

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Balkumis USPANOVA

KAZAKİSTAN'IN TURİZM POTANSİYELİ VE GELİŞTİRİLEBİLİR TURİZM ÇEŞİDİ
OLARAK KÜLTÜR TURİZMİNİN İNCELENMESİ

Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2017

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Balkumis USPANOVA

KAZAKİSTAN’IN TURİZM POTANSİYELİ VE GELİŞTİRİLEBİLİR TURİZM ÇEŞİDİ
OLARAK KÜLTÜR TURİZMİNİN İNCELENMESİ

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Gülseren YURCU

Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2017

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Balkumis USPANNOVA'nın bu çalışması, jürimiz tarafından Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Nedim YÜZBAŞIOĞLU (İmza)

Üye (Danışmanı) : Yrd. Doç. Dr. Gülseren YURCU (İmza)

Üye : Doç. Dr. Ömer Kürşad TÜFEKÇİ (İmza)

Tez Başlığı: Kazakistan'ın Turizm Potansiyeli ve Geliştirilebilir Turizm Çeşidi Olarak Kültür
Turizminin İncelenmesi

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 23/06/2017

Mezuniyet Tarihi : 13/07/2017

(İmza)
Prof. Dr. İhsan BULUT
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Kazakistan’ın Turizm Potansiyeli ve Geliştirilebilir Turizm Çeşidi Olarak Kültür Turizminin İncelenmesi” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımda yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

...../...../ 2017

İmza

Balkumis USPANOVA

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Balkumis USPANOVA
Öğrenci Numarası	20135203019
Enstitü Ana Bilim Dalı	Turizm İşletmeciliği
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Programın Türü	(X) Tezli Yüksek Lisans () Doktora () Tezsiz Yüksek Lisans
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Yrd. Doç. Dr. Gülseren YURCU
Tez Başlığı	Kazakistan'ın Turizm Potansiyeli ve Geliştirilebilir Turizm Çeşidi Olarak Kültür Turizminin İncelenmesi
Turnitin Ödev Numarası	829282777 - 829285511

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 142 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 06/07/2017 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

alıntılar hariç % 12

alıntılar dahil % 15 'dir.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdeler sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

06/07/2017

(imzası)

Danışmanın Unvanı-Adı-Soyadı
Yrd. Doç. Dr. Gülseren YURCU

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER LİSTESİ	v
TABLolar LİSTESİ	vi
HARİTALAR LİSTESİ	x
KISALTMALAR LİSTESİ	xi
ÖZET	xii
SUMMARY	xiv
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TURİZM

1.1 Turizm Kavramı	4
1.1.1 Turizmin Tarihsel Gelişimi	4
1.1.2 Turizmin Özellikleri	5
1.1.3 Turizm Türleri	6
1.1.3.1 Katılan Kişi Sayısına Göre Turizm Türleri	7
1.1.3.2 Ziyaret Edilen Yere Göre Turizm Türleri	8
1.1.3.3 Katılanların Amaçlarına Göre Turizm Türleri	8
1.1.3.4 Katılanların Sosyo-Ekonomik Durumlarına Göre Turizm Türleri.....	8
1.1.3.5 Katılanların Yaşına Göre Turizm Türleri.....	8
1.2 Turizm Sektörünün Etkileri	9
1.2.1 Turizmin Ekonomik Etkileri.....	9
1.2.2 Turizmin Sosyal-Kültürel Etkileri	9
1.2.3 Turizmin Çevresel Etkileri	11
1.3 Kültür ve Kültür Turizmi Kavramı.....	12
1.3.1 Kültür Turizminin Sınıflandırılması.....	13
1.3.2 Kültür Turizmi Kaynakları	14
1.3.2.1 Turizmin Kültürel Varlıklar Üzerindeki Olumlu Etkileri	15
1.3.2.2 Turizmin Kültürel Varlıklar Üzerindeki Olumsuz Etkileri	15
1.4 Turist ve Kültür Turisti Kavramı.....	15

İKİNCİ BÖLÜM

KAZAKİSTAN KÜLTÜR TURİZMİ

2.1	Kazakistan Hakkında Genel Bilgiler	19
2.1.1	Coğrafi Özellikleri	20
2.1.2	Kazakistan'ın Sosyo-Kültürel Yapısı	21
2.1.3	Kazakistan'ın Ekonomik Yapısı	23
2.2	Kazakistan'ın Turizm Potansiyeli	27
2.2.1	Turizm Çeşitleri	31
2.2.1.1	Doğa Turizmi ve Macera Turizmi	31
2.2.1.2	Sağlık Turizmi	34
2.2.1.3	Uzay Turizmi	36
2.2.2	Konaklama Sektörü	37
2.2.3	Kazakistan'da Ulaşım ve Turizme Etkisi	40
2.2.4	Kazakistan'da Seyahat İşletmeciliği	42
2.2.5	Kazakistan'a Gelen Turistlerin Profili	43
2.3	Kültürel Miras Turizmi ve Kazakistan'da Kültür Turizmi Türleri	45
2.3.1	Dark Turizm	45
2.3.2	Etkinlik Turizmi	47
2.3.3	İpek Yolu Turizmi	48
2.3.4	Gastronomi Turizmi	50
2.3.5	Müze Turizmi	51
2.4	Kazakistan'ın UNESCO Mirasları	52
2.4.1	Tarihi Kurganlar	53
2.4.1.1	Issık Kurganı	54
2.4.1.2	Beşşatır Mezarlığı	55
2.4.2	Kazakistan'ın Antik Kentleri	56
2.4.2.1	Otrar Şehri	57
2.4.2.2	Türkistan Şehri	57
2.4.2.3	Sıgnak Şehri	58
2.4.2.4	Savran Şehri	58
2.4.2.5	Taraz Şehri	59
2.4.3	Kazakistan'ın Tarihi Resimleri: Petroglifler	60
2.4.4	Kazakistan'da Bulunan Türbeler	62
2.4.4.1	Hoca Ahmed Yesevi Türbesi	63

2.4.4.1.1	Hoca Ahmet Yesevi'nin Türk - İslam Tarihindeki Yeri.....	64
2.4.4.1.2	Divani Hikmet.....	65
2.4.4.2	Babacı-Hatun Türbesi	66
2.4.4.3	Ayşa-Bibi Türbesi	66
2.4.4.4	Cuci Han Türbesi	67
2.4.4.5	Alaşa-Han Türbesi.....	68
2.4.4.6	Kozı-Korpeş-Bayan-Sulu Mezarı.....	68
2.4.4.7	Şakpak-Ata Camisi.....	69
2.4.4.8	Beket-Ata	70
2.4.4.9	Abat-Baytak Türbesi	70
2.5	Gelenek ve Görenekler	72
2.5.1	Evlilik Adetleri	72
2.5.2	El Sanatları	73
2.5.2.1	Tekemet.....	74
2.5.2.2	Sırmak	74
2.5.2.3	Keçe Tuskiyizler (Duvar Halıları).....	74
2.5.2.4	Halı Yapımı	75
2.5.2.5	Hasır Örne	75
2.5.2.6	Kuyumculuk Sanatı	76
2.5.2.7	Taş ve Ahşap	76
2.5.3	Kartalla Avcılık	77
2.6	Kazakların Milli Bayramları.....	78
2.6.1.1	Nevruz	78
2.6.1.2	Kımızmurunduk (Hıdrellez).....	78
2.6.1.3	Sabantoy (Mizan)	78
2.6.1.4	Soğumbası	79

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1	Araştırma Hakkında Açıklamalar	80
3.2	Araştırmanın Konusu.....	80
3.3	Araştırmanın Amacı	80
3.4	Araştırmanın Önemi	81
3.5	Araştırmanın Varsayımları	81

3.6 Materyal ve Yöntem	82
3.7 Veri Toplama Yöntemi.....	82
3.8 Kazakistan'ın Kültür Turizmi Özelinde Turizm Potansiyelini Ölçmeye Yönelik SWOT Analizi	82
3.8.1 SWOT Analizinin Tanımlanması	82
3.8.2 Kazakistan Turizm Potansiyelinde Kültür Turizminin Artıları	83
3.8.3 Kazakistan Turizm Potansiyelinde Kültür Turizminin Eksileri	84
3.8.4 Kazakistan Kültür Turizmi İçin Fırsatlar.....	85
3.8.5 Kazakistan Kültür Turizmi İçin Tehditler	86
3.9 Kazakistan'ın Kültür Turizmi Potansiyelini Analiz Eden TOWS Matrisi.....	88
3.10 Evren ve Örneklem	89
3.11 Araştırmanın Modeli ve Araştırma Hipotezleri	90
3.12 Demografik Bulgular	93
3.13 Araştırma Bulguları	94
3.13.1 Tanımlayıcı İstatistikler (Frekans, Yüzde, Standart Sapma, Aritmetik Ortalama)	94
3.13.2 Kazakistan Kültür Turizminin Mevcut Durumuna Yönelik Hipotezlere İlişkin Bulgular	95
3.13.3 Kazakistan Kültür Turizminin Potansiyel Gelişimine Yönelik Hipotezlere İlişkin Bulgular.....	101
SONUÇ	107
KAYNAKÇA.....	112
EK 1- Kültür Turizmi Anket (Türkçe).....	120
EK 2- Kültür Turizmi Anket (Rusça).....	121
ÖZGEÇMİŞ	122

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1 Turizm Türleri.....	7
Şekil 2.1 Tablo Amaçlarına Göre Giriş Çıkış Yapan Ziyaretçiler Sayısı (%).....	29
Şekil 2.2 Kazakistan’da 2012-2015 Yılları Arasında Konaklama İşletmelerinde Hizmet Alan Ziyaretçi Sayıları.....	38
Şekil 2.3 Kazakistan Konaklama Tesislerinin Kategorilere Göre Dağılımı (2012-2015).....	38
Şekil 2.4 Kazakistan'a Gelen Turistlerin Tercih Ettikleri Ulaşım Türü	43
Şekil 2.5 Kazakistan’a En Çok Ziyaretçi Gönderen Ülkeler (Milyon Kişi).....	44
Şekil 2.6 Ülkelere Göre Kazakistan Aktif Dış Turizm Dağılımı (Bin Kişi)	44
Şekil 2.7 Siyasi Mahkumların Kamplara Götürülmek Üzere Vagonlara Bindirilişi (Solda) ...	46
Şekil 2.8 Altın Elbiseli Adam.....	55
Şekil 2.9 Türkistan Şehri Hoca Ahmet Yasevi Türbesi.....	58
Şekil 2.10 Tamgalı Taş Resimleri	62
Şekil 2.11 Hoca Ahmet Yesevi Türbesi	63
Şekil 2.12 Babacı Hatun Türbesi.....	66
Şekil 2.13 Ayşe Bibi Türbesi.....	67
Şekil 2.14 Cuci Han Türbesi.....	67
Şekil 2.15 Alaşa Han Türbesi	68
Şekil 2.16 Kozi-Korpeş-Bayan-Sulu Mezarı.....	69
Şekil 2.17 Şakpak Ata Camisi	69
Şekil 2.18 Beket Ata Camisi.....	70
Şekil 2.19 Abat Baytak Türbesi.....	71
Şekil 3.1 Araştırma Modeli	91

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.1 Kültür Turizminin Sınıflandırılması	13
Tablo 1.2 Kültürel Turizm Kaynakları	14
Tablo 1.3 Kültürel Turist Çeşitleri	17
Tablo 2.1 GSYİH ve İş Gücünün Sektörel Dağılımları.....	23
Tablo 2.2 Kazakistan'ın 2009-2015 Yılları Arasındaki Ekonomik Verileri	24
Tablo 2.3 Kazakistan'ın İhracat ve İthalat Hizmet Hacmi	26
Tablo 2.4 Kazakistan'ın Hammadde Kaynakları Bakımından Dünyadaki Yeri	27
Tablo 2.5 Kazakistan Giriş ve Çıkış Turizmine İlişkin Ziyaretçi Sayıları	28
Tablo 2.6 Giriş ve Çıkış Turizmine İlişkin Ziyaretçilerin Amaçlarına Göre Dağılımı	29
Tablo 2.7 2015 Yılında Turizm Amaçlı Giriş Yapan Ziyaretçilerin Ülkeye Göre Dağılımı ...	30
Tablo 2.8 Kazakistan'da Turizmin GSMH'ye Toplam Katkısı	30
Tablo 2.9 Kazakistan Turizm Gelişim Göstergeleri	31
Tablo 2.10 Kazakistan'ın Doğal Güzellik Alanları ve Bu Alanlara Tur Düzenleyen İşletmeler ile İlgili Rakamlar	32
Tablo 2.11 Kazakistan'ın Doğa Turizmine İlişkin Genel Bilgiler, 2015	33
Tablo 2.12 2015 Yılı Verilerine Göre Kazakistan Milli Tabiat Parklarının Fauna ve Florası .	33
Tablo 2.13 2015 Yılı Verilerine Göre Sağlık Turizmi Göstergeleri	35
Tablo 2.14 Baykonur Uzay İstasyonu Turistleri	36
Tablo 2.15 Kazakistan'daki Konaklama Tesislerinin Doluluk Oranları	39
Tablo 2.16 Kazakistan Turizm Gelirlerinde Konaklama Tesislerinin Payı.....	39
Tablo 2.17 Konaklama İşletmelerinde İnsan Kaynakları	40
Tablo 2.18 Kazakistan'daki Ulaştırma Türleri için Yıllara Göre Yolcu Taşımacılığı Değişimi (Milyon Kişi)	40
Tablo 2.19 Kazakistan'da 2015 Yılı Rakamlarına Göre Havaalanları	41
Tablo 2.20 Yük ve Yolcu Taşıma İşletmelerinden Elde Edilen Gelirler (Milyon Tenge)	41
Tablo 2.21 Taşımacılık Sektöründe İşgücü (Bin Kişi)	42
Tablo 2.22 Kazakistan'da 2015 Yılında Etkinlik Turizminden Elde Edilen Gelir (Milyon)....	48
Tablo 2.23 Kazakistan'da Bulunan Restoren, Kafe, Bar ve Kantin Sayısı	50
Tablo 2.24 Kazakistan'da Gastronomiden Elde Edilen Gelir	51
Tablo 2.25 Kazakistan'ın 2015 Yılında Müze Turizminden Elde Ettiği Gelir (Milyon).....	52
Tablo 2.26 2015 Yılına Göre El Sanatlarından Gelen Toplam Gelir	74

Tablo 2.27 Halı Dahil Olmak Üzere Kazakistan'da 2015 Yılında Tekstilden Elde Edilen Gelir (Milyon), (Halı Dahil)	75
Tablo 2.28 Saat ve Kuyumculuktan 2015 Yılında Elde Edilen Gelir	76
Tablo 2.29 2015 Yılına Hediyeelik Eşya Geliri (Taş Ahşap İşlemleri Dahil)	77
Tablo 3.1 Kazakistan Kültür Turizminin Güçlü ve Zayıf Yanları	85
Tablo 3.2 Kazakistan Kültür Turizmi İçin Fırsatlar ve Tehditler	87
Tablo 3.3 TOWS Matrisi	88
Tablo 3.4 Kazakistan Kültür Turizmi TOWS Matrisi	88
Tablo 3.5 Evren-Örneklem Tablosu	89
Tablo 3.6 Kazakistan'da Turizm ile İlgili Çalışma Alanları, Bu Alanlardaki Personel Sayısı ve Uygulanabilen Anket Sayısı	90
Tablo 3.7 Demografik Bulgular Tablosu	93
Tablo 3.8 Frekans Tablosu	94
Tablo 3.9 Katılımcıların Yaşlarına Göre Kazakistan Kültür Turizminin Mevcut Durumuna Yönelik Varyans Analizi (ANOVA)	95
Tablo 3.10 Katılımcıların Kazakistan Kültür Turizminin Mevcut Durumuna Yönelik Görüşlerinin Yaşlarına Göre Dağılımı	96
Tablo 3.11 Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Kazakistan Kültür Turizminin Mevcut Durum Farkı (T Testi)	96
Tablo 3.12 Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Kazakistan Kültür Turizminin Mevcut Durumuna Yönelik Varyans Analizi (ANOVA)	96
Tablo 3.13 Katılımcıların Kazakistan Kültür Turizminin Mevcut Durumuna Yönelik Görüşlerinin Medeni Durumlarına Göre Dağılımı	97
Tablo 3.14 Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Kazakistan Kültür Turizminin Mevcut Durumuna Yönelik Varyans Analizi (ANOVA)	97
Tablo 3.15 Katılımcıların Kazakistan Kültür Turizminin Mevcut Durumuna Yönelik Görüşlerinin Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı	97
Tablo 3.16 Katılımcıların Gelir Durumlarına Göre Kazakistan Kültür Turizminin Mevcut Durumuna Yönelik Varyans Analizi (ANOVA)	98
Tablo 3.17 Katılımcıların Kazakistan Kültür Turizminin Mevcut Durumuna Yönelik Görüşlerinin Gelir Durumuna Göre Dağılımı	98
Tablo 3.18 Katılımcıların Turizm Eğitimi Alıp Almadıklarına Göre Kazakistan Kültür Turizminin Mevcut Durumuna Yönelik Varyans analizi (ANOVA)	99

Tablo 3.19 Katılımcıların Kazakistan Kültür Turizminin Mevcut Durumuna Yönelik Görüşlerinin Turizm Eğitimi Alıp Almadığına Göre Dağılımı	99
Tablo 3.20 Katılımcıların Bağlı Olduğu Kurumlarına Göre Kazakistan Kültür Turizminin Mevcut Durum Farkı (T Testi)	99
Tablo 3.21 Katılımcıların İşletme Sektörüne Göre Kazakistan Kültür Turizminin Mevcut Durumuna Yönelik Yaryans analizi (ANOVA)	100
Tablo 3.22 Katılımcıların Kültür Turizminin Mevcut Durumuna Yönelik Görüşlerinin İşletme Sektöre Göre Dağılımı	100
Tablo 3.23 Katılımcıların Çalışma Sürelerine Göre Kazakistan Kültür Turizminin Mevcut Durumuna Yönelik Varyans analizi (ANOVA)	100
Tablo 3.24 Katılımcıların Kazakistan Kültür Turizminin Mevcut Durumuna Yönelik Görüşlerinin Çalışma Sürelerine Göre Dağılımı	101
Tablo 3.25 Katılımcıların Yaşlarına Göre Kazakistan Kültür Turizminin Potansiyel Gelişimine Yönelik Varyans Analizi (ANOVA).....	101
Tablo 3.26 Katılımcıların Kazakistan Kültür Turizminin Potansiyel Gelişimine Yönelik Görüşlerinin Yaşlarına Göre Dağılımı.....	101
Tablo 3.27 Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Kazakistan Kültür Turizminin Potansiyel Gelişim Farkı (T Testi)	102
Tablo 3.28 Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Kazakistan Kültür Turizminin Potansiyel Gelişimine Yönelik Varyans Analizi (ANOVA).....	102
Tablo 3.29 Katılımcıların Kazakistan Kültür Turizminin Potansiyel Gelişimine Yönelik Görüşlerinin Medeni Durumlarına Göre Dağılımı	102
Tablo 3.30 Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Kazakistan Kültür Turizminin Potansiyel Gelişimine Yönelik Varyans Analizi (ANOVA).....	103
Tablo 3.31 Katılımcıların Kazakistan Kültür Turizminin Potansiyel Gelişimine Yönelik Görüşlerinin Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı.....	103
Tablo 3.32 Katılımcıların Gelir Durumlarına Göre Kazakistan Kültür Turizminin Potansiyel Gelişimine Yönelik Varyans Analizi (ANOVA).....	103
Tablo 3.33 Katılımcıların Kazakistan Kültür Turizminin Potansiyel Gelişimine Yönelik Görüşlerinin Gelir Durumlarına Göre Dağılımı	104
Tablo 3.34 Katılımcıların Turizm Eğitimi Alıp Almadıklarına Göre Kazakistan Kültür Turizminin Potansiyel Gelişimine Yönelik Varyans Analizi (ANOVA).....	104
Tablo 3.35 Katılımcıların Kazakistan Kültür Turizminin Potansiyel Gelişimine Yönelik Görüşlerinin Turizm Eğitimi Alıp Almadıklarına Göre Dağılımı	105

Tablo 3.36 Katılımcıların Bağlı Olduğu Kurumlarına Göre Kazakistan Kültür Turizminin Potansiyel Gelişim Farkı (T Testi)	105
Tablo 3.37 Katılımcıların Turizm İşletme Sektörüne Göre Kazakistan Kültür Turizminin Potansiyel Gelişimine Yönelik Varyans Analizi (ANOVA)	105
Tablo 3.38 Katılımcıların Kazakistan Kültür Turizminin Potansiyel Gelişimine Yönelik Görüşlerinin İşletme Sektörüne Göre Dağılımı	106
Tablo 3.39 Katılımcıların Çalışma Sürelerine Göre Kazakistan Kültür Turizminin Potansiyel Gelişimine Yönelik Varyans Analizi (ANOVA).....	106
Tablo 3.40 Katılımcıların Kazakistan Kültür Turizminin Potansiyel Gelişimine Yönelik Görüşlerinin Çalışma Sürelerine Göre Dağılımı	106

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 2.1 Kazakistan Haritası.....	19
Harita 2.2 Kazakistan Eyaletler Haritası	20
Harita 2.3 Kazakistan Akarsu Haritası	21
Harita 2.4 Kazakistan'da Bulunan Milli Tabiat Parklarının Harita Üzerindeki Konumlar.....	34
Harita 2.5 Baykonur Uzay İstasyonu'nun Harita Üzerindeki Konumu	37
Harita 2.6 Karlag ve Aljir Kamplarının Harita Üzerinde Yeri	46
Harita 2.7 İpek Yolu'nun Haritadaki Yeri	49
Harita 2.8 Kazakistan'da Bulunan UNESCO Dünya Miraslarının Haritadaki Yeri	53
Harita 2.9 Kazakistan Hükümeti Tarafından UNESCO Dünya Miras'ına Aday Olarak Sunulan Nesnelerin Haritadaki Yeri.....	53
Harita 2.10 Tarihi Kurganların Haritadaki Yeri	56
Harita 2.11 Kazakistan Antik Kentleri	59
Harita 2.12 Kazakistan'da Bulunan Türbeler	62

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
BAE	Birleşik Arap Emirliği
BDT	Bağımsız Devlet Toplulukları
GSİYH	Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla
TC	Türkiye Cumhuriyeti
SB	Sanayi Bölge
SSCB	Sosyal Sovyet Cumhuriyet Birliği
UNESCO	United Nations Educational, Scientifics and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Bilim Kültür ve Eğitim Teşkilatı)

ÖZET

Küreselleşmenin etkisiyle sınırların ortadan kalkması, iletişim çağının da etkisi ile farklı kültürlerin tanınması sonucunda turizm de farklı alternatifler arayışına girmiştir. Turizm sektörünün gelişmiş olduğu devletlere bakıldığında bu sektörün ileri düzeyde olmasının ilk olarak turizm kaynaklarının doğru kullanılması ve tanıtımının yüksek düzeyde yapıldığına bağlıdır. Kazakistan Cumhuriyeti, turizmin gelişimi için bu zamana kadar hiç kullanılmamış, doğal geniş, tarihi ve kültürel miraslara ev sahipliği yapmaktadır. Fakat bu alanda yapılan çalışma sayısının yeterli olmaması, otel fiyatlarının yüksek olması, turizm çeşitlerinin iyi tanıtılmaması nedeniyle turizm yeterli kadar gelişmemiş ve dünya turizm piyasasında adı ve sahip olduğu kaynaklar yeterli kadar iyi bilinmemektedir.

Çalışmanın önemi Kazakistan Cumhuriyeti turistik değer ve kaynaklarını değerlendirip, bulunduğu mevcut durumu değerlendirmek, arz kaynaklarının ortaya çıkarılmasında yerli kurulum ve kuruluş personellerinin beklentilerini tespit etmek ve yapılması gerekenler için önerilerde bulunmaktır. Çalışmanın sonuçları, bölgedeki turistik yerlerin geliştirilmesine, farklı projelerin yaptırılıp uygulanmasına katkı sağlayacaktır. Piyasa ekonomisi kapsamında bölgedeki turistik eylemlerde bulunan yerel kurulum ve kuruluşların, turizm uzmanlarının, yabancı yatırımcılar ve iş adamlarının dikkatini çekebilir.

Araştırma, Kazakistan'da kültür turizminin potansiyelini belirlemeye yöneliktir. Araştırmada Kazakistan kamu kurumlarının turizmle ilgili çalışmalarda da yer almakta olan personelleri ve turizm özel sektöründe çalışmakta olan işçi ve işverenlerin konuyla ilgili düşünceleri toplanmıştır. Bu doğrultuda kamu personeli ya da özel sektör çalışanı olmanın Kazakistan'daki kültür turizmine bakışı nasıl etkilediği ve arada farklılıklar olup olmadığı belirlenmiştir. Bunun yanı sıra Kazakistan kültür turizminin gelişimine etken olan mevcut durumun da katılımcılarca nasıl algılandığı tespit edilmiştir.

Araştırmanın evreni Kazakistan eyalet valiliklerinde, seyahat acentelerinde ve 5 yıldızlı oteller çalışanlar olarak 8195 kişi oluşturmaktadır. Toplam örneklem sayısı valilik, otel ve acentelere oransal dağıtılmıştır. Araştırma için 1076 çalışana anket uygulanmıştır.

Yapılan çalışmada Kazakistan kültür turizminin mevcut durumu ve potansiyel gelişimine yönelik SWOT analizi yapılmıştır. Araştırmanın nicel uygulama sürecinde elde edilen verilerin analizinde, tanımlayıcı istatistikle, t testi ve ANOVA analizi kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda; katılımcıların Kazakistan turizminin mevcut durumuna yönelik görüşlerinde yaşa, cinsiyete, medeni duruma, eğitim durumuna, gelir durumuna turizm eğitimine, bağlı oldukları kurumlara, işletmelerine, çalışma sürelerine göre farklılık

oluşmuştur. Ayrıca, Kazakistan turizminin potansiyel gelişimine yönelik görüşlerde yaşa, cinsiyete, medeni duruma, eğitim durumuna, gelir durumuna turizm eğitime, işletmelerine, çalışma sürelerine göre farklılık oluşmuş, bağlı oldukları kuruma göre farklılık oluşmamıştır.

Anahtar Kelimeler: Turizm, Kültür Turizmi, Kazakistan Turizm Sektörü, Kazakistan Kültür Turizmi

SUMMARY

**TOURISM POTENTIAL OF KAZAKHSTAN AND THE EXAMINATION OF
CULTURAL TOURISM AS A DEVELOPABLE CULTURE TYPE**

Borders were removed through the effect of globalization and different cultures were recognized by the growth of the communication age. Consequently, tourism has become a quest of different alternatives. Considering the countries where the tourism sector is developed it is understood that the tourism resources are used effectively and the publicity is of an advanced nature. In order to develop tourism the Republic of Kazakhstan hosts ample natural, historical and cultural heritages that were not promoted until recently. However, the research carried out regarding this field was inadequate, hotel prices were high, and tourism sectors were not introduced. Therefore, the tourism was not developed enough and its name and its resources were not widely known within the World tourism market.

The importance of this study is to evaluate the tourism value and resources of the Republic of Kazakhstan, to evaluate where the present state currently stands, to identify the expectations of the personnel of domestic institutions and organizations regarding knowledge of supply resources, and to make suggestions for improvements. The results of the study will contribute to the development of tourist attractions in the region, and to make and implement different projects. Regarding economy, the market could attract notice of local institutions and organizations which operate touristic actions at the region, the tourism experts, the foreign investors and the business people.

This study is oriented towards specifying the potential of cultural tourism in Kazakhstan. In this study the opinions of the personnel of public enterprises of Kazakhstan who work within the field of tourism and the labour and management who work in the private market tourism sector were collated. Accordingly, it sets out how the points of view for cultural tourism in Kazakhstan is being affected by being a civil servant or a private sector employee, and if there are any distinctions between them. In addition to this it identifies how the present state which is a factor for the development of the cultural tourism of Kazakhstan is perceived by the participants.

The content of this study consisted of 8195 people who work in the state governorships of Kazakhstan, travel agencies and 5-star hotels. The total sample numbers were distributed to the governorship, hotel and agencies proportionately. A poll was carried out of 1076 workers for this research.

Regarding the study, a SWOT analysis was carried out that is oriented to the present state of culture tourism of Kazakhstan and its potential development.

The Data was obtained during the quantitative implementation process of the research. Regarding this analysis the descriptive statistics, t test and ANOVA analysis were used.

Considering the result of the research it is understood that there are differences formed according to the age, gender, marital status, income status, tourism education, institutions which they are affiliated to, their businesses, working hours regarding the opinions of the participants that are oriented to the present status of the tourism of Kazakhstan. Besides, regarding the opinions oriented to the potential development of the tourism of Kazakhstan there are no discrepancies formed according to the age, gender, marital status, education status, income status, tourism education, its businesses, working hours.

Keywords: Tourism, Cultural Tourism, Tourism Sector of Kazakhstan, Cultural Tourism of Kazakhstan.

GİRİŞ

Turizm sektörünün ülkelerin ekonomik faaliyetlerinde ne kadar önemli olduğu pek çok kez vurgulanmaktadır. Turizm sektörü için de alternatif turizm çeşitliliğinin geliştirilmesinin, günümüz turizm sektörü ve turist davranışları açısından olmazsa olmaz bir rekabet koşulu olduğu belirtilmektedir.

Turizm sektörü, birçok ülkenin önemli gelir kaynağıdır. Turizmde alternatif kaynaklar yaratabilen ülkeler için bu sektör gelişime daha açık bir hal almaktadır. Alternatif turizmin çıkış nedeni olarak kaynakların azalması, niteliklerinin bozulması, sürdürülebilir turizm anlayışının ortaya çıkması, tüketicilerin klasik turizmden sıkılması ve yeni deneyimler araştırması olarak sıralanabilmesi mümkündür. Tarihi ve kültürel geçmişinin çok eskilere dayanıyor olması, tarih boyunca çok büyük medeniyetlere ev sahipliği yapmış olan Kazakistan alternatif turizm alanında yeni bir cazibe merkezi haline dönüşe bilmesi için tüm bu özelliklere sahiptir.

Tarihi kökeni Saka, Hun ve Göktürlere kadar uzanan Kazaklar en eski Türk kavimlerindenidir. Kazak kelimesinin 9. yüzyıldan itibaren kullanıldığı bilinmektedir. Kazak olarak anılan halk, bin yıldan daha fazla sürede meydana gelmiş siyasi ve sosyal gelişmeler ile bir araya gelmiştir. Kazaklar önceleri göçebe ve yarı göçebe aşiret-kabile şeklinde teşkilatlanmıştır. Devamında kabileler birliği, sonrasında ise ulus toplum haline gelmişlerdir. Yakın tarihte ise 19. yüzyılda Rus hakimiyetine giren Kazaklar 1980'li yılların sonlarına doğru Kazaklarda bağımsızlık hareketleri başlanmıştır. Nazarbayev'in Kazakistan Komünist Partisi'nin Başkanlığına getirilmesi sonucunda Rus-Kazak ilişkilerinde iyimser bir hava oluşturmasının yanı sıra Nazarbayev'in Kazakistan'ın Almatı'dan yönetilmesi ve ana dil ile milli kültüre verdiği önem sonuç vermiştir (Arıkbayev, 2004: 23-39).

Kazakistan bağımsızlığını kazandığı günden itibaren sosyal, ekonomik ve kültürel olarak pek çok alanda hızlı bir gelişim göstermiştir. Bağımsız Devletler Topluluğu ülkeleri arasında Rusya'dan sonra en zengin doğalgaz, petrol ve kömür yatakları Kazakistan'da bulunmaktadır. Sanayinin ve ekonominin hızlı gelişimi ülkenin dünyada tanınan bir ülke haline gelmesine yardımcı olmuştur. Ülkede düzenlenen kongreler, iş ve sanayi seminerleri Kazakistan'da kongre turizminin de canlanmasına neden olmuştur. Petrol ve doğalgaz gibi doğal kaynaklardan elde edilen gelirlerle turizm sektörünün gelişimi içinde kaynaklar sağlanabilmiştir.

Turizm sektörünün gelişim ivmesinin en yüksek olduğu yıllarda bağımsızlığını kazanan ve gelişimini hızlandıran Kazakistan, alternatif bir turizm merkezi olma yolunda

önemli adımlar atmıştır. Alternatif turizm çeşitliliği için oldukça zengin kaynaklara sahip olan Kazakistan, doğal güzellikleri ve kaplıcaları ile sağlık turizminde de önemli bir paya sahiptir. Aynı zamanda doğal ve geniş, güzel manzaralı alanları ile rekreasyon ve doğa turizmi için de oldukça elverişli faaliyetlerde bulunmuştur. Kartalla avcılık gibi kendine has gelenekler ile macera turizmi için oldukça ilgi çekici bir konumdadır. Sovyetler Birliği zamanında yapılan uzay üssü tarihin ilk uzaya çıkışına tanıklık etmiş bir tesistir. Günümüzde turizm açısından önemli bir konuma sahip olan Baykonur Uzay üssü Kazakistan alternatif turizmi açısından nadide bir unsurdur.

Kazakistan zengin doğal kaynaklarının yanı sıra zengin bir kültürel mirasa da sahiptir ve bu açıdan ziyaretçilerin dikkatini çekmektedir. Son yıllarda kültür turizminin gözde olması ve yoğun ilgi görmesi Kazakistan'ı pek çok açıdan ün plana çıkartmaktadır. Kazakistan'ın konumu gereği İpek yolu güzergahında olması da ayrı bir tarihi değere sahip olmasına imkan vermiştir.

İlk çağlardan bu yana medeniyetlere ev sahipliği yapmış olan Kazakistan'da Altın Adam, İpek Yolu, tarihi kurganlar, petroglifler dünya kültür tarihine ışık tutmakta olan eserlerdendir. Türk-İslam tarihinin önemli şahsiyetlerine de ev sahipliği yapmış olması Kazakistan'ın kültür turizmi zenginliklerindedir. Hoca Ahmet Yesevi, Al Farabi, Otrar şehri gibi tarihi eserler ülkeye çok sayıda ziyaretçi girişi sağlamaktadır.

Kazakistan, tüm bu özellikleriyle oldukça değerli sosyo kültürel öneme sahiptir. Topraklarında taşıdığı anlam Türklerin ata toprağı olma özelliği iki ülke arasındaki bağların sıkı olmasına neden olmakta ve kültürel anlamda değer taşımaya olanak sağlamaktadır.

Kazakistan gerek coğrafi güzellikleri, gerek tarihi zenginlikleri gerekse de kültürel çeşitliliği açısından kültür turizmine meraklı, alternatif turizm arayışında olan ziyaretçiler için oldukça iyi bir alternatif sunmaktadır. Kazakistan hükümetinin ve sektörün yöneticilerinin yapacakları doğru hamleler ile Kazakistan kültür turizmi potansiyeli arttırılabilir. Turizm gelişimi henüz başlarında olan Kazakistan yabancı yatırımcılar açısından da ilgi çekici bir pazar konumundadır.

Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Tezin amacı Kazakistan kültür turizminin mevcut durumu ve potansiyel gelişimini analiz ederek daha sonra bu konuda araştırma yapacak araştırmacılara ve Kazakistan turizm sektörü hakkında bilgi almak isteyen turist ve ticari girişimciler için bir kılavuz oluşturabilmektedir.

Araştırmanın Paradigması ve Yöntemi

Yapılan çalışmada nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın ilk aşamasından konuyla ilgili literatür doğrultusunda Kazakistan kültür turizminin mevcut durumuna ve potansiyel gelişimine yönelik SWOT analizi yapılmış, ikinci aşamada özel ve kamu sektörünün Kazakistan kültür turizminin gelişimine yönelik görüşlerini belirlemek amacıyla anket çalışması yapılmıştır.

Araştırmanın Yapısı

Yapılan bu çalışmanın birinci bölümünde turizm, turizm türleri, turizm sektörü ve kültür turizmi ile kültürel turist kavramları genel hatları ile incelenmiştir. İkinci bölümde ise Kazakistan hakkında genel bilgiler (coğrafi, siyasi ve ekonomik yapısı gibi), Kazakistan turizm potansiyeli ve mevcut durumu, Kazakistan'daki alternatif turizm türleri, tarihi ve kültürel zenginlikleri incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise Kazakistan kültür turizminin mevcut durumuna ve potansiyel gelişimine yönelik SWOT analizi yapılmış, turizm sektöründe çalışmakta olan kamu ve özel kurum personelleri ile Kazakistan kültür turizminin mevcut durumu ve potansiyel gelişimi üzerine yapılan bir anket çalışmasının sonuçları verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TURİZM

1.1 Turizm Kavramı

Turizm sektörü, içinde bulunduğumuz dönemde tüm dünya için oldukça önemli bir gelir kaynağı konumundadır. Dünyada pek çok ülkenin ana gelirini turizmden sağladığı bilinmektedir. Bir zamanlar insanların bir yerden başka bir yere seyahat etmeleri ekonomik bir gelir kaynağı olarak görülmemiş olsa da turistik faaliyetler neredeyse insanlık tarihi kadar eskiye gidebilmektedir. Zamanla bu faaliyetlerden para kazanılmaya başladıkça turizm bir sektör haline dönüşmeye başlamıştır.

Turizm kelimesi Latince dönmek fiilinden türetilmiştir. Orijinal hali “tornus” olan kelime İngilizceye “Tour” olarak girmiştir. Bu kelime bir yöne doğru başlayan aksiyonun tekrar başladığı noktaya doğru yönelmesini tanımlamaktadır (Erdavletov, 2003: 1). Bu kelimeye getirilen –izm eki ise bu aksiyonun bir kavram haline dönüşmesini sağlamıştır. Bu bağlamda turizm kelimesi de bir noktadan başlayan ve yine aynı noktaya yönelen ve orada sonlanan aksiyonları belirtmektedir. Turizmin ilk tanımı 1905 yılında Guyer-Fueler tarafından şu şekilde yapılmıştır;

Gittikçe artan hava değişimi ve dinlenme gereksinimleri, doğa ve sanatla beslenen göz alıcı güzellikleri tanıma isteğine; doğanın insanlara mutluluk verdiği inancına dayanan ve ticaret ve sanayinin gelişmesi ve ulaşım araçlarının kusursuz hale gelmelerinin bir sonucu olarak ulusların ve toplulukların birbirlerine daha çok yaklaşmasına olanak veren modern çağa özgü bir olay... (Kozak vd., 2008: 35).

Turizm kavramının en yoğun kullanılan tanımlaması 1963 yılında Birleşmiş Milletler tarafından yapılmıştır. Bu tanımlamaya göre turizm; 24 saatten az olmamak, sürekli kalışa dönüşmemek ve gelir sağlayıcı herhangi bir uğraşta bulunmamak koşulu ile bireyin yolculuk ve/veya konaklamalarından doğan olay ve ilişkilerin tümüdür (Tüylüoğlu, 2003: 4). Bu eylemi yaşadıkları ülke içinde gerçekleştirdiklerinde iç turizm, ülke dışına çıkıldığında ise dış turizm söz konusu olmaktadır. Buna göre eylemi gerçekleştirmekte olan turist de yerli ya da yabancı turist olarak İkiye ayrılmaktadır. Bu kavramlar ise çalışmanın “Turist Kavramı” bölümünde detaylı olarak inceleneceklerdir.

1.1.1 Turizmin Tarihsel Gelişimi

Turizm tarihi insanlık tarihi kadar geriye gidebilmektedir. İlk insanlardan bu yana, insanlar gerek gıda temini için gerekse de farklı ihtiyaçlarını temin edebilmek için bir yerden başka bir yere seyahatlerde bulunmuşlardır. Turizm tanımına uygun ilk seyahatlerin ise

insanların keşif merakından ileri geldiği düşünülmektedir. İnsanların kıtlık, savaşlar ve doğal afetler nedeniyle yaşadıkları yerlerden başka yerlere gitmiş oldukları da bilinmektedir. (Tüylüoğlu, 2003: 4).

Olimpiyat oyunları turizm tarihinin önemli noktalardan biri olarak belirtilmektedir. Antik Yunan'da M.Ö. 700'lü yıllarda ortaya çıkan bu spor faaliyetlerini, çevre halklardan insanların izleyebilmek için bölgeye seyahat etmeleri turizm tarihi açısından oldukça önemli bir olaydır. Turizmin gelişmesinde Romalıların yaptıkları yollar ve bu yollarda inşa ettikleri hanlar da tarihsel süreçte etkili olmuştur. Bu sayede yolcuların yeme-içme ve barınma ihtiyaçları karşılanarak yolculuk yapmaları kolaylaştırılmış ve turizmin gelişmesi sağlanmıştır. Zaman içinde İpek Yolu gibi ticaret yollarının gelişmesi ile de dünya çapında bir turizm hareketliliği meydana gelmiştir (Kızılırmak ve Kurtuldu, 2005: 102).

Modern turistik gezilerin mantığıyla yapılan yolculuklar, Avrupa ülkelerinde büyük şehirleri görmek isteyen insanların kendi ülkelerindeki ve diğer Avrupa devletlerindeki büyük şehirleri görebilmek için yaptıkları yolculuklarla başlamıştır. Bu gezilerin yaygınlaşmaya başladığı dönem olan 17. yüzyılda ilk turistik kitaplar da yazılmaya başlanmıştır. Örneğin, 1627 yılında Fransız bir papaz tarafından yazılan "Yabancılar Seyahat Rehberi" adlı kitap bunlara bir örnektir. Avrupa'da 1670 yılında başlayan Grand Tour gezileri de kıta içinde turizmin gelişmesinde büyük bir etken olmuştur. Bu dönemde Avrupa için büyük bir ihtişama sahip olan İstanbul da pek çok turistin ilgi odağı olmuş ve ziyaretlere ev sahipliği yapmıştır (Kozak vd., 2008: 15-30).

Turizmin ve turist kavramının ilk ortaya çıktığı yer İngilteredir. Bunun başlıca nedeni ise modern anlamda turizm aktivitelerine benzer seyahatlerin ilki olan, İngiliz Thomas Cook tarafından 1841 yılında başlatılan günübirlik gezilerdir. Tarihin ilk seyahat acentesi de 1845 yılında Thomas Cook tarafından kurulmuştur (Ünal, 2007: 4). Avrupa'da gelişmekte olan kıtasal turizm faaliyetleri her ne kadar dünya savaşları esnasında duraklamaya girmiş olsa da, Birinci Dünya Savaşı sonrası bu kez insanlar savaştıkları ülkelerin topraklarını merak etmişler ve bu da turistik gezilerin yapılmasına sebep olmuştur. İkinci Dünya Savaşı turistik gezilerin kıta dışına yayılmasına neden olmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrasında havacılık faaliyetlerinde görülen ilerlemeler de turizmin ulaşılabilir alanını daha fazla genişletmiştir (Sivil, 2007: 12-13).

1.1.2 Turizmin Özellikleri

Turizm, öncelikle bir hizmet ürünü olarak bilinmektedir. Üretilen bir mal gibi elle tutulur gözle görünür ürün olmaktan oldukça uzak bir kavramdır. Elle tutulur gözle görünür

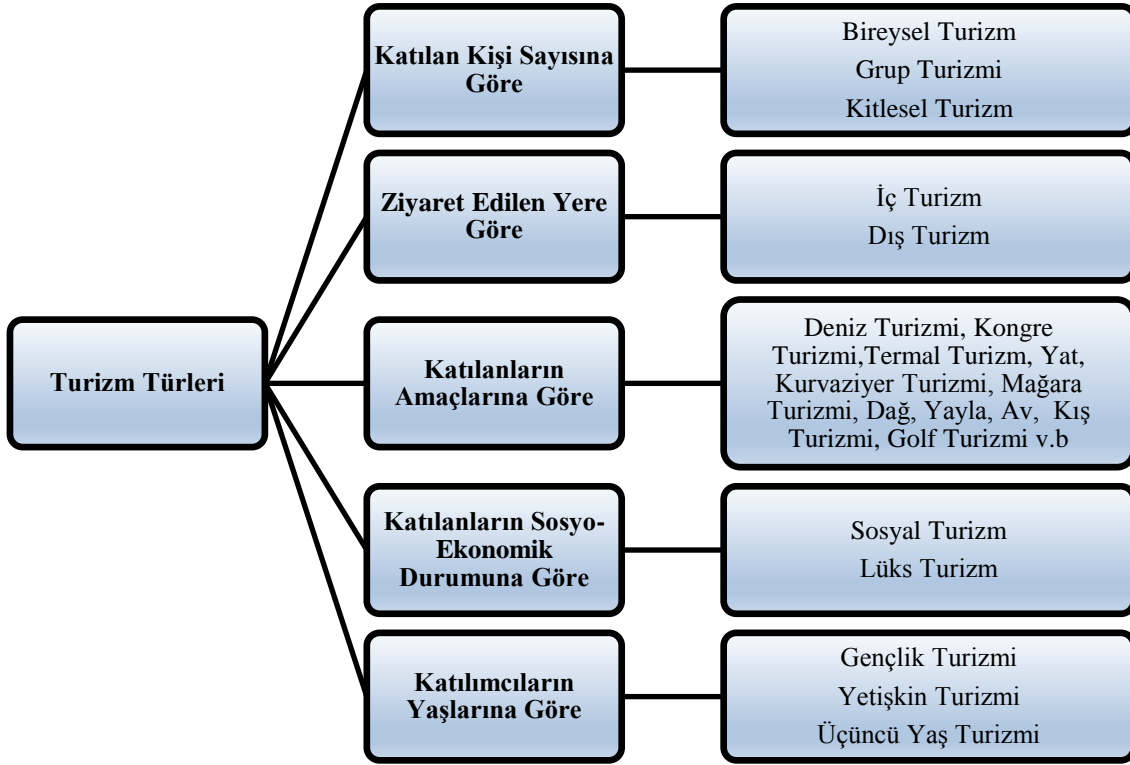
bir mal gibi depolanması, saklanması ve daha sonra kullanılabilmesi mümkün olan bir yönü bulunmamaktadır. Turizm kişisel deneyimler sonucunda elde edilen zevk ve beğeni ile kalitesini ortaya koyan bir hizmet biçimidir. Zevk ve beğeniler de kişiden kişiye değişebilen özellikler olması bakımından turizmin müşteriye sunumu da müşterilere göre farklılıklar içermektedir. Turizm sektöründe ürün ve fiyat standartları yere, zamana ve ziyaretçiye göre değişebilir. Bu sebeple turizm sektörü emek-yoğun üretim yapan bir sektör olarak adlandırılmaktadır. Turizmin bir diğer özelliği ise ziyaret edilen yerlerde kazanç sağlamaya yönelik çalışma söz konusu değildir. Ziyaret, iş bulmak ya da iş kurmak gibi amaçlarla ilişkili olmamalıdır (Birjakov, 2007: 33).

Turizmin diğer özelliklerini şu şekilde sıralayabilmek mümkündür. Turizm çeşitli doğal güzellikleri ve tarihi eserleri görmek, farklı kültürleri tanımak, sportif amaçlar, iş amaçlı seyahatler, bilimsel toplantılar, dost-akraba ziyareti, sağlık, din gibi amaçlarla gerçekleştirilir. Ağırlıklı olarak boş zamanları değerlendirmek amacıyla gerçekleştirilir. Özünde para kazanma amacı taşımaz. Okul, eğitim için seyahat edenler veya 24 saati geçse bile transit geçiş yapan yolcular turist sayılmamaktadır.

Turizm ekonomik ve endüstriyel bir faaliyettir. Arz ve talep ilişkisi ekonomik; konaklama, ulaştırma, yeme-içrimme, eğlence gibi sektörlerden oluşması endüstriyel özelliğini ortaya koyar ve diğer sektörlerle ilişki halindedir. Turizm sektöründeki gelişim, bu sektöre lojistik destek sağlayan tarım, sanayi ve ulaştırma gibi sektörlerin gelişimini sağlar. Farklı kültürlerle etkileşimde bulunma, yeni insanlar tanıma gibi özelliklerinden dolayı sosyal bir nitelik taşımaktadır. Turizm sektörü emek yoğun bir sektördür olduğundan dolayı geniş istihdam alanları yaratabilme özelliğine sahiptir. Turizm hizmetleri genellikle sezonluk sunulmaktadır (Hazar, 2014: 14).

1.1.3 Turizm Türleri

Turizm sektörü, hedef kitlesine ve müşteri profiline göre farklılıklar göstermesi gerektiğinden, farklı türlerde turistik faaliyetler bulunmaktadır. Bireylerin yaptıkları seyahatlerin amacıyla farklılıklar bulunabilmektedir. Örneğin, kimi insanlar sağlık hizmetleri ya da doğal sağlık alanları amacıyla başka bir yere seyahat edebiliyorken, bir başka insan sadece farklı kültürleri tanımak amacıyla seyahat edebilmektedir. Bu nedenle farklı turist karakterlerine göre de farklı turizm türleri meydana gelmiştir.

Şekil 1.1 Turizm Türleri

Kaynak: Kozak, 2008: 30

1.1.3.1 Katılan Kişi Sayısına Göre Turizm Türleri

Turistik faaliyetlere katılan kişi sayısına göre turizm hizmetleri sunulabilmesi için katılımcı sayısına göre turizm türleri ortaya çıkmıştır. Bunlardan birincisi bireysel turizmdir. En temel turizm türüdür. Tamamen bireysel sebeplerden ve ihtiyaçlardan kaynaklı bir faaliyettir ve hizmetlerde buna göre belirlenmektedir. Grup turizminde bireyler gruplar halinde seyahat etmektedirler. Burada söz konusu olan, seyahate grup olarak çıkılmasıdır. Örneğin bir dernek, öğrenci ya da kulüp topluluğu gibi birlikte hareket eden ekiplerin turizm faaliyetleridir. Dolayısıyla da ihtiyaçları buna göre şekillenmektedir. Bu nedenle de bireysel turistlere göre farklı birtakım hizmetlerin sunulması gerekebilmektedir. Dünyada turizmin en yaygın biçimi grup turizmi olarak görülmektedir. Katılımcı sayısına göre bir diğer turizm türü kitlesele turizmidir. Kitle turizmi 1950 yılından itibaren yaygınlaşmaya başlamıştır. Tur şirketleri tarafından yönlendirilmektedir ve ülkemizde genellikle her şey dahil turizm anlayışında görülmektedir (Kozak vd., 2008: 11-12).

1.1.3.2 Ziyaret Edilen Yere Göre Turizm Türleri

Ziyaret edilen yere göre, turizm türleri iç turizm ve dış turizm olarak ikiye ayrılmaktadır. İç turizm, insanların yaşadıkları ülke içerisinde yaptıkları seyahatlere denilmektedir. Dış turizm ise insanların yaşadıkları ülkenin dışında bir yere yaptıkları seyahatlere denilmektedir (Avcıkurt, 2008: 162).

1.1.3.3 Katılanların Amaçlarına Göre Turizm Türleri

İnsanlar çok çeşitli amaçlarla turizm faaliyetine katılmaktadır. Hangi amaçla turizme katılıyorlar ise turizmin türü de bu amaca göre adlandırılmaktadır. Deniz-kum-güneş turizmi, kültür ve tarih turizmi, inanç turizmi, doğa turizmi, spor turizmi, iş turizmi, alışveriş turizmi, kongre ve toplantı turizmi, yemek turizmi, sağlık turizmi, dinlenme ve eğlence turizmi bunlardan bazılarıdır (Küçükaslan, 2007: 18).

1.1.3.4 Katılanların Sosyo-Ekonomik Durumlarına Göre Turizm Türleri

Turizm sektörü, müşterilerinin ekonomik koşullarına ve buna oranla ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik olarak da farklı hizmetler sunmak zorundadır. Bu nedenle sosyal sınıfa ait ve lüks sınıfa ait iki farklı turizm hizmeti anlayışı ortaya çıkmıştır. Sosyal sınıf turizmi; daha çok işçi, memur, küçük esnaf, çiftçi ve gençler gibi ekonomik ve sosyal yönden çok varlıklı olmayan kişilerin genel ihtiyaçlarına göre bir hizmet anlayışında bulunan turizm türüdür. Lüks sınıfa ise gelir düzeyi yüksek iş adamları, ünlü sporcu ya da sanatçılar, yüksek bürokrasi ve politika sınıfından olanlar gibi kişilerin özel ihtiyaçlarını ve lüks taleplerini de temin etmek üzere hizmet sunan turizm türüdür (Kozak vd., 2006: 37).

1.1.3.5 Katılanların Yaşına Göre Turizm Türleri

Turistik seyahatlerde bulunan kişiler yaş aralıkları bakımından gençlik, yetişkin, ikinci yaş turizmi olmak üzere üç farklı kategoride sınıflandırılmıştır. Gençlik turizmi 15-24 yaş arasındaki bireyler ve ailelerinden ayrı olarak seyahat eden gruptur. Turizm sektörü bu gruba yönelik stratejiler belirlemektedir. Yetişkin turizm gruba ait insanların yaşları ise 26-60 yaş arası kişilerdir. Bu gruba mensup kişiler aktif meslek hayatları devam eden kişiler olası bakımındadır. Genellikle yaz dönemlerinde turistik seyahatlere çıkan bireylerden oluşmaktadır. Bu gruba yönelik faaliyetlere ise yetişkin turizmi denilmektedir. Son olarak 60 yaş üzerinde bulunan genellikle emekli kişilerin oluşturduğu üçüncü yaş turizmi bulunmaktadır. Üçüncü yaş turizmi grubuna ait insanların hem gelir bakımından hem de zaman açısından imkanları olması, bu kişileri önemli bir turist potansiyeli içerisine almaktadır (Kozak vd., 2008: 21-22).

1.2 Turizm Sektörünün Etkileri

Turizm faaliyetleri tarihsel süreçte gittikçe gelişerek ve büyüyerek günümüzde dünyanın en büyük sektörlerinden birini ortaya çıkarmıştır. Sektörel anlamda turizmi tanımlamak gerekirse; turistik faaliyetlere katılan kişilerin konaklama, yeme-içme ve eğlenme gibi gereksinimlerini karşılamak adına hizmet üreten ve bu hizmeti pazarlayan kurum ve kuruluşların tamamı bu sektörü oluşturmaktadır (Çimat ve Bahar, 2003: 5). Turizm sektörünün yarattığı etkilerden biri iç ve dış ticaretin canlanması, ulaşım gelişmesinin sağlanması, bölgeler ve ülkeler arası kültür alışverişinin kolaylaştırması gibi etkenleri bulunmaktadır. Turizmin etkileri olduğu kadar turizmi etkileyen bazı unsurlar da vardır. Ülkenin iklim koşulları, tarihi özellikleri, düzenlenen festival ve fuarlar, siyasi istikrar ve güvence turizm sektörünü doğrudan etkileyen faktörlerdir (Karataş ve Babür, 2013: 25).

1.2.1 Turizmin Ekonomik Etkileri

1950 yılından sonra turizmin dünya ekonomisindeki payı günden güne artmıştır. Pek çok ülkenin ekonomik problemlerine çözüm yolu ve ülke ekonomilerinin gelişmesinde önemli bir faktör olarak görülmeye başlanmıştır. Turizm potansiyeline sahip ülkeler için turizm artık bir endüstri haline dönüşmüştür. Son yıllarda dünya üzerinde turist sayılarında ve gittikleri bölgeye bıraktıkları döviz girdisinde büyük bir artış görülmektedir(Akgül, 2003:63).Turizm görünmez bir ihracattır. Turistlerin ziyaret ettiği ülkede yapmış oldukları turizm amaçlı harcamalar, o ülkeye sağladığı döviz geliri açısından aynen mal ihracatında olduğu gibi bir ihracat etkisi yapmaktadır. (Zorin ve Kwartalnov, 1999: 65) Çünkü turizmden elde edilen her türlü gelir, turistlere satılan her türlü ürün ve hizmet ek ihracat olarak kabul edilmektedir. Turizmdeki artış, öncelikle bölge halkına doğrudan yararlar sağlamaktadır. İnşaat, mobilya, hediyelik eşya gibi sektörün gelişiminde katkısı büyüktür. Altyapı kullanımında ve geliştirilmesinde önemli etkinlik sağlamaktadır.Turizmin en önemli ekonomik etkilerinden biri daha kısa sürede ekonomik yararlılığını gösterebilmesidir. (Kozak vd., 2008: 35).

1.2.2 Turizmin Sosyal-Kültürel Etkileri

Turizm, ekonomik etkilerinin yanı sıra kültürel ve sosyal etkileri de bulunan bir olgudur. Ülkelerin iç politikalarında olduğu gibi ülkeler arasındaki politikalara da etki edebilmektedir. Turizmi sadece ekonomik bir faaliyet olarak görmemek gerekmektedir. Turistik hareketler bölgenin farklı kültür yapıları ile tanışmasını sağlaması bakımından kültürel değişimlerin de önünü açabilen bir konuma sahiptir. Farklı kültür yapılarına sahip turistler ve ev sahibi halk arasında ister istemez kültürel ve sosyal bir alışveriş meydana gelmektedir. Örneğin eski medeniyetlere ev sahipliği yapması bakımından kültürel turizm

potansiyeli yüksek Doğu toplumları ile kültür turizmine meraklı Uzakdoğu ya da Batı halkları bu vesileyle bir araya gelmektedirler. Böylece daha kapalı ve muhafazakâr yaşamaya alışık olan Doğu toplumları, rahat ve çekincesiz yaşamaya alışık olan Batı ve Uzakdoğu halkları ile tanışmaları sonucu dünyaya daha esnek bir bakış açısıyla bakmaya alışabilmektedir. Elbette bu da bir süreç dahilinde olagelmektedir (Gürbüz, 2002: 52-53).

Turizm kavramını açıklarken konu hakkındaki uzmanların görüşleri oldukça önemlidir. Doxey'in "Tolerasyon Yaklaşımı" turistler ile ev sahibi halkların arasındaki ilişkiler açısından oldukça önemli bir yaklaşımdır. Doxey'e göre yerel halkın turizme ve gelen turiste karşı tutumunu dört farklı durumda incelemek mümkündür. Bunlar; coşku, ilgisizlik, rahatsızlık ve düşmanlıktır. Coşkulu karşılama durumu genellikle bölgeye ilk defa turist geldiğinde görülmektedir. Bu durum hem turistlerle tanışmanın heyecanından hem de bölgeye getireceği kazançların düşüncesiyle ev sahibi halkta bir coşku uyandırabilmektedir.

Bir süre sonra bu coşku yerini ilgisizlik aşamasına bırakabilmektedir. Bu aşama doğru değerlendirilemediği ve gerekli çalışmaların yapılmaması durumunda rahatsızlık baş gösterebilmektedir. Artan turist sayısına gereken arz sunulmadığında bu durumlar kaçınılmaz olmaktadır. Plansız gelişen turizm hareketleri doğaya ve yerel halkın kültürel değerlerine zarar vermesi bakımından da rahatsızlık oluşturabilmektedir. Bu aşamalarda da sorunların çözümü bulunamadığı takdirde düşmanlık aşaması başlayabilmektedir. Bu durumda ilgisizlik ve rahatsızlık durumu tahammülsüzlük aşamasına kadar gelmektedir. Yerel halka dokunan her sorunu insanlar turizme bağlayacaktır. Turistik bölgelerde turizmin ilk canlandığı zamanlarda yerel halkta ve yatırımcılarda bir heyecan oluşmaktadır. Böylece konuksever bir yerli halk ve gelişmekte olan yatırımlar sayesinde bölgeye gelmekte olan ziyaretçi sayısı da artış göstermektedir. Bu artış, kapasite üzerine çıktığında hem yerel halkın tutumunda farklılıklar görülecektir hem de yatırımların yetersizliğinden ziyaretçilerin şikayetleri artacaktır. Bu da durumu tersine çevirebilecek etkenlerdendir.

Artan fiyatlar, çevre kirliliği, kalabalık ve benzeri tüm olumsuzlukların nedeni olarak turizm görülmektedir. Bu nedenle turizm hareketlerinin mutlaka planlanması ve önlemlerin alınması gerekmektedir (Çevirgen, 2006: 31).

Turizmin yerel halkla ilişkilerinde olumlu neticeler verebilecek özellikleri de mevcuttur. Bunlar; farklı kültürlerin teması sonucunda oluşan bilgi alışverişinin yanı sıra kurulan dostluk ve arkadaşlıklardır. Bu arkadaşlıklar sayesinde halklar birbirlerine karşı empati yeteneğini geliştirerek dünya barışına da katkıda bulunmaktadır. Meydana gelen bilgi alışverişi ise kişilerin merakını cezbederek araştırma ve bilgiyi geliştirme yolunun da önünü açmaktadır. Turizm, elde edilen genel kültür anlamındaki bilgilerin yanı sıra yerel halkın

yabancı dil öğrenmesine de yol açmaktadır. Turizmin gelişmesi ve varlığını sürdürebilmesi için yerel halk, bölgesindeki kültürel değerlere de daha fazla sahip çıkacaktır. Turizmin ulaştığı kırsal bölgelerde yeni iş alanlarının açılması bölgenin gelişimine de olanak sağlamaktadır. Bu şekilde kırsal bölgenin tek düze yaşantısı ortadan kalkmakta ve daha canlı bir hayat başlamaktadır. Tüm bunların yanı sıra turizm toplumda ulusal bilinci de arttırmaktadır (Günlü ve Şahin 2007: 151).

Turizmin sosyal çevre üzerindeki olumsuz etkilerinden bahsedilecek olursa, öncelikle yerel halkın inanç ve değerlerinin değişmesi buna örnek olarak gösterilebilecektir. Gelişim adına yaşanan değişimler olumlu bir etki oluşturacaktır. Buna karşın kültürel değerlerin yok olması, o bölgenin turistik bir bölge olmasındaki etkenlerden birinin de yok olması anlamını taşımaktadır. Yerel halkın lisanında görülen dejenerasyon, kılık kıyafetindeki başkalaşım da bunun bir örneğidir. Bölgenin gelişim hızına ayak uydurabilmek adına yeni yapılan eserlerin sanatsal estetikten uzak yapılar halinde yapılması da bölgenin zararına olmaktadır. Turistlere ayak uydurmak adına yerel halkın müzik ve yemek kültürünü bırakıp yabancı müzik ve yemek kültürüne geçmesi de bölgenin turizm kaynağının tahrip edilmesi anlamına gelmektedir. Bölge insanın gelen misafirleri sadece ekonomik kazanç kapısı olarak görmesi de insani değerlerin zarara uğramasına neden olmaktadır. Turistlerin kendi yaşadıkları bölgeden uzak olmaları neticesinde daha rahat ve aşırıya kaçan davranışlar da buldukları bölgede soruna neden olabilmektedir. Bu da kültürel çatışmalara yol açabilmektedir (Avcıkurt, 2003).

Bu sorunlar bireylerden kaynaklanan sorunlar olduğu için, planlı yapılan, tedbirleri alınan uygulamalarda turizmin çevreye ve insana zarar vermesi engellenebilecek ve bölgenin hem sosyal hem de ekonomik olarak kalkınması sağlanabilecektir (Küçükaltan ve Yılmaz 2011: 159).

1.2.3 Turizmin Çevresel Etkileri

Turizmin büyüme hızı arttıkça çevresine yaptığı olumlu ya da olumsuz etkileri de her geçen gün artış göstermeye devam etmektedir. Turizm gibi gelişimi ve büyümesi çok hızlı olan durumlarda gerekli altyapı çalışmaları, gereksinimlerin temini ve alınması gereken önlemlerin alınabilmesi konusunda da sorunlar yaşanabilmektedir. Büyüme hızına yetişememe olanaklar sonucunda çevre tahribatı kaçınılmaz olmaktadır.

Bilinçli yöneticiler ve kullanıcılar turizm gelirlerinin devamlılığının, turizmin kaynağı olan doğa ile mümkün olduğunun farkındadır. Turizm doğru ve bilinçli bir yapılanma içerisinde olduğunda çevreyi korumak ve güzelleştirmek için yararlı bir motivasyon aracı

olabilmektedir. Bu nedenle bilinçli ve planlı bir şekilde yapılan turizm uygulamaları doğal alanların, tarihi eserlerin, kültürel zenginliklerin korunmasını sağlayacaktır. Turizm çevre üzerinde bozulmaya yol açarsa, kendi varlığını da tehlikeye sokmaktadır. Turizm çevresel değerlere bir zenginlik katarsa, kendi sürekliliğini de sağlama yolunda önemli adım atmış olmaktadır. Buradan hareketle, turizmin doğal çevre üzerinde bozulmalara neden olabilecek olumsuz etkilerinin ve çevresel zenginliğe katkı sağlayacak olumlu etkilerinin ortaya konması gerekmektedir (İncelioğlu, 1996: 293).

Turizmin çevre üzerindeki olumlu etkileri; doğanın, tarihi alanların, kültürel değerlerin korunması, çevrenin güzelleştirilmesi, altyapı olanaklarının sağlanması olarak sıralanabilir. Turizm, turistler için çekicilik taşıyan arkeolojik ve tarihi yerlerin korunmasına yardım edebilir ve bu mekânlara ilgi uyanmasına neden olabilmektedir. Turizm deniz yaşamı, ulusal ve bölgesel parkların geliştirilmesi dahil olmak üzere önemli doğal alanların ve yaban hayatının korunmasına yardımcı olabilmektedir. Turizmin çevre üzerinde olumlu etkilerinin bulunduğu kadar olumsuz yanları da yer almaktadır. Kaynakların aşırı tüketimi ve atık miktarının çoğalması kontrolsüz kullanımda geri dönüşü olmayan zararlar verebilmektedir. Havaalanı, marinalar ve diğer tatil komplekslerinin kurulması toprakları aşındırmaktadır. Aşırı ziyaretçi akımı doğal çevre yapısını tahrip edebilmektedir. Hayvan türlerini dışlayarak ekosistemi bozmakta ve çöp ve gürültü fazlalığı yapmaktadır. Çevre kirliliği, gürültü, aşırı yoğunluk, kapasite aşımı ve kültürel yozlaşma da turizmin dikkat edilmediği takdirde çevreye verebileceği olumsuz etkileridir.

1.3 Kültür ve Kültür Turizmi Kavramı

Kültür, bir toplumun geçmişten günümüze var ettiği tüm maddi ve manevi zenginliktir. Kültür kelimesinin kökeni Latince “Cultura” kelimesinden gelmektedir. Latince bu kelimenin anlamı “bakmak, yetiştirmek” manasında kullanılmıştır. Aslında tarımsal anlamda ekip biçmek anlamında kullanılan cultura kelimesi bugünkü anlamıyla ilk defa Almanya’da 1750 yılından sonrasına denk gelmektedir.

1843’de Gustav Klemn tarafından yazılan “İnsanlığın Genel Kültür Tarihi” adlı kitapta ‘Kültür’ sözcüğüne, çok açık ve net bir şekilde, bir insan topluluğunun yetenek ve becerileri, sanatları ve gelenekleri olarak topyekun yasama tarzı şeklinde anlam kazandırılmıştır (Uygur ve Baykan, 2007: 33).

Kültür bir toplumun sahip olduğu maddi ve manevi değerler birleşimi, yani din, dil müzik, gastronomi, dans, sanat, felsefe, bilim, mimari yapılar, gelenek görenekler, folklor gibi birçok kültürel faaliyetlerin etkileşmesi ile derinleşen kavramdır. Bu farklı kültürleri görüp tanımak için yapılan seyahat ve konaklamalar “kültür turizmi” olarak adlandırılmaktadır (Turhan, 1994: 45). Kültür turizminin bir diğer tanımı ise; farklı kültürleri görmek ve tanımak

için, bulunduğu ya da yaşadığı yerden başka bir yere yapılan seyahat ve konaklamalara kültür turizmi denilmektedir. Ülkeler için önemli bir alternatif turizm türü olan kültür turizmi, gelir sağlayıcı etkisinin yanında kültürel değerlerin korunması açısından da üzerinde durulan bir turizm şeklidir(Arınç, 2002: 101).

Turizm sektöründe yaşanan rekabet, bir takım kaynakların azalması ya da değişime uğraması ve turist davranışları ile beklentilerindeki değişimler alternatif turizm olgusunu ortaya çıkartmaktadır. Sürdürülebilir ve tüm seneye yayılabilmeleri açısından alternatif turizm türleri içinde en kazançlı olanı ve rağbet göreni kültür turizmidir. Kültür turizminin teşvik edilebilmesi için ise her şeyden önce, turist çekebilecek bir kültürel kaynağa ihtiyaç bulunmaktadır (Hughes ve Allen, 2005: 175).

1.3.1 Kültür Turizminin Sınıflandırılması

Kültür turizmi kendi içinde bir takım kategoriler. Müze ve tarihi yerler ile sanat ve bilim aktiviteleri yüksek, kurumsallaştırılmış kültür sınıfında yer alırken, film, spor ve yemek gibi unsurlar popüler kültür sınıfındadır. Dil, eğitim, inanç ve giyim ise etnik sembollerdendir. Ancak sınıflandırmaların dışında tüm bu öğeler aynı zamanda kültür turizminin öğeleri arasında yer almaktadır. Müzeler, arkeolojik alanlar, dini ve tarihi anlamı olan yerler, tarihi değeri olan eserler, kültürlere ait özel günler, festivaller, folklorik unsurlar ve el sanatları örnekleri aynı zamanda kültür değerleridir. Bu kültürel değerler; kültür turizminin kaynakları konumundadır.

Tablo 1.1 Kültür Turizminin Sınıflandırılması

Kategori	Örnek
Yüksek, Kurumsallaştırılmış Kültür	Müzeler, sergiler, görsel sanatlar, tarihi yerler, tiyatro, edebiyat, bilim ve teknoloji merkezleri
Halk, Popüler Kültür	Film, eğlence, spor, kitle iletişim araçları, alışveriş, etkinlikler, yemek, ürün, el sanatları, gelenekler, görenekler
Etnik Semboller	Dil, eğitim, ulaşım, din, giyim, süsleme, lehçe

Kaynak: Fagence, 2003: 57.

Bu değerlerin ve kaynakların korunması kültür turizminin sürdürülebilirliği ve geliştirilebilmesi açısından hayati bir öneme sahiptir. Ancak önceden düşünülmeden ve

gerekli kontroller yapılmadan uygulanan faaliyetler, bu kültürel kaynakların zarar görmelerine neden olabilmektedir.

Kültür turizmine katılan turistlerin genel eğilimleri farklı deneyimler yaşama, değişik kültürler tanıma, yaratıcı faaliyetlerde bulunma arzularıdır. Kültür turizmi takipçileri ve gezginleri sadece izleyici olarak seyahat etmekten öte, ziyaret ettikleri kültürler ile iletişim halinde olmayı, kültürün bir parçasıymış gibi hareket etme deneyimini yaşamayı tercih etmektedirler (Boyd, 2001: 211).

1.3.2 Kültür Turizmi Kaynakları

Kültür turizmine yönelik yapılan araştırmalarda fiziksel kültür öğelerinin (tarihi binalar, dini mekanlar, heykeller v.b.) fiziksel özelliklerinden dolayı değil, tarihsel geçmişinden dolayı etkili olduğu belirtilmektedir. Çevreye saygılı ve özgün düzenlemelerin turistler üzerinde olumlu etkiler doğurduğu bilinmektedir (Öztürk ve Yazıcıoğlu, 2002: 189).

Tablo 1.2 Kültürel Turizm Kaynakları

Kültürel Turizm Kaynaklar	
Modern Popüler Kültür	Filmler, Yerel Tv'ler
Temalo Geziler ve Gezi Programları	
Özel ilgi gezileri	
Spor ve Boş Zaman Aktiviteleri	Katılımcılar, Seyirciler, Geleneksel Oyun ve Sporlar
Geleneksel El Sanatları	
Sanatlar	Tiyatrolar, Sanat Galerileri
Mimari Tarz	
Dil	Yerel Baskın Dil, Azınlık ve Bölgesel Dil, Dil Okulları
Dini Yerler	Tapınaklar, Kliseler, Camiler, Sinagoglar, Katedraller v.s.
Endüstri ve Ticaret	İş Ziyaretleri, Tarımsal Çekicilikler, Ünlü Avm'ler, Çarşılar, Boş Zaman Alışverişleri
Festivaller ve Özel Olaylar	Folklor, Performans Sanatları, Spor Etkinlikleri, Özel İlgi Etkinlikleri
Miras Çekicilikleri	Müzeler ve Tarihi Merkezler, Kaleler, Mlikaneler, Antik Anıtlar, Tarihi Bahçeler, Manzara Bahçeleri, Tarihi Köyler
Ünlü İnsanlar ve Tarihi Olaylar	
Geleneksel Yiyecek ve İçecekler	

Kaynak: Craik, 2004: 41.

Kültür turizminin gelişmesi için, gerekli planlamalar yapılarak uygulanacak olan faaliyetler ile hem bölgede yaşayan insanların yeni iş imkanlarına sahip olabilmesi sağlanabilecek hem de bölgenin sosyo-kültürel gelişmesine katkıda bulunacaktır. Kültür turizminin geliştirdiği bölgelerde, bu kültürel değerlerin de korunması sağlanacaktır. Aynı zamanda bölgenin tarihi ve geleneksel kültürü de canlanacak ve hayat bulacaktır. (Uygur ve

Baykan, 2007: 42) Kültür turizmi, kültür turizmi yapmak isteyen turistlerin taleplerini karşılayabilen ülkeleri, şehirleri ya da bölgeleri geliştirmektedir.

1.3.2.1 Turizmin Kültürel Varlıklar  zerindeki Olumlu Etkileri

Turizm hareketliliği bölgeye ekonomik ve sosyal, kültürel bir zenginlik getirmektedir. Turistik bölge halkının yaşam kalitesi yükselmekte ve yeni iş olanakları bulabilmektedir. Bölgenin kültürel değerlerinin ve kültür varlıklarının turizmi çekmesi bakımından yerel halk tarafından ve yöneticilerce bu varlıklar ve değerler koruma altına alınmaktadır. Turizmden elde edilen gelir bu varlıkların korunması için ekstra bir kaynak da sağlamış olmaktadır. Böylece hem kültürel değerler ve varlıklar koruma altına alınmış bu varlıklardan ve değerlerden kazanç elde edilmiş olunmaktadır (Akg l, 2003: 63). Aynı zamanda kültür varlıklarının turist çekiyor olması yabancıların ve bölge halkının yörenin geçmişi ve kültürü üzerine daha fazla merak uyandırmaktadır. Böylece bölge halkında entelektüel bir gelişim de yaşanmaktadır.

1.3.2.2 Turizmin Kültürel Varlıklar  zerindeki Olumsuz Etkileri

Turizmin kültürel değerlere ve varlıklara olumsuz etkileri genellikle yeterli altyapı ve planlama çalışmalarının yapılmamasından kaynaklanmaktadır. Doğru bir planlama yapılmadan artan turist sayısına karşın, trafik atık toplama ve işleme uygulamaları planlı yerleşim sağlanması yapılmadığında bölge koşulları hem yerel halkın hem de turistlerin kullanımına karşın yetersiz gelmektedir. Bu da bölgede yaşayanların bu bölgeden ayrılmak zorunda kalmalarına neden olmaktadır. Turistlerin tatil psikolojisi ile rahat davranışlarda bulunmasını yöre halkı bazen tole edememekte ve bu da kültürel çatışmalara sebebiyet verebilmektedir veya yerel halk gelen turistlerden fazla etkilenerek ve onlardan öykünerek kendi kültürel özelliklerinden uzaklaşabilmektedir. Bir diğer oluşabilecek olumsuzluk da bölgenin turizm gelirlerini yeterli görerek başka alanlarda gelişmeyi durdurma riskidir. Kültürel geçim kaynaklarının yok olması başlıca risk unsurları arasında bulunmaktadır (Mckercher ve Cros, 2002: 60-61).

1.4 Turist ve Kültür Turisti Kavramı

Ekonomideki payı günden güne artan turizm zamanla bazı ülkelerin başlıca gelir kaynağı haline dönüşmüştür. Böyle olunca da turizm kavramı gibi turist kavramı da tartışılır olmuştur. Bu tartışmalar araştırmacıların da dikkatini çekmiş ve turist kavramının literatür tanımlamasının yapılmasını sağlamıştır.

Turist yaşadığı yerden başka bir yere geçici bir süre için ve zorunluluk olmadan giden kişilere denilmektedir. Gittiği yerde kalıcı ikamet etmemesinin turist tanımı için önemli olduğu gibi gidilen yerde konaklamasını sağlayan ekonomik kaynaklarında yine bu yerden temin edilmemiş olması da turist tanımı için önemli bir kriterdir. Milletler Cemiyeti İstatistik Uzmanları Komitesi'ne göre de bir ülkeye en az 24 saatliğine gelenler turist olarak kabul edilmektedir. Yine bu komitenin turist tanımına göre; turistler zevk için olabileceği gibi sağlık ya da ailevi nedenler gibi nedenlerle seyahat ediyor olabilirler. İş, spor ya da inanç nedenli gezi, toplantı ya da benzeri etkinliklere katılım için de bu yere gelebilmektedirler. Ancak deniz turlarıyla seyahat eden kişiler ise 24 saatten az bir süre kalıyor olsalar dahi turist sayılmaktadırlar (Kozak, 2009: 7). Bunun yanı sıra bir de kendi ülke sınırları içinde seyahat eden kişiler bulunmaktadır. Bu kişilere de “yerli turist” denilmektedir. Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü “ulusal (yerli) turisti” yaşadığı ülkede başka bir yere gidenlerden, bu yeri 24 saatten fazla ancak 1 yıldan az olmak kaydıyla eğlence, tatil, spor, iş, buluşma, toplantı, bilimsel çalışma, arkadaş ziyareti, sağlık veya dini nedenlerle ziyaret edenler olarak tanımlamaktadır. Gittikleri yerde 24 saatten az kalanlar ise “ulusal (yerli) gezgin” olarak tanımlanan ziyaretçilerdir. (Küçükaltan vd., 2005: 52). Yerli, yabancı ve günübirlik turistlerin dışında ülkeyi ziyaret eden ancak turist sayılmayan yabancı vatandaşlar da bulunmaktadır. Bu kişiler çoğunlukla mesleki durumlarından ötürü başka bir ülkeye giriş çıkış yapmaktadırlar. Örnek olarak diplomatlar ve askerler ya da sınıra yakın yaşayan ve sınır ötesinde çalışmakta olan kişiler verilebilir. Bunun yanı sıra mülteci ya da göçmen olarak ülkeye giriş yapmış kişiler de turist sayılmazlar. Bunlara ek olarak aktarma yapmak maksadıyla havaalanında bulunmakta olan, ancak ülkede kalmayacak kişiler de turist sayılmamaktadırlar. Kültürel turist, turizm faaliyetlerine kültürel, tarihsel ve etnik zenginlikleri, farklı medeniyet ve kültürleri görmek ve tanımak için katılan kişilerdir. Kültür turistleri genellikle sosyo-kültürel seviyesi yüksek eğitilmiş ve gelir seviyesi yüksek kişilerden oluşmaktadır. (Avcıkurt, 2003: 70).

Turizm sektörünün en sevdiği turist tiplerinden biri kültürel turistlerdir. Bunun nedeni ise kültür turizmini tercih eden turistlerin her şey dahil turistler ve kum-deniz-güneş turizmcilerine nazaran daha çok para harcamaları, zamanlarının büyük çoğunluğunu otelde değil de çevreyi gezerek geçirmeleridir. Böylece yerel halk ve esnaf turistlerden daha fazla gelir elde etme şansına sahip olmaktadır. Turistlerin genel kültür seviyeleri de yüksek olması bakımından çevreye karşı daha kibar ve buldukları ortama karşı daha saygılı davranışlar sergilemektedirler ve bu durum turizm bölgesinin yerel halklarınca daha çok sevimlerini sağlamaktadır. Kültür turizmüne katılan kişilerin yaş ortalaması da yüksektir. Bu da genç

turistler gibi turizmi büyük çoğunlukla eğlence olarak görenlere nazaran daha sakin ve sessiz bir turist kitlesinin bulunması demektir.

Eğitim amaçlı geziler kültür turizminin içinde yer almaktadır. Dil öğrenmek, fotoğraf, resim yapmak veya çizim amaçlı yapılan geziler buna örnek olarak verilebilir. Klasik öğrenme amaçlı geziler ise, bir kaç gün ile bir kaç hafta arasında değişen sürede yapılan gezi programı çerçevesinde değişik öğrenme ve bireysel gelişim etkinliklerini içermektedir. Festivaller, tiyatro gösterileri, resitaller ve sanat etkinliklerine katılma amacıyla birçok turist seyahat etmektedir. Kültürel deneyim kazanma isteği içinde yine birçok turist gezilere katılmaktadır. Turistler, seyahatleri boyunca değişik kültürleri tanımak amacıyla, kültürel alanları ziyaret etmektedir veya birçok turist sadece bu amaç doğrultusunda yola çıkmaktadır. İş gezileri boyunca bazı kişiler kültürel etkinlikleri geliştirmek imkânını bulma arayışı içine (Uygur ve Baykan, 2007: 39-40).

Kültür turizmi faaliyetlerine katılan turistlerin bir kısmı bilinçli olarak kültürel bir turizm faaliyetine katılırken, bazıları da asıl amaçları kültürel bir turizm faaliyeti olmadan yanlışlıkla ya da tesadüf eseri kültürel bir turizm faaliyeti içerisinde bulunmaktadırlar.

Bilinçli olarak kültür turizmi faaliyetlerine katılan turistler gidecekleri bölge hakkında iyi kötü bilgiye sahiptirler. Diğerleri ise sadece gezip görmek amaçlı, merak ettikleri yerleri gezmeye gitmektedirler. Bu tip kültür turizmi katılımcıları için gidilen yerin tarihi ya da kültürel zenginlikleri çok önemli değildir. Örneğin Antalya ya da Bodrum gibi deniz turizmi bölgelerine bu amaçla giden turistlerin Bodrum Kalesi ya da Antalya Kaleiçi bölgelerini de görmeleri onları tesadüfi kültür turisti konumuna getirmektedir (Turhan, 1994: 45).

Tablo 1.3 Kültürel Turist Çeşitleri

Kültürel Turist Çeşitleri	Deneyim Kazanmada Bölgenin Öneminin Olmadığı Kültürel Turist
	Amaçlı Kültürel Turist
	Kazara Kültürel Turist
	Tesadüflü Kültürel Turist
	Görölmeye Değer YerleriGezen Kültürel Turist

Kaynak: Selma ve Baykan, 2007: 30-40.

Tablo 1.3'te göröleceği üzere birinci sırada bölgeyi ziyaret edecek kişinin bu bölgeye gitmekteki amacında kültürel bir amaç ya da istek bulunmamaktadır. Ancak ziyarete gittiği bölgede bulunan kültürel alan ve olayları da ziyaret ederek bu yönde deneyim kazanmaktadır. Amaçlı kültürel turist tipinde kişi bizzat bölgedeki kültürel alan ya da olayları ziyaret etmek için bu bölgeye gelmektedir. Bu şekilde seyahat eden kişilerin kültürel birikimleri de

yüksektir ve seyahat edecekleri bölgeyi daha önceden araştırmaktadırlar. Kazara kültürel turist tipinde kişilerin ziyaretlerinde kültürel unsurların önemi pek yoktur. Ziyaret ettikleri yerlerde karşılarına çıkan kültürel unsurları tecrübe ederek kazara da olsa kültürel turizmin bir parçası olmaktadır. Tesadüfî kültürel turistlerin ziyaret edilecek yeri seçmelerinde sınırlı olarak da olsa kültürel unsurların da etkisi bulunmaktadır ancak yine de bu unsurlarla derinlemesine bir ilgi duyulmamaktadır. Son olarak, görülmeye değer yerleri gezen kültürel turist tipinde ise kişiler ziyaret edecekleri bölgeyi, oranın kültürünü ve tarihini öğrenebilmek adına seçmektedirler. Yine de çoğunlukla yüzeyseldir ve asıl amaç güzel vakit geçirebilmektir.

Kültürel turist çeşitlerinde bulunan bireylerin arz ve talep açısından değerlendirildiğinde şu şekilde sıralanabilmesi mümkündür. Talep açısından:

- Başka kültürlere olan ilginin artması,
- Eğitim düzeyinin artması sonucu kültürel birikimin artması,
- Gelişmiş bölgelerdeki nüfusun yaşlanması,
- Postmodern tüketim şekliyle maddiyatçılıktan çok kişisel gelişime vurgu yapılması,
- Doğrudan tecrübe etme isteği,
- Seyahat imkanlarındaki artış sonucu diğer kültürlere ulaşımın kolaylaşması sıralanabilmesi mümkündür.

Arz açısından ise:

- Kültürel turizm gelişiminin istihdamı ve geliri artırması,
- Kültürel turizmin yükselen pazar ve nitelikli turizm olarak görülmesi,
- Yeni teknolojiler sayesinde turizm ve kültür ile ilgili bilgilere ulaşımın kolaylaşması,
- Yeni ulusların ve bölgelerin ortaya çıkmasıyla farklı kültürlerin tanınması isteği,
- Bölgelerin ve ulusların imaj oluşturma isteği gibi arzları görülmüştür (Emekli, 2005: 101).

İKİNCİ BÖLÜM

KAZAKİSTAN KÜLTÜR TURİZMİ

2.1 Kazakistan Hakkında Genel Bilgiler

25 Ekim 1990 tarihinde egemenliğini, 16 Aralık 1991 tarihinde de bağımsızlığını ilan eden Kazakistan Cumhuriyeti 460-870 doğu enlemi ile 400-560 kuzey boylamı arasında Orta Asya'nın geniş bozkırlarında, Avrasya kıtasının tam ortasında yer almaktadır. 2.717.300km²'lik ilk yüzölçümüne sahip olan Kazakistan, doğudan batıya 3 000 km, kuzeyden güneye 1 700 km uzamaktadır. Sahip olduğu bu geniş coğrafyası ile Kazakistan toprak genişliği yönünden dünyanın dokuzuncu, eski Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) ülkelerinin en büyük ikinci ülkesidir. Kazakistan kuzeyden Omsk, kuzeydoğudan Batı Sibirya bölgesi, doğuda Doğu Türkistan güneyde Türkmenistan, Özbekistan, Kırgız Cumhuriyeti ve Özbekistan'ın Karakalpak bölgesiyle çevrilmiştir. Kazakistan yüz biçimiyle Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT)'nin % 13,3'lük kısmını oluşturmaktadır . 2016 yılının 1 Şubatta gerçekleşen sayımına göre nüfus sayısı 17 700 000 ulaşmıştır (Kazakistan Cumhuriyeti, Milli İstatistik Yıllığı, Nüfus, 2016)

Harita 2.1 Kazakistan Haritası

Kaynak: Özdemir, 2007: 80

Kazakistan'ın başkenti 1929 yılında Kızılorda'dan Almatı'ya ve daha sonra 10 Aralık 1997'de ülkenin tam ortasında yer alan ve daha önceki adı olan Akmola Astana'ya taşındı. Bugün Ülkenin Başkenti olan 861 968 nüfuslu Astana, Almatı'nın 1150 km kuzeybatısında yer almaktadır.

Harita 2.2 Kazakistan Eyaletler Haritası

Kaynak: <https://www.google.com.tr/search?q=kazakistan+eyhalet> (erişim tarihi: 14.10.2012)

2.1.1 Coğrafi Özellikleri

Kazakistan'ın %10'unu dağlar, %7'sini ormanlı bozkırlar, %20'sini bozkırlar, %40'ını çöl, %23'ünü yarı çöller oluşturmaktadır. Kazakistan, batıdan doğuya gidildikçe yükselmektedir. Jeomorfolojik açıdan ise genelde sade bir görünüme sahiptir. Topraklarının büyük bir kısmı hafif engebelerin bulunduğu düzlüklerle kaplıdır ve bu topraklar, "Kazak Bozkırı" adını almaktadır. En alçak noktası, Karakiya Çukuru, deniz seviyesinin 132 m altında iken, en yüksek yeri Han Tanrı Zirvesi'nde 6995 metreye ulaşmaktadır (Özey, 1996: 81).

Kazakistan arazisinde Altay, Tarbagatay, Jongar sıra dağları yer almaktadır. Ülkedeki en alçak bölge batı ve güneybatı kesimlerine egemen olan Hazar Denizi ahilindeki topraklar olup, Üstürt yaylası, Mangışlak yarımadasında yer alan Karatau ve Aktau tepeleri yaklaşık 56 metre yüksekliğe sahiptir. Daha doğudaki Oral platosu ile Muğaljar tepeleri, Hazar'ı Turan ovasından ayırmaktadır. Turan ovasının bir kısmını teşkil eden Kazakistan ovasının orta bölümü kumluk bir sahadır (Kobeshova, 2013: 5-6).

Kazakistan akarsu, içme su deposu zengini denilebilir. Çünkü Kazakistan'da bulunan akarsuların toplamı yedi bini aşmaktadır. Bu akarsuların ülke içinde dökülenlerinin büyük çoğunluğu Hazar Denizi ile Aral, Tengiz ve Balkaş göllerine dökülmektedir.

Kazakistan akarsularının başlıca kaynakları buzullar ve göl akarsularıdır. Kazakistan'da 2033,3 metrekare alanda 2724 buzul tespit edilmiştir. Bu buzul alanının neredeyse yarısı Cungar Aladağ'ında bulunmaktadır (Kazakistan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği, 2011: 98).

Kazakistan pek çok akarsu havzalarını barındırmaktadır. Bunlar; Aral-Sırdanya Havzası, Balkaş-Alagöl Havzası, İrtiş Havzası, Ural-Hazar Havzası, İşim Havzası, Nura-

sarısu Havzası, Şu-Talas Havzası ve Tobol-Turgay Havzası'dır. Kazakistan'ın bir diğer su kaynağı ise gölleridir. Kazakistan'ın başlıca gölleri ise Balkaş, Kurgalcın, Kolsay, Büyük Almatı, Alagöl, Tengiz ve Zaysan'dır. Balkaş Gölü dünyanın 13. büyük gölüdür (Allahverdiyev, 2011: 54-59). Kazakistan'ın en önemli akarsuyu olan Ertis aynı zamanda en çok su taşıyan akarsuyudur. Diğer önemli akarsuları ise Ural, Emba, Siriderya, Sarısu ve İli akarsularıdır.

Harita 2.3 Kazakistan Akarsu Haritası

Kaynak: <https://www.google.com.tr/search?q=kazakistan+coğraf>, (erişim tarihi: 04.10.2016)

Kazakistan'ın iklim şartları ise güneyinde kış yumuşak geçer. Dağlarda yaz kısa ve serin, kış biraz ılık olur. Hava sıcaklığı Ocak ayında ortalama güneyde -3°C ; kuzeyde -18°C ; Temmuz ayında kuzeyde 19°C ; güneyde 29°C . Yıllık sıcaklık değişimi çok büyüktür, kışın -50°C kadar düşebilir ve yazın hava sıcaklığı bazen 70°C ulaşır. Ülkenin başkenti Astana'daki ortalama sıcaklıklar kışın -18°C , yazın 20°C 'dir, ülkenin ikinci büyük şehri olan Almatı'da ise ortalama sıcaklıklar kışın -8°C , yazın 22°C olmaktadır. Dağlar ve dağ eteklerinde yıllık yağış 500-1600 mm kadar, bozkır alanlarda 200-500 mm, çöllerde ise 100-200 mm'dir (Kobeshova, 2013: 8).

2.1.2 Kazakistan'ın Sosyo-Kültürel Yapısı

Kazak halkları tarihleri boyunca Asya'nın güçlü medeniyetleri içerisinde yer almış ya da bu medeniyetlerin kurucuları olmuş halklardır. Tarihin ilk medeniyetlerine anayurtluk yapmış olan Asya'nın ortasında birçok farklı millet ve medeniyet ile münasebet içerisinde olmuşlardır. İpek yolu gibi dünyanın en önemli ticaret güzergahlarından birinde bulunmaları sebebiyle hem kültürel hem de ticari olarak pek çok millet ile ilişkileri olmuştur. Rusya hakimiyetine kadar çok uluslu bir yapıda olmayan Kazakistan toprakları Rusya hakimiyeti

sonrası çok uluslu bir yapıya bürünmüştür. Rusya ile sınır komşusu olması bakımından bu etkiye en açık Orta Asya Türk Devletlerinden olmuştur.

Kazakların kültürel yaşamları tipik bir Türk Bozkır Kültürü kaynaklıdır. Kazaklar yerleşik hayata başlamadan önce uzun zaman göçebe hayatı sürmüşlerdir. Medeniyetin başlangıcı için her ne kadar yerleşik hayata başlamak çok önemli bir adım olarak görülse de dünya kültürüne göçebe toplumları büyük katkılarda bulunmuştur. Kazaklar gibi Orta Asya toplumlarının dünya medeniyetine katkıları büyüktür. Ancak yine de bazı tarihçiler araştırmacılar göçebeleri “bozkırın köleleri”, “iklimsel ve yıllık vejetasyon devirlerinin esirleri” ya da “dünya ile bağlantıları kopuk” milletler olarak adlandırmıştır. Bu tür araştırmacılara göre uygarlık devlet olmak ile bir anlam teşkil etmektedir (Kazakistan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği Rehberliği, 2011: 308-309).

Bir toplumun medeniyet seviyesi ya da dünya medeniyetine yaptığı katkı onun kültür seviyesi ve bıraktığı kültür mirası ile ölçülebilmektedir. Kazakların dünya mirasına bıraktıkları Dede Korkut Hikayeleri, Orhun Anıtları gibi tarihi ve edebi açıdan son derece önemli eserler mevcuttur. Hatta Nazarbayev’in 2009 yılında Türkiye ziyaretinde de bahsettiği üzere dünyaya örnek olmuş olan kubbe-keçe evinin ilk örnekleri Kazaklar tarafından kullanılmıştır. Pantolon, ok ve yay, ayakkabı ve topuğu, üzeninin icadı da Kazaklar tarafından yapılmıştır (Üstünova, 1998: 18)

Kazakların kültürlerini korumaları tüm Türk toplumlarında olduğu gibi aile kavramına özel bir önem vermelerinden gelmektedir. Türklerin ve Kazakların pek çok eski eserlerinde de aile kavramının önemi vurgulanmıştır. Kazak kültürünün ve Orta Asya toplumlarının büyük eserlerinden olan Dede Korkut Hikayeleri, Oğuzname ve Kutadgu Bilig gibi eserlerde aile kavramının önemi defalarca vurgulanmıştır. Dede Korkut’un ağzından Oğuz’a nasihatinde; “Oğul atanın yetiridür, iki gözünün biridür. Devletlü oğul kopsa ocağının közidür. Ata adını yoramayan hoyrad oğul ata bilinden ininçe inmese yiğ, ana rahmine düşünce toğmasa yiğ” demiştir (Külebi 1990: 132)

Kutadgu Bilig eserinde de çocuk yetiştirme ile ilgili şu nasihatlere yer verilmiştir; “Senin ay gibi kızın veya oğlun doğarsa onu kendi evinde terbiye et, buişi başka ellere bırakma. Sütminesi olarak iyi ve temiz kadın tut; oğlun kızın temiz büyür ve uzun ömürlü olur. Oğul-kıza bilgi ve edepöğret; bu her iki dünyada onlar için faydalı olur. Oğula bütün faziletleri öğret; o bu faziletler ile ileride mal sahibi olur. Oğlu başıboş dolaşmağa bırakma; başıboş kalırsa her tarafa gider ve yazık olur (Doğan, 2007: 15).

Kazaklarda erkek ailenin başı ve reisidir. Ailede alınacak kararlarda son söz evin erkeğine düşmektedir. Kazaklarda da diğer Türk toplumlarında olduğu gibi erkek çocuk aileye büyük bir mutluluk getirmektedir. Soyun devamı Türk topluluklarında erkekten devam ettirildiği için ve Türk topluluklarında soya büyük bir önem verildiğinden Kazaklarda da erkek çocuğa büyük önem verilmektedir. Bu Kazakların atasözlerine de yansımıştır. “Ata izin tul basar, tulpar izin tay basar” yani atanın yerini oğlu alır sözü bunun güzel örneklerindedir.

Kazaklar da diğer Türk toplumları gibi et yemeğine düşkün bir millettir. Kız çocukları için erkek çocukları kadar övünmeseler de Kazaklarda kız çocuğunun yetiştirilmesi büyük bir önem arz etmektedir. Çünkü tüm Türk toplumlarında olduğu gibi, toplumu var edenin kadın, anne olduğunu Kazaklarda iyi bilmektedir (Rustemov, 2004: 84-85).

2.1.3 Kazakistan'ın Ekonomik Yapısı

Bağımsızlık sonrası bir süre ciddi sorunlarla karşı karşıya kalan Kazakistan gerekli reformları yaptıktan sonra sürekli bir yükseliş içerisine girmiştir. Bu yükselişi sürdürebilmek adına bazı kalkınma stratejileri belirleyen Kazakistan bunun meyvelerini de almaya başlamıştır. Kazakistan eski SSCB ülkeleri arasında en yüksek kişi başına milli gelire ve ücret düzeyine sahip ülkedir. Güney bölgelerde fakirlik daha fazladır. Ekonomideki katma değer büyük bölümü petrol sektöründe yaratılmaktadır (Konca, 2012b: 10).

Kazakistan zenginleşme bakımından en iyi yükselişe geçen ülkeler arasında yer almaktadır. Bağımsızlığın kazanıldığı yıllarda 500 dolar olan kişi başına düşen milli gelir bugünlerde 10 bin doları geçmiştir. Kazakistan'ın toplam milli geliri ise 150 milyar dolar civarındadır. 2030 yılında ise bu rakamın 350 milyar seviyesine geleceği tahmin edilmektedir. Bu gerçekleşirse Kazakistan'da kişi başına düşen milli gelirinde 18 bin doları aşması beklenmektedir. Geniş petrol yataklarına sahip olan Kazakistan'da bunun yanı sıra maden kaynakları da oldukça boldur. Tarım ve hayvancılık potansiyeli de yüksektir (Konca, 2012a: 10).

Kazakistan'ın yaklaşık olarak 196 milyar dolarlık gayri safi yurtiçi hasılasının büyük bir payı petrol gelirlerine aittir. Bu sektörden sonra ise metal ve çelik üretimi gelmektedir. Ülkenin hızla gelişen sektörlerinin başında ise inşaat sektörü gelmektedir. Ekonomideki payı ilk sıralarda olmasa bile istihdamın en fazla olduğu sektör ise tarım sektörüdür. Hizmet sektörü ise ekonominin geri kalan kısmını oluşturmaktadır. Hizmet sektörü bir bütün olarak ele alındığından GSYİH'nın yarısına yakınına meydana getirmektedir. Hizmet sektörünün payı % 60,2, sanayinin payı % 35,0 iken tarımın payı ise % 4,8 olmuştur (Kazakistan Milli İstatistik Yıllığı, 2016, İşgücü: 15).

Tablo 2.1 GSYİH ve İş Gücünün Sektörel Dağılımları

Sektörler	Yıl: 2016
Hizmet	60,2
Sanayi	35,0
Tarım	4,8

Kaynak: Kazakistan Milli İstatistik Yıllığı, İşgücü, 2016: 15

Kalkınma stratejisi olarak öncelikle istihdama önem veren Kazakistan hükümeti önceden var olan ve yeni kurulan işletmelerin geliştirilmesi ile istihdamın arttırılmasını planlamıştır. Ticaretim geliştirilebilmesi için de küçük ölçekli kurum ve kuruluşlara destek olmayı hedeflemiştir. Sosyal sigorta sisteminin uygulanması ve yoksulluk ve işsizlikle mücadeleye de önem verilmiştir. Kazakistan BDT ülkeleri arasında ilk emeklilik reformunu, banka mevduat garanti sistemini, IMF borçlarının ödenmesini, ulusal fon oluşturulmasını, para biriminin kur kayıplarını telafi edilmesini, zorunlu taşıt sigorta sistemini uygulamayı başarmış ülkedir. Bunun yanı sıra sermaye yatırım artışı ile kişi başına yabancı yatırım teşvik hacmi bakımından da BDT ülkeleri arasında lider konumundadır (Kazakistan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği Rehberliği, 2011: 236-237).

Kazakistan ekonomisi son yıllarda özellikle hükümetin uyguladığı yatırımları ve yenilikleri teşvik edici programlar sayesinde hızlı bir ilerleme kaydetmektedir. Kazakistan Hükümeti, Kazakistan ekonomisinin yenilikçi yatırımlar yoluyla sanayileşme seviyesinin arttırılmasını ve ekonomik kalkınma hızının yükseltilmesini temel hedef olarak belirlemiştir. Bu hedefe ulaşmak için Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev tarafından farklı politikalar uygulanmaktadır. Bunlardan biri olarak 30 Kasım 2015 tarihinde yapılan Halka Sesleniş konuşmasında yapısal değişim ve ekonomik kalkınmanın sağlanabilmesi için beş temel alanda (finansal sektörün istikrarı, maliye politikasının optimizasyonu, özelleştirme ve ekonomik rekabetin arttırılması, yeni bir yatırım politikası oluşturulması ve yeni bir sosyal politika oluşturulması) etkin politikaların uygulanmasının gerekli olduğunu belirtmiştir. Kazakistan'ın Sanayi ve Yenilik Alanında Kalkınmasına İlişkin 2015-2019 Dönemi Devlet Programı ve Kazakistan Hükümeti'nin uyguladığı '100 Somut Adım, Hepimiz için Modern Bir Devlet' Programı, Kazakistan-2050 Stratejisi'nin öncelikleriyle uyumlu bir şekilde yürütülmektedir. Ülkeye yatırım amaçlı yabancı ve yerli girişimciler çekme konusunda, bu stratejiler verimli faaliyetler sürdürdüğü görülmektedir (<http://www.akorda.kz>, erişim tarihi 2015: 30)

Tablo 2.2 Kazakistan'ın 2009-2015 Yılları Arasındaki Ekonomik Verileri

Temel Ekonomik Göstergeler	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Nominal GSYİH (Milyar Dolar)	115.3	148.0	188.0	203.5	225.5	219.4	248.5
Reel GSYİH (Milyar Dolar)	12	7.3	7.5	4.9	5.9	5.2	6.0
Tüketici Fiyatları Enflasyonu (D.S%)	6.2	7.8	7.4	6.1	4.7	9.1	5.3
Cari İşlemler Dengesi (Milyar Dolar)	-4.121	1.386	10.207	641	118	-331	3.434
Döviz Kuru Tenge ABD Doları (Yılsonu)	148,36	147,40	148,04	150,27	153,61	183,97	307,20
24.11.2016 Tarihinde ise Döviz Kuru Tenge ABD Doları: 335,650							

Kaynak: Kazakistan Milli İstatistik Yıllığı 2016, Ekonomi: 45

Ekonomi politikalarında müdahaleci stratejiler izleyen Kazakistan hükümetinin temel amacı, petrol gelirlerini kullanarak, ekonominin enerji dışındaki sektörlerini kalkındırmak, bu sayede sektörel çeşitlilik sağlayarak, ekonominin petrole ve dolayısıyla dünya petrol fiyatlarına olan aşırı bağımlılığını kırmaktır. Bu amaç doğrultusunda 2003 yılında açıklanan ve 2015 yılına kadar olan dönemi kapsayan “Yenilikçi Sınai Kalkınma Stratejisi” ile Kazakistan GSYİH’indeki büyümenin yıllık bazda % 8’in üzerinde tutulması ve ekonominin çeşitlendirilmesi hedeflenmektedir. Söz konusu stratejik program dahilinde turizm, petrol ve doğalgaz ekipmanı, gıda, tekstil, taşımacılık ve lojistik sektörleri öncelikli sektörler olarak belirlenmiştir. Günümüzde yeni teknolojiler kullanılarak bu sektörlerde yatırım projelerinin geliştirilmesi ve hayata geçirilmesine yönelik çalımsalar yapılmaktadır (DEİK, 2012: 3).

Son yıllardaki ekonomik yükselişin temelinde yerli üreticilerin üretim hacmini yükseltmesi ve üretime dış pazarlardan talebin artması. 2015 yılında toplam dış ticaret hacmi Kazakistan’ın ekonomik kalkınma stratejisi 24.85 milyar dolara tekabül etmiş ve 2014 yılı ile kıyasla % 35,5 oranında artmıştır. 2015 yılı verilerine göre Ülkenin 64 Milyar \$ ihracat ve 118 Milyar \$ ithalatı bulunmaktadır. Kazakistan’ın ihracat ürünleri petrol, makine, kimyasal ürün, tahıl, yün, et ve kömürdür. İhracat ortakları ise Rusya, Almanya, Çin, İtalya, Fransa, Romanya ve ABD’dir. Ülke ithalat ürünleri ise; makine ve parçaları, yapı malzemeleri, petrol ve doğal gaz ile araçlardır. İthalat ortakları Rusya, Çin ve Almanya’dır (Kazakistan Cumhuriyeti Milli Ekonomi Bakanlığı, İstatistik Komitesi, 2015).

Kazakistan’da ekonomiyi zorlayan en önemli sorun denizlere olan uzaklığıdır. İthalat ve ihracat yollarının tamamı kara üzerinden yapılmak zorunda olması maliyeti arttırmaktadır. Zengin petrol rezervlerine ve doğal gaz yataklarına sahip olan Kazakistan’ı zorlayan bir diğer husus da aynı bölgede Rusya ve İran gibi devletlere rekabet etmek zorunda kalmasıdır. Ticaret yapabileceği pek çok ülkenin güzergahında, haritada bu iki ülkenin ardında kalması da rekabet gücünü zayıflatmaktadır. Tablo 2.3’de Kazakistan’ın dış ticaret, ithal-ihracat verileri ve yabancı turistler için yapılan hizmet Tablo 2.3’de gösterilmektedir.

Tablo 2.3 Kazakistan'ın İhracat ve İthalat Hizmet Hacmi

2011	2012	2013	2014	2015	
4 337,7	4 828,2	5 120,3	6 594,4	6 480,4	İhracat Hizmetleri
Bunların içinde:					
1 208,5	1 347,2	1344,0	1 467,3	1 625,0	Uluslararası seyahat (Kazakistan Cumhuriyeti tarafından yabancı müşterilere gösterilen hizmet hacmi)
Bunların içinde:					
930,5	1 060,9	1 026,7	960,8	1 176,6	Kazakistan Cumhuriyeti tarafından BDT ülkeleri vatandaşlarına gösterilen hizmet hacmi
278,1	285,9	317,3	506,5	448,4	Kazakistan Cumhuriyeti tarafından diğer ülke vatandaşlarına gösterilen hizmet hacmi
10 972,9	12 758,1	12 214,9	12 915,4	11 851,1	İthalat Hizmetleri
Bunların içinde:					
1 610,7	1 685,1	1 599,8	1 932,0	2 009,3	Uluslararası seyahat (Kazakistan Cumhuriyetinin yabancı misafirler tarafından alınan hacmi)
Bunların içinde:					
954,4	1 080,6	972,2	1 251,4	1 405,7	BDT ülkeleri vatandaşları tarafından gelen hizmet hacmi
656,3	604,5	627,6	680,6	603,6	Diğer ülke vatandaşları tarafından gelen hizmet hacmi

Kaynak: Kazakistan Cumhuriyeti Milli Ekonomi Bakanlığı, İstatistik Komitesi, Turizm 2015

Kazakistan jeolojik gelişimi ve doğal kaynaklar bakımından oldukça şanslı bir ülkedir. Çok farklı ve zengin maden yataklarına sahiptir. Maden kaynakları ve üretim açısından Kazakistan dünyada ilk on ülke içerisinde bulunmaktadır. Kazakistan'da 500 maden yatağı bulunmaktadır ve bu yataklardan 1200'den fazla mineral kaynak çeşidi çıkarılmaktadır.

Kazakistan, çinko ve volfram kaynaklarında dünyada birinci sıradadır. Kurşun ve krom madenlerinde ise ikini sıradadır. Bakır kaynaklarında da üçüncü sırada bulunmaktadır. Uranyum kaynakları açısından da dünyanın en zengin ülkeleri arasında bulunan Kazakistan 2011 yılında dünya üretiminin yüzde 35'ini sağlamıştır. BDT ülkeleri bazında ise Kazakistan, kromit'in yüzde 90'ını, volfranın yüzde 60'ını kurşunun yüzde 50'sini, çinko ve bakırın yüzde 40'ını, boksitin yüzde 30'unu, fosforitin yüzde 25'ini, demirin yüzde 15'ini, kömürün ise yüzde 10'undan da fazlasını çıkartmıştır (Kazakistan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği Rehberliği, 2011: 248-249).

Kazakistan, petrol ve doğalgaz açısından da oldukça zengin bir ülkedir. Petrol kaynakları doğalgaz kaynaklarına nazaran daha zengindir. Bu nedenle de ekonomisinin gelirlerinin büyük kısmını petrol ihracatı sağlamaktadır.

Tablo 2.4 Kazakistan'ın Hammadde Kaynakları Bakımından Dünyadaki Yeri

Hammadde	Birim	Rezervler	Kaynaklar	Dünya Rezerv Sırası	Payı, %
Taşkömürü	Mt	18.947	124.737	8	2,6
Petrol	Mt	5.415	4000	9	3,4
Doğal Gaz	Gm ³	3.300	2.500	11	1,8
Uranyum	Kt	236	1.382	3	13,3
Açıklamalar: Mt: milyon ton Gm: milyar ton Kt: bin ton demektir.					

Kaynak: Çelebi ve Akbasova, 2011: 8

Tablo 2.4'de görüldüğü üzere Kazakistan dünyadaki önemli hammadde kaynakları bakımından oldukça zengin bir konumdadır. Dünya başlıca enerji kaynaklarından olan kömür, petrol, doğal gaz ve uranyum rezervlerinde dünyanın ilk on ülkesinden biri konumundadır.

Kazakistan'ın petrol ve doğal gaz üretimi BDT ülkeleri içerisinde Rusya'dan sonra ikinci sırada yer almaktadır. Kömür üretiminde ise oldukça geri sıralarda yer almaktadır. Ancak Rusya'nın doğal gaz üretiminde dünyadaki konumu düşünüldüğünde Kazakistan'ın BDT ülkelerinde Rusya'nın gerisinde kalması anlaşılabilir bir durumdur. Bu nedenle petrol ve doğal gaz üretiminin Kazakistan ekonomisi için oldukça önemli bir konumda olduğu söylenebilir.

2.2 Kazakistan'ın Turizm Potansiyeli

Kazakistan'ın turizm sektörü bağımsızlığını elde etmeden önceleri yeterince yatırım olmamasına karşın, birlik üyelerinin ziyaretleri ile gelişmeye başlamıştır. Sovyetler Birliği ülkeleri arasında geçiş özgürlüğü Kazakistan'ın turizm açısından sıklıkla ziyaretçi kabul ettiği bir ülke olmasını sağlamıştır. Bağımsızlığını elde ettikten sonra turizm açısından gelişmelere devam etmiş olan Kazakistan'da turizm günümüzde önemli bir gelir kaynağı durumundadır (Küçüktopuzlu ve Çakır, 2012: 333).

Turizm sektöründeki gelişmeler ulaşım sektörü ile birlikte iç ve dış ticaret sektörlerini olumlu yönde etkilemektedir. Bunun yanı sıra turizm altyapısı ve konaklama işletmelerinin gelişimi sanayi ve inşaat sektörlerinde etkili olmaktadır.

Kazakistan'da turizmin hukuki açıdan ele alınabilmesi için 1992 yılında yasa çıkartılmış, 1993 yılında turizm endüstrisinin gelişimi için Ulusal Program hazırlanmıştır ve 1997 yılından 2030 yılına kadar olan süreçteki turizm stratejileri geliştirilmiştir. Kazakistan'da turizm ile ilgili kararları alan bakanlık 2006 yılına kadar Sağlık, Kültür ve Eğitim Bakanlığı bünyesindeki Turizm Komitesi tarafından alınmıştır. Ancak 2006 yılından itibaren Turizm ve Spor Bakanlığı kurulmuştur (<https://www.tursab.org.tr>, erişim tarihi: 02.04.2016).

Kazakistan 1991 yılına kadar üç turistik organizasyona sahipken 1994 yılında 589 turistik organizasyon kurumuna ulaşmıştır (Kobeshova, 2013: 58). 2000’li yıllarda büyük bir gelişim gösteren Kazakistan turizmi bu yıllarda büyük bir gelişim göstermiştir. Kazakistan’da son yıllarda 6 binden fazla kişi turizm sektöründe çalışmaktadır.

Kazakistan geniş bir arazi üzerinde kurulmuş olmanın avantajlarını turizm alanında mümkün olduğu kadar kullanmayı başarmaktadır. Topraklarında geniş steplerden, devasa kanyonlara, dağcılık için zirvesi her mevsim kar ve buzullarla kaplı dağlardan çöllere kadar pek çok farklı güzelliği barındırmaktadır. İpek Yolu’nun tarihinde önemli bir yere sahip olan Kazakistan, Sovyetler zamanında kurulmuş olan uzay tesisleri ile de farklı alanlarda turistik faaliyetler gösterebilmektedir. Ülkenin kendine has kültürü de Kazakistan turizminin ilgi çekici yanlarından. Örneğin kartal ile avlanma etkinlikleri Kazakistan’ın av turizminin en ilgi çekici faaliyetlerindedir.

Bağımsızlığını kazandığı günden bu yana gittikçe gelişen bir ivme yakalayan Kazakistan turizm açısından da gelişim göstermektedir. Dünya Turizm Örgütü’ne 1993 yılında üye olan Kazakistan, Türkiye, Çin, İran, İsrail, Macaristan, Moldova, Mısır ve Kırgızistan gibi ülkelerle bu alanda çeşitli anlaşmalar yapmıştır. Ülkedeki turizm faaliyetlerini teşvik amacıyla 1992 yılında bazı yasa ve standartlar kabul edilmiştir (Kara ve Yeşilot, 2011: 166-167).

Kazakistan, benzersiz güzelliklere sahip olan doğal kaynaklara, göçmen halkının eski kültürlerine ve kullanılmamış turistik potansiyele sahiptir. Turistik arz kaynakları ülkedeki turizmin yoğun gelişimini, halkın istihdamını ve turizme yakın olan alanların gelişimini teşvik ederek millî ekonomiye yatırımın artmasını sağlamaktadır. Modern eğilim gelişiminde turistler daha önce gittikleri yerlere değil, turistik sektörü yeni gelişmekte olan ülkeleri seçmektedirler, bu doğrultuda Kazakistan’ın çekiciliği artmaktadır (Abishov ve Kurban, 2016: 8)

Tablo 2.5 Kazakistan Giriş ve Çıkış Turizmine İlişkin Ziyaretçi Sayıları

2011	2012	2013	2014	2015	
8 020 400	9 065 579	10 143 710	10 449 972	11 302 476	Çıkış turizmine ilişkin ziyaretçiler sayısı:
7 031 721	7 834 651	9 037 804	9 375 785	10 356 151	BDT ülkeleri
988 679	1 230 928	1 105 906	1 074 187	946 325	Diğer ülkeler
5 685 132	6 163 204	6 841 085	6 332 734	6 430 158	Giriş turizmine ilişkin ziyaretçiler sayısı
5 195 043	5 542 447	6 213 390	5 655 246	5 835 592	BDT ülkeleri
490 089	620 757	627 695	677 488	594 566	Diğer ülkeler
*Rakamlar kişi sayısını göstermektedir					

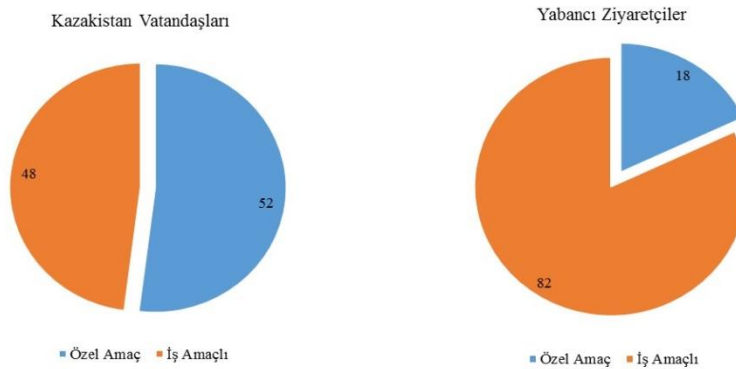
Kaynak: Kazakistan Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı Milli İstatistik Komitesi, Kazakistan Turizm, İstatistik Yıllığı, 2016: 11

Tablo 2.5'te görüldüğü üzere Kazakistan'ın giriş turizm sayısı ne yazık ki çıkış turizm sayısının altında kalmaktadır. Çıkış turizmi her geçen sene artış göstermekteyken, giriş turizmi 2013 yılında fark edilir bir yükseliş göstermiş olmasına karşın sonraki yıllarda yine dalgalı bir seyir almıştır. Tablo 2.6 ise ziyaretçilerin hangi amaçla giriş-çıkış yaptıkları göstermektedir.

Tablo 2.6 Giriş ve Çıkış Turizmine İlişkin Ziyaretçilerin Amaçlarına Göre Dağılımı

Çıkış turizmüne ilişkin ziyaretçi sayısı						
2011	2012	2013	2014	2015		
8 020 400	9 065 579	10 143 710	10 449 972	11 302 476	Toplam	
74 039	99 965	1 687 468	1 748 579	1 888 985	İş amaçlı	
7 931 081	8 965 614	8 456 242	8 701 393	9 413 491		Özel
289 809	373 407	311 152	287 526	200 434	Turizm	
7 641 272	8 578 861	8 130 163	8 404 701	9 208 274		Özel
15 280	13 346	14 927	9 166	4 783		Transit
Giriş turizmüne ilişkin ziyaretçi sayısı						
2011	2012	2013	2014	2015		
5 685 132	6 163 204	6 841 085	6 332 734	6 430 158	Toplam	
239 350	275 798	1 095 635	1 178 900	1 044 743	İş amaçlı	
1 738 027	5 887 406	4 868 450	5 153 834	5 385 415		Özel
238 385	91 845	56 617	56 333	46 465	Turizm	
4 119 727	4 676 073	4 714 694	4 439 556	4 846 948		Özel
1 087 670	1 119 488	974 139	657 945	492 002		Transit
*Rakamlar kişi sayısını göstermektedir						

Kaynak: Kazakistan Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı Milli İstatistik Komitesi, Kazakistan Turizm, İstatistik Yıllığı, 2016: 12

Şekil 2.1 Tablo Amaçlarına Göre Giriş Çıkış Yapan Ziyaretçiler Sayısı (%)

Kaynak: Kazakistan Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı Milli İstatistik Komitesi, Kazakistan Turizm, İstatistik Yıllığı, 2016: 27

Kazakistan'a en fazla ziyaret ise BDT ülkelerinden gelmektedir. Özbekistan, Rusya ve Kırgızistan'dan çok sayıda ziyaretçi gelmektedir. Bu ülkeleri Tacikistan, Çin Halk Cumhuriyeti ve Türkiye takip etmektedir. Tablo 2.7'de Kazakistan'a giriş yapan ülkelere göre dağılımı gösterilmektedir.

Tablo 2.7 2015 Yılında Turizm Amaçlı Giriş Yapan Ziyaretçilerin Ülkeye Göre Dağılımı

Ülke Adı:	Ziyaretçi Sayısı:
Rusya	1 646 568
Ukrayna	97 100
Kırgızistan	1 359 625
Azerbaycan	89 296
Ermenistan	37 461
Beyaz Rusya	62 786
Tacikistan	158 507
Türkmenistan	69 230
Özbekistan	2 297 180
Türkiye	106 301
Çin Halk Cumhuriyeti	111 706

Kaynak: Kazakistan Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı Milli İstatistik Komitesi, Kazakistan Turizm, İstatistik Yıllığı, 2016: 12

Tablo 2.8 Kazakistan'da Turizmin GSMH'ye Toplam Katkısı

Yıl	GSMH'ye Toplam Katkısı (%)
2016	7,57
2015	18,92
2014	5,61

Kaynak: World Data Atlas, Kazakhstan - Travel & Tourism Total Contribution to GDP, (erişim tarihi: 24.05.2016)

Turizm sektörü ülkenin GSMH'nda sadece yüzde 7,57'lik bir paya sahip olmasına karşın gelişen petrol ve gaz ticaretinin etkileri turizm sektörüne de yansımaktadır. Maden ticareti için ülkeye yapılan iş gezileri Kazakistan'ın konaklama ulaştırma sektörlerinde de bir takım atılımlar yapmasını sağlamıştır. İş seyahatleri ve kongreler ile birlikte Kazakistan'ın en önemli turizm alanları İpek Yolu, sağlık, avcılık ve doğa sporları gibi alanlardır (Kara ve Yeşilot, 2011: 167).

Kazakistan'ın turizm gelişim göstergeleri Tablo 2.9'da genel olarak gösterilmektedir. Bu verilere göre Kazakistan turizm sektörünün tüm alanlarda gelişme gösterdiği söylenebilir. Tablo 2.9'a göre Kazakistan'da konaklama sayısı, spa ve sanatoryum gibi sağlık turizmi

işletmeleri, acenteler, çıkan turist sayısı ve giren turist sayısı yıllara göre artış göstermiştir. Dolayısıyla da turizm brüt katma değerinde de ciddi bir artış olmuştur.

Tablo 2.9 Kazakistan Turizm Gelişim Göstergeleri

	2011	2012	2013	2014	2015
Turizm Brüt katma değerleri, MİLYAR TENGE	364,1	415,1	530,7	791,6	-
USD	2,022	2,3	2,6	4,39	-
YTL	3,99	4,7	5,33	9,7	-
Konaklama sayısı, birim sayısı	1 642	1 526	1 678	2 056	2 338
Sanatoryum ve SPA işletmeleri, birim sayısı	121	123	120	111	109
Dönem için ortalama turizm çalışanları sayısı, bin kişi					
Turizm acenteleri	4,9	5,0	6,6	6,5	7,3
Konaklama işletmeciliği	47,7	42,6	50,4	53,9	17,6
Sanatoryum ve spa işletmeleri	10,9	11,1	10,8	10,3	10,5
Turizm sektörü çalışanları aylık ortalama aylık ücretleri, tenge					
Turizm acenteleri TENGE	60 551	71 557	70 475	71 233	85 002
USD	336	397	391	395	472
YTL	700	801	790	799	953
Konaklama işletmeciliği	66 199	77 503	76 360	86 272	106 823
USD	367	430	424	479	593
YTL	742	869	856	968	1198
Sanatoryum ve SPA işletmeleri	58 097	67 277	71 059	76 885	77 245
USD	322	373	394	427	429
YTL	651	754	797	862	867
Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşlarının yurtdışı ziyaretleri, insan sayısı olarak	8 020 400	9 065 579	10 143 710	10 449 972	11 302 476
Kazakistan Cumhuriyetine giriş yapan yabancılar sayısı, insan sayısı olarak	5 685 132	6 163 204	6 841 085	6 332 734	6 430 158

Kaynak: Kazakistan Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı Millî İstatistik Komitesi, İstatistik Yıllığı, 2016: 42.

2.2.1 Turizm Çeşitleri

2.2.1.1 Doğa Turizmi ve Macera Turizmi

Kazakistan'da en çok turizm hacmine sahip olan turizm çeşitleri doğa ve macera turizmi, sağlık turizmi, uzay turizmidir. Doğa turizmi, doğayla baş başa olmak, macera yaşamak ve doğayla mücadele etmek isteyen kişilerin tercih ettiği bir turizm çeşididir (Kozak, 2006: 176). Kazakistan geniş coğrafyasında farklı doğal güzellikleri barındıran zengin bir ülkedir. Güneyinde ve kuzeyinde farklı toprak ve iklim koşulları bulunan ülkenin doğusu ile batısı arasında jeolojik olarak farklı çeşitlilikler bulunmaktadır. Bu da Kazakistan'a hem bitki ve hayvan topluluklarında zenginlik hem de jeolojik zenginlik kazandırmaktadır. Ülkede zirvesi karlarla kaplı dağların yanı sıra çöller, binlerce akarsuyun yanı sıra göller de mevcuttur. Bu da ülkede çok farklı ve çeşitli doğa turizmi avantajı sağlamaktadır. Yüksek dağlara ve soğuk karasal bir iklime sahip olan Kazakistan'da kış ve kayak turizmi oldukça önemli bir turizm faaliyetidir.

Tablo 2.10 Kazakistan'ın Doğal Güzellik Alanları ve Bu Alanlara Tur Düzenleyen İşletmeler ile İlgili Rakamlar

	2011	2012	2013	2014	2015
Doğal Turistik Alanlardaki İşletme Sayısı	112	113	114	114	115
Toplam Alan (Hektar)	23 106968	23 717386	23 670408	23 669383	23 688 284,9
Bu Alanlara Tur Düzenleyen İşletme Sayısı	46	46	46	46	46
Yapılan Tur Sayısı	3 416	3 162	4 013	4 936	4 427

Kaynak: Kazakistan Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı Milli İstatistik Komitesi İstatistik Yıllığı, 2016: 47.

Ülkenin en gelişmiş şehirlerinin başında eski başkent Almatı gelmektedir. Almatı bolca park ve bahçenin yanı sıra doğal güzellikler ve manzaralara sahiptir. Almatı turizmin en canlı olduğu şehirlerin başında gelmektedir.

Almatı'da bulunan başlıca doğa sporları kompleksleri; Medeo, Çimbulak, Tabagan, Akbulak tesisleridir. Medeo, Çimbulak ve Tabagan kış sporları için düzenlenmiş kayak merkezleridir. Medeo, 1972'de Almatı'da kurulmuştur ve denizden yüksekliği 1690 metrenin üzerindedir. Bu tesiste buz pateni, buz hokeyi ve artistik patinaj sporları yapılabilmektedir. Çimbulak ise Medeo'dan 7 km. uzaklıktadır. Deniz seviyesinden yaklaşık 2500 metre yukarıdadır (Bagdalhan, 2016: 70). Tabagan ise Almatı'ya 17 km. mesafede bulunmaktadır. Tesis Talgar'daki Ulusal Doğa Parkı'nda 55 dönüm üzerinde yer almaktadır. Tabagan'da kayak sporlarının dışında dağ turizmi için de oldukça uygun bir bölgedir. ATV ve dağ bisikleti parkurlarına sahip olması bakımından açık havada spor faaliyetlerine de uygundur. Ak-Bulak ise harika manzarası ile Alp tatili geçirmek isteyen turistlerin yanı sıra iş gezilerinin keyifli toplantılarına da sahiplik yapabilen, doğal güzelliklere sahip bir tesistir. Denizden yüksekliği 2660 metre olan tesisin uzunluğu ise 3700 metreyi bulmaktadır (Mushurova ve Madedova, ekoavrasya.net, erişim tarihi, 18.10.2016). Kazakistan kış turizminin prestiji 2011 yılında Asya Kış Oyunları'nın Almatı'da düzenlenmesi ile daha da artmıştır.

Dağcılık turizmi için Kazakistan'ın en bilinen dağları ise Tian-Şan ve Altay Dağları'ndaki "Han Tengri" ve "Beluha" zirveleridir. Almatı dışında Zambili ve Akmola bölgeleri de macera turizminin yapıldığı bölgelerdendir.

Tablo 2.11 Kazakistan'ın Doğa Turizmine İlişkin Genel Bilgiler, 2015

	Doğa Turizmine Dayalı Kurum Sayısı	Toplam Alan (Hektar)	Ziyaretçiler İçin Turlar Organize Eden İşletme Sayısı	Yapılan Tur Sayısı	Doğa Turizmine Katılan Sayısı
Kazakistan Cumhuriyeti	115	23 688 284,9	46	4427	1 070 360
Akmola	14	1 076 965	6	1116	676 380
Aktobe	2	1 059 549	2	2	-
Almatı	19	3 424 176,4	16	1480	149 878
Atyrau	3	819 130	2	4	27 928
Batı Kazakistan	3	160 000	-	-	-
Zhambyl	4	3 778 070	-	-	-
Karaganda	12	340 658	2	541	21 931
Kostanay	5	818 941,1	2	14	186
Kyzylorda	3	189 898,2	1	-	39
Mangystau	5	1 761 171	1	4	-
Güney Kazakistan	10	7 052 771,1	6	962	17 231
Pavlodar	5	783 471	3	50	124 437
Kuzey Kazakistan	16	430 131,1	-	23	-
Doğu Kazakistan	11	1 980 899,9	5	231	52 350
Almaty şehri	3	12 453	-	-	-

Kaynak: Kazakistan Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı Milli İstatistik Komitesi ,İstatistik Yıllığı, 2016: 50.

Kazakistan'da macera turizmi olarak sadece yüksek dağlarda dağcılık turizmi yoktur. Rafting yapmak içinde uygun olan pek çok akarsuya sahiptir. Köksu, Buktırma, Kapkara ve Turgen gibi akarsular bu macera sporuna uygun akarsulardır (Kvartalnov ve Romanov, 2000: 133).

Kazakistan'ın kendisine ait özel bir flora ve faunası da söz konusudur. Bu coğrafyaya has pek çok hayvanın yanı sıra bitki de bulunmaktadır. Bunların arasında kuşlar, memeliler, sürüngenler, balıklar ve amfibiler de yer almaktadır.

Tablo 2.12 2015 Yılı Verilerine Göre Kazakistan Milli Tabiat Parklarının Fauna ve Florası

	Türlerin sayısı					
	Memeliler	Kuşlar	Sürüngenler	Amfibi	Balıklar	Bitkiler
Korgalzhin Milli Doğa Parkı	43	350	4	2	14	443
Alakol Milli Tabiat Parkı	33	269	10	2	17	273
Markakol Milli Doğa Parkı	58	261	5	2	6	720
Naurzum Milli Doğa Parkı	25	158	2	2	2	-
Barsakelmes Milli Doğa Parkı	28	178	12	2	-	306
Ustyurt Milli Doğa Parkı	29	165	15	1	-	332
Aksu-Zhabagly Milli Doğa Parkı	52	267	11	3	5	1737
Karatau Milli Tabiat Parkı	20	119	9	2	4	915
Almatı Devlet Milli Parkı	222	5	-	-	-	385
Batı-Altay Milli Tabiat Parkı	58	152	4	2	5	883

Kaynak: Kazakistan Cumhuriyeti Orman ve Tarım Bakanlığı Fauna Komitesi, 2016: 17.

Kazakistan'da doğa ve macera turizmi denilince akla gelen en ilgi çekici faaliyetlerden biri de kartal avıdır. Bu av etkinliği at üzerinde elinde kartal ile avlanan avcılarının düzenlediği bir av faaliyetidir. Kazakistan'da av turizmi faaliyetlerinin de büyük çoğunluğu Almatı ve Altay Dağları civarında yapılmaktadır.

Kartal dışında Kazakistan'da 500'den fazla kuş çeşidi bulunması sebebiyle Kazakistan kuş gözlemciliği turizmi açısından da oldukça büyük bir imkana sahiptir. Dünyada 400 civarında bulunduğu sanılan ancak İngiltere Kraliyet Kuşları Koruma Derneği tarafından Kazakistan ve Türkiye göç yolunda 3 binden fazla tespit edilen Sürmeli Kızıkuşu'nun üreme noktası Kazakistan'da bulunmaktadır. Bunun dışında Kazakistan'ın kuzeyinde bulunan Sarıarka UNESCO Dünya Mirası listesinde bulunan Korgaljin sulak sahasını da barındırmaktadır. Bu bölgede de pembe flamingo ve pelikanlar yaşamaktadır. Flamingolar Korgaljin Milli Ormanı'nın sembolüdür ve Kazakistan'ın kırmızı kitabına (nesli tükenmekte olan hayvan ve bitkiler listesi) da girmiştir. Kazakistan'da bürkitşi de denilen avcı kuşlarla yapılan avcılık ile ilgili bir müze de bulunmaktadır (Kobeshova, 2013: 87-88).

Harita 2.4 Kazakistan'da Bulunan Milli Tabiat Parklarının Harita Üzerindeki Konumlar

Kaynak: Kazakistan Cumhuriyeti Orman ve Tarım Bakanlığı Fauna Komitesi, 2016 : 27.

2.2.1.2 Sağlık Turizmi

Sağlık hizmetlerinden faydalanabilmek için yaşadıkları yerlerden başka yerlere giden insanların eylemlerine sağlık turizmi denilmektedir. Daha kaliteli ve kapsamlı hastaneler için seyahat edilmesinin dışında spa ve kaplıca gibi yöresel tedaviler için de sağlık turizmi yapılmaktadır.

Modernitenin ve şehirleşmenin getirdiği stres, çevre kirliliği ve doğal hayattan uzaklaşmak insanları daha doğal yollarda tedavi arayışına sevk etmiştir. Kazakistan’da sağlık turizmi konusunda bu açıdan gerekli ortama sahiptir. Doğal su kaynakları, kaplıcalar ve temiz havasının yanı sıra Kazakistan’da kızıya dayalı geleneksel tedaviler de bulunmaktadır.

Kazakistan’ın termal sağlık alanlarından biri olan Sariağaç (Sariağaç) Kazakistan’ın Özbekistan sınırında bulunmaktadır. Burada aynı zamanda Davut Peygamber’e ait olduğu söylenen bir de ziyaret yeri bulunmaktadır. Davut Peygamber demirci bir peygamber olarak da bilindiğinden bu ziyaret yerine demir eşyalar bırakma adeti söz konusudur.

Sariağaç termal su kaynağı ise 1949 yılında petrol ararken tesadüfen bulunmuştur. Termal sular bilindiği üzere pek çok rahatsızlığa iyi gelmektedir ve bu nedenle Sariağaç bölgesine çok sayıda sağlık turizmi işletmesi kurulmuştur. Burabay Kaplıcası da Orta Kazakistan’da Kökşetau şehrinde bulunmaktadır. Etrafı göller ağaçlarla çevrili olan bu kaplıca kendine has bir iklimi sahiptir. Bu bölgede modern tıp merkezlerinin yanı sıra “May Balık” denilen maden suyu ve bölgenin çamuru da tedavi amaçlı kullanılmaktadır. Katonkaragay Rekreasyon alanı ise Doğu Kazakistan’da Altay Dağları bölgesindedir. Bölgede çok çeşitli ağaçların yanı sıra, sıcak su kaynakları da bulunmaktadır. Bölgenin kaynak sularının sıcaklığı 35-40 derece civarındadır. Bölge yaz, kış farklı etkinliklere ev sahipliği yapmaktadır. Katonkaragay aynı zamanda geyikler ile de bilinmektedir. Bölgenin geyiklerinin boynuzları tedavi amaçlı kullanılmaktadır. Bu nedenle de boynuz kesim dönemlerinde bölge iç ve dış turist akımına uğramaktadır (Kobeshova, 2013: 83-84).

Tablo 2.13 2015 Yılı Verilerine Göre Sağlık Turizmi Göstergeleri

	Toplam İşletme Sayısı	Yatak Kapasitesi	Toplam Sağlık Turizminden Yararlanan Kişi Sayısı	Yabancı Turistlerin Sayısı
Kazakistan Cumhuriyeti	62	9775	173 695	2 395
Akmola bölgesi	3	726	9679	1 542
Aktobe bölgesi	1	x	x	-
Almatı bölgesi	6	962	27535	6
Atyrau bölgesi	2	66	2111	-
Batı Kazakistan bölgesi	2	296	5431	45
Zhambyl bölgesi	3	656	8542	-
Karaganda bölgesi	5	580	12851	x
Kostanay bölgesi	1	x	x	-
Kyzylorda bölgesi	3	1616	13523	-
Güney Kazakistan bölgesi	20	2078	46923	444
Pavlodar bölgesi	2	651	8332	28
Kuzey Kazakistan bölgesi	1	73	720	-
Doğu Kazakistan bölgesi	5	290	7779	62
Astana şehri	1	80	1535	10
Almatı şehri	7	1001	18285	22

Kaynak: Kazakistan Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı Milli İstatistik Komitesi, İstatistik Yıllığı, Astana 2016:

Tablo 2.13’de Kazakistan’da bulunan ve sağlık turizmine hizmet eden işletmelerin sayıları ve hangi bölgede yer aldıkları ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Bahsedilen işletmelerin yatak kapasiteleri ve gelen ziyaretçi sayıları da verilmiştir. Bu alanda Kazakistan’da toplam 62 işletme bulunmaktadır ve 2015 yılında bu işletmelerde toplam 173695 kişi işletmeden hizmet almıştır. Güney Kazakistan bölgesi 20 işletmenin yer alması bakımından sağlık turizmi için ne kadar önemli bir bölge olduğunu göstermektedir. Ancak yine de en fazla yabancı ziyaretçinin kullandığı bölge ise Akmola olmuştur.

2.2.1.3 Uzay Turizmi

Son yıllarda adı daha fazla duyulmakta olan uzay turizmi Kazakistan’ın turizm geleceğinde de önemli bir alan olarak görülmektedir. Kazakistan’da bulunan Baykonur Uzay İstasyonu dünyanın ilk uzay istasyonlarından biridir. Sovyetler döneminde kurulan bu istasyon birliğin dağılması sonucunda Kazakistan sınırları içerisinde kalmıştır. Hatta uzaya çıkan ilk astronot olan Gagarin, bu tesisten hareket etmiştir. İlk uzay turistleri olan Tito ve Shattlewort da yolculuklarını bu tesis vasıtası ile yapmışlardır.

Tablo 2.14 Baykonur Uzay İstasyonu Turistleri

Turist İsmi	Turist Ülkesi	Tur Tarihi
1. Dennis Titto	Amerika	2001, 28 Nisan-6Mayıs
2. Mark Shuttleworth	Güney Afrikalı/İngiliz	2002, 25 Nisan – 5 Mayıs
3. Gregory Olsen	Amerikalı	2005, 1 Ekim – 11 Ekim
4. Anuşe Ansari	İranlı/Amerikalı	2006, 18 Eylül – 29 Eylül
5. Charles Simony	Macar/Amerikalı	2007, 7 Nisan-21 Nisan
6. Richard Garriott	Amerikalı	2008, 12 Ekim – 23Ekim
7. Guy Laibette	Kanadalı	2009, 30 Eylül – 11 Ekim

Kaynak: Li, 2014: 4.

Baykonur Uzay İstasyonu sadece uzaya çıkmak isteyen turistlerin kullandığı bir tesis değildir. Uzay istasyonunu merak eden ziyaretçilerinde gezebildiği bir tesistir. Baykonur’da bir uzay üssü müzesi de bulunmaktadır. Bu tesiste uzaydaki araçlar izlenebilmekte, astronot kıyafetleri denenebilmekte ve uzaya yollanan roketlerin fırlatılma anları izlenebilmektedir (Kobeshova, 2013 : 90).

Harita 2.5 Baykonur Uzak İstasyonu'nun Harita Üzerindeki Konumu

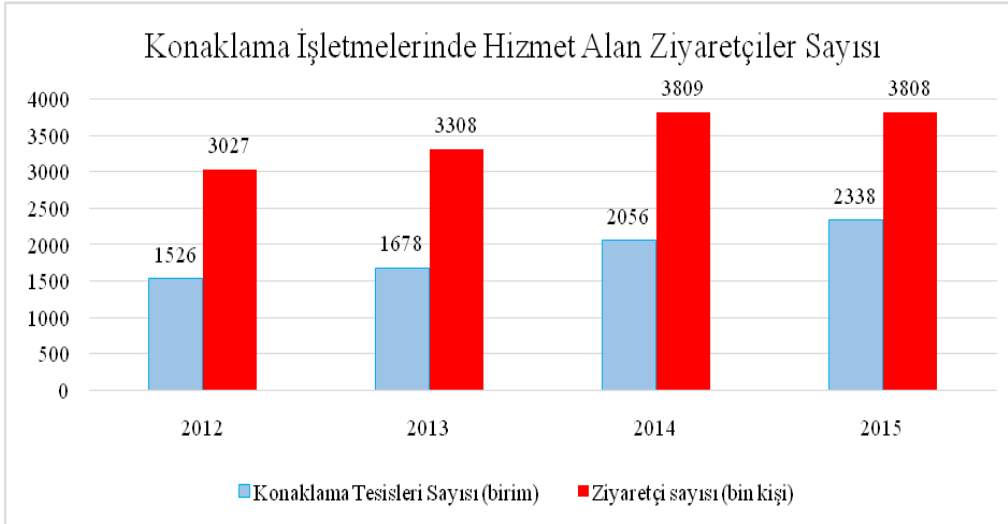
Kaynak: <https://www.google.com.tr/search?q=kazakistan+uzay>, (erişim tarihi: 01.01.2012)

Kazakistan uzay endüstrisi denilince akla Baykonur dışında Kazakistan Uzay Ajansı (Kazkosmos) ve Kazakistan Garış Saparı Uzay Araştırma Merkezi de gelmektedir. Garış Saparı Uzay Araştırma Merkezi uzay cihazları üretimini gerçekleştirmektedir. Baykonur Uzay Üssü'nde ise uzay faaliyetleri için kullanılmaktadır. Uzaya gönderilen pek çok ticari uydu bu üsten gönderilmektedir (Kozhanazar, 2014: 80).

2.2.2 Konaklama Sektörü

Konaklama tesisleri turizm sektörünün olmazsa olmaz unsurlarıdır. Maliyetlerine oranla getirisi oldukça karlı olan bu sektör hem özel teşebbüslerin hem de ülke yönetimlerinin önem gösterdiği ekonomik alanlardır. Konaklama işletmeleri ülke ekonomilerine istihdam sağlaması açısından da önemli iş kollarındandır.

Kazakistan'ın son yıllarda gelişmekte olan konaklama tesislerinin durumu Şekil 2.10'da görülmektedir. 2015 yılında 37786 yatak kapasitesine sahip olan 3808000 kişi bu konaklamıştır.

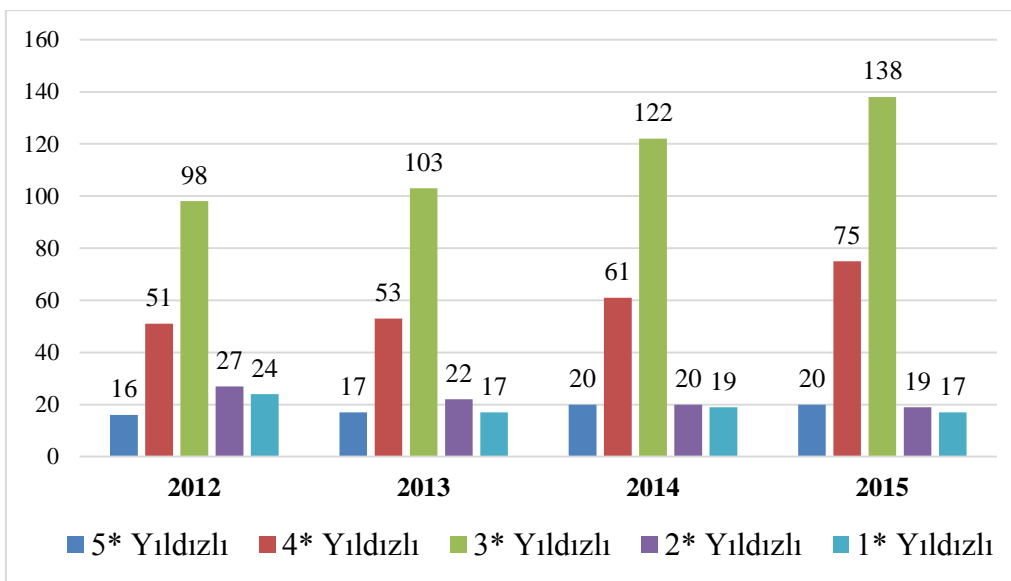

Şekil 2.2 Kazakistan'da 2012-2015 Yılları Arasında Konaklama İşletmelerinde Hizmet Alan Ziyaretçi Sayıları

Kaynak: Kazakistan Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı Milli İstatistik Komitesi, İstatistik Yıllığı, 2016 : 43

Şekil 2.2'ye göre Kazakistan'ının 2012 yılından günümüze doğru her geçen sene hem konaklama işletmelerinin sayısı hem de bu işletmelerde konaklayan ziyaretçi sayısında artış görülmektedir. Bu da Kazakistan konaklama sektörünün halen gelişmekte olduğunu bir göstergesidir.

Kazakistan'da en fazla tercih edilen konaklama işletmeleri ise üç yıldızlı oteller olarak dikkat çekmektedir. Beş yıldızlı otellerin ise en az rağbet görmesi de bir diğer dikkat çeken unsurdur.

Şekil 2.3 Kazakistan Konaklama Tesislerinin Kategorilere Göre Dağılımı (2012-2015)

Kaynak: Kazakistan Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı Milli İstatistik Komitesi, İstatistik Yıllığı, 2016 : 43.

Kazakistan'da konaklama işletmelerinin yıllar içindeki değişimine bakıldığında 3 ve 4 yıldızlı otellerin sayısının arttığı görülmektedir. Şekil 2.3'de aynı zamanda 1 ve 2 yıldızlı otellerin sayısının ise düştüğü görülmektedir. Son dört yıl içerisinde 5 yıldızlı otellerinde sayısında az da olsa bir artış görülmektedir.

Kazakistan'daki otellerin doluluk oranları incelendiğinde de, otellerin yarı kapasiteye dahi ulaşamadığı görülmektedir. Bu nedenle de işletmeler zarar etmemek adına fiyatları yüksek tutmak zorunda kalmaktadır.

Tablo 2.15 Kazakistan'daki Konaklama Tesislerinin Doluluk Oranları

	Otellerin doluluk oranı (%)	Oda Sayısı	Toplam hizmet alan ziyaretçiler sayısı
2012	22,3	37 786	3 026 227
2013	20,23	41 197	3 307 752
2014	24,17	49 128	3 808 594
2015	23,1	53 126	3 807 700

Kaynak: Kazakistan Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı Milli İstatistik Komitesi, İstatistik Yıllığı, 2016: 45.

Doluluk oranlarında istenilen yüksekliğe ulaşamıyor olsa da Kazakistan'da konaklama tesislerinin turizmdeki gelirlere oranı yıldan yıla artış gösterilmektedir. Son iki seneye bakıldığında konaklama tesislerinin turizmdeki payının hala artış göstermekte olduğu görülmektedir.

Tablo 2.16 Kazakistan Turizm Gelirlerinde Konaklama Tesislerinin Payı

Konaklama Tesislerinin Geliri, (milyon üzerinden)			
	Tenge	USD	YTL
2014	68.781,0	2. 045,0	6. 870 ,0
2015	73.108 ,0	2. 174,0	7. 309 ,0
Kazakistan'ın Turizm Geliri (milyar üzerinden)			
2014	791,7	2 351, 14	8 542,05
2015	854,4,	2 677,21	9 005, 18.
Konaklama Tesislerinin Turizmde Payı (%)			
2014	25,97		
2015	27,03		

Kaynak: Kazakistan Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı Milli İstatistik Komitesi, İstatistik Yıllığı, 2016: 46.

Tablo 2.16'da görüldüğü üzere Kazakistan'ın turizm gelirleri ve konaklama tesislerinden elde edilen gelirler son iki sene içerisinde artışını sürdürdüğünü göstermektedir. Turizm gelirleri içerisinde konaklama tesislerinin payını arttırmış olduğu dikkat çekmektedir.

Aynı zamanda konaklama tesislerinde istihdam edilen çalışan sayısı da doğal olarak artış göstermektedir. Son dört yıl içerisinde çalışan sayısının artmasıyla birlikte bu sektörün

ekonomideki payı da artmaktadır. Tablo 2.17’de çalışan sayılarındaki ve bu sektörde çalışanların ortalama maaş ücretleri göstermektedir.

Tablo 2.17 Konaklama İşletmelerinde İnsan Kaynakları

	2012	2013	2014	2015
Konaklama Tesislerinde Çalışan Sayısı (bin kişi)	42,6	50,4	53,9	57,6
Ortalama Maaş				
TENGE	77 503	76 360	86 272	106 823
USD	230.37	226.97	256.43	317.52
YTL	774.87	763.45	862.55	1 068.01

Kaynak: Kazakistan Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı Milli İstatistik Komitesi, İstatistik Yıllığı, 2016: 51.

2.2.3 Kazakistan’da Ulaşım ve Turizme Etkisi

Bir ülkenin turizm faaliyetlerinin geliştirilebilmesi için geniş bir ulaşım ağına da sahip olması gerekmektedir. Ulaşımın kalitesi, ulaşılabilirliği, hızı ve güvenliği de önemlidir. Kazakistan’da akarsu sayısı çok olsa da su taşımacılığı gelişmemiştir. Ancak kara, hava ve demir yolları yıldan yıla gelişim göstermektedir. Kazakistan’ın en çok kullanılan ulaşım aracı demiryoludur.

Kazakistan’ı ziyaret eden turistlerin büyük çoğunluğu bağımsız seyahati tercih etmektedir ve genellikle daha güvenli olan demiryollarını kullanmaktadırlar (Nursapayeva, 2014: 61)

Tablo 2.18 Kazakistan’daki Ulaştırma Türleri için Yıllara Göre Yolcu Taşımacılığı Değişimi (Milyon Kişi)

	2012	2013	2014	2015
Tüm Ulaşım Türleri:	18484,6	20 004,3	21 281,2	21 839,1
Bunların İçinde:				
Demiryolu	24,4	28,6	23,2	22,5
Otobüs	18380,2	19 905,2	16 775,4	17 920,0
Denizyolu	0,1	0,1	16,5	18,9
Havayolu	4,5	5,0	39,1	37,0

Kaynak: Kazakistan Cumhuriyeti Milli Ekonomi Bakanlığı İstatistik Komitesi, Ulaştırma, 2016: 15

Kazakistan’da en sık kullanılan ulaşım türü otobüs olarak görülmektedir. Tablo 2.18’de otobüs kullanımının son yıllarda en sık kullanılan ulaşım şekli olduğu belirtilmiştir. Ancak tabloda dikkat eken bir diğer husus ise deniz yolunun kullanımının artmasıdır. 2014 yılında demiryolu ve otobüs kullanımında düşüş görülmekteyken deniz ulaşımı artış göstermiştir. Havayolu ise sürekli artış gösteren bir diğer ulaşım şekli olmuştur.

Kazakistan havayolları son yıllarda Almanya, Türkiye, İtalya, Kore, Çin, Tayland, İsrail, Hindistan, BAE’ne uçuşlar yapmaktadır. Kazakistan’da her ne kadar demiryolları en fazla tercih edilen ulaşım yöntemi olsa da turizm için havayollarının önemi de büyüktür.

Kazakistan'da havaalanı genellikle Akmola bölgesinde yoğunlaşmıştır. Tablo 2.20'de Kazakistan'da bulunan havaalanlarının dağılımı gösterilmektedir.

Tablo 2.19 Kazakistan'da 2015 Yılı Rakamlarına Göre Havaalanları

Eyalet	Toplam
Kazakistan Cumhuriyeti	23
Akmola	1
Aktobe	1
Almatı	2
Atyrau	2
Batı Kazakistan	1
Zhambyl	1
Karaganda	3
Kostanay	1
Kyzylorda	1
Mangystau	1
Güney Kazakistan	1
Pavlodar	1
Kuzey Kazakistan	1
Doğu Kazakistan	4
Astana	1

Kaynak: Kazakistan Cumhuriyeti Milli Ekonomi Bakanlığı İstatistik Komitesi, Kazakistan Cumhuriyeti Ulaştırma İstatistik Yıllığı, Astana, 2016: 51.

Taşımacılık sektörünün ülke ekonomisine katkısı ülkeye giriş çıkış yapmakta olan ziyaretçi sayısındaki artışla birlikte yükselmektedir. Karayolu ve havayolu taşımacılığı demiryolu taşımacılığından daha önemli bir konuma gelmiştir. Havayolu sürekli bir artış göstererek ulaşım gelirlerine önemli katkılar sunmaktadır. Aşağıdaki tablolarda ulaşım sektörlerinin gelirleri ve istihdam durumu gösterilmektedir.

Tablo 2.20 Yük ve Yolcu Taşıma İşletmelerinden Elde Edilen Gelirler (Milyon Tenge)

	2014	2015
Tüm Ulaşım Türleri:	347 203,9	349 747,4
Onların İçinde:		
Demiryolu	91 132,0	82 848,0
Otobüs	76 006,6	83 836,1
Denizyolu	27,6	19,2
Havayolu	175 270,6	177537,9

Kaynak: Kazakistan Cumhuriyeti Milli Ekonomi Bakanlığı İstatistik Komitesi, Kazakistan Cumhuriyeti Ulaştırma İstatistik Yıllığı, Astana 2016: 10.

Tablo 2.21 Taşımacılık Sektöründe İşgücü (Bin Kişi)

	2012	2013	2014	2015
Tüm Ulaşım Türleri:	208,8	206,3	212,2	197,9
Onların İçinde:				
Karayolu	92,5	93,9	100,7	95,8
Denizyolu	2,1	1,7	1,4	1,6
Havayolu	6,0	6,1	6,7	6,9

Kaynak: Kazakistan Cumhuriyeti Milli Ekonomi Bakanlığı İstatistik Komitesi, Ulaştırma, 2016: 12.

Kazakistan taşımacılık sektörünün en fazla istihdam sağlayanı karayolu şirketleri olmuştur. Her ne kadar geçtiğimiz yıl karayolu istihdamında bir düşüş görülse de Kazakistan ulaşım sektörünün en fazla işçi çalıştırdığı ulaşım türü karayoludur. Havayolu sektörü ise sürekli bir artış seyri izlemektedir.

2.2.4 Kazakistan'da Seyahat İşletmeciliği

Turizm ve seyahat işletmeciliği turizm sektöründe en önemli unsurlarıdır. Yabancı turistlerin yurt dışı seyahatlerde en sık kullandığı seçeneklerin başında turizm acenteleri gelmektedir.

Kazakistan'da 2000'li yıllarda turizm sektöründe görülen yükseliş seyahat işletmelerini de olumlu yönde etkilemiştir. 2003 yılında ülkede toplam 713 işletme bulunurken 2011 yılında bu sayı 1515'e yükselmiştir. Bu işletmelerin yarısından fazlası ise Almatı şehrinde bulunmaktadır. Kızılorda bölgesi ise 5 işletme ile en az seyahat işletmesinin olduğu bölge olarak dikkat çekmektedir.

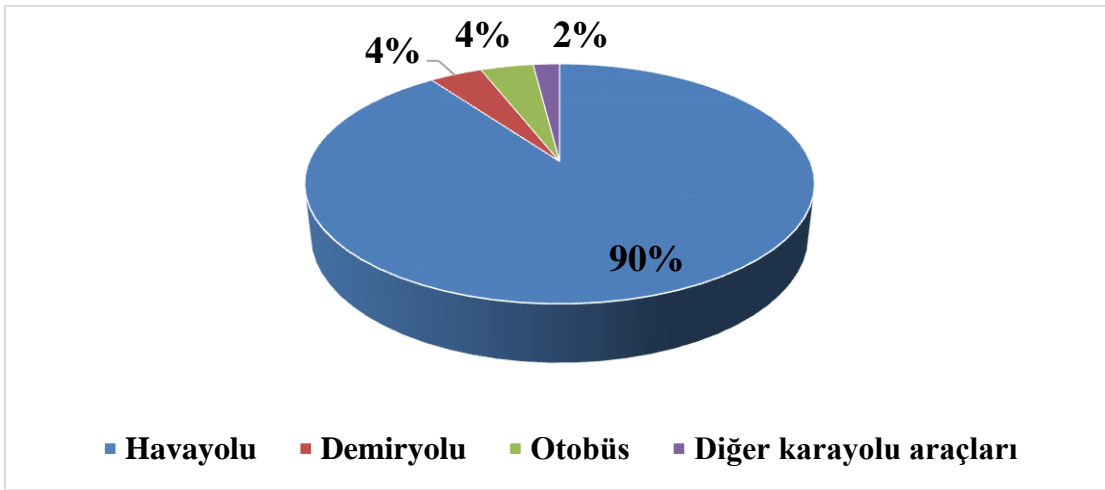
2000'li yılların ortalarında Kazakistan'da bulunan turizm şirketlerinin yüzde 80'i Kazakistan vatandaşlarını yurt dışı seyahatlere göndermek için çalışmışlardır. Kalan yüzde 20'lik kesim ülkeye turist çekmek için çaba sarf etmiştir. Bu durumu değiştirmek isteyen Kazakistan hükümeti dış aktif turizmi ve iç turizmi hareketlendirmek için gerekli ortamı sağlamaya çalışmıştır. Bunun için de tur operatörlerinden KDV almamaya başlamıştır.

Bu gelişmeler ile işletme sayısında artış görünür olsa da Kazakistan'daki turizm işletmeleri genellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerden meydana gelmektedir. Büyük işletmelerin sayısı ise sadece 8'dir. Tüm bu işletmelerin 2011 yılında dış aktif turist sayıları, hizmet verdikleri toplam turist sayısının sadece % 6'sını oluşturmaktadır. Dış pasif turizm sayısı ise yıldan yıla sürekli artış göstermektedir (Kobeshova, 2013 : 63-65).

1999 yılında kurulan Kazakistan Turizm Derneği ülkeye turist çekme amacı ile çalışmalar yürütmektedir. Bu vasıta ile Kazakistan'da seyahat işletmeciliği alanında çalışan şirketlerin sayısı çoğalmaktadır. 2015 yılında ise bu derneğe bağlı toplam 701 turizm şirketi faaliyet göstermiştir.

2.2.5 Kazakistan'a Gelen Turistlerin Profili

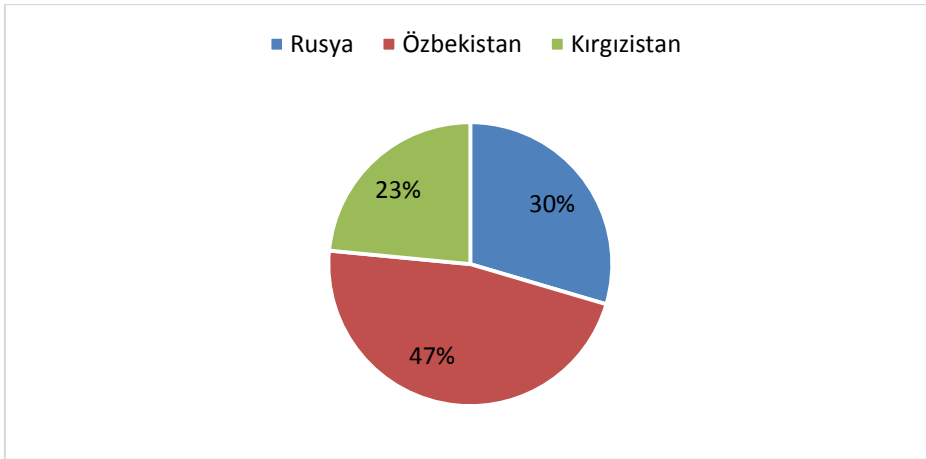
Kazakistan'a gelen turistlerin büyük bir çoğunluğu havayolu ile gelmeyi tercih etmektedir. Gelen turistlerin % 90 gibi büyük oranı havayolu ile gelmektedir. Kazakistan'ın denize sınırı olmadığından geri kalan turistler demiryolu ve kara yolunu tercih etmektedirler. Ülkeye gelen turistler Özbekistan, Rusya ve Kırgızistan'dan gelmektedir. Bu da ülkenin turist potansiyelinin diğer Bağımsız Devletler Topluluğu'ndan olduğunu göstermektedir. Çin, Almanya ve Türkiye de dikkat çeken diğer turist getiren ülkelerdendir. Gelen turistlerin büyük çoğunluğu özel amaçlarla gelmektedir. Transit geçiş için kullanan turist sayısı da az değildir. Seyahat acentası vasıtası ile en çok turist ise Almanya, Çin, Rusya ve Türkiye'den gelmektedir. Acenta vasıtası ile gelen turistlerin büyük çoğunluğu iş gezisi amacıyla gelmektedir (Nikintinskiy, 2002: 42).

Şekil 2.4 Kazakistan'a Gelen Turistlerin Tercih Ettikleri Ulaşım Türü

Kaynak: Kazakistan Cumhuriyeti Milli Ekonomi Bakanlığı İstatistik Komitesi, Ulaştırma, 2016: 45

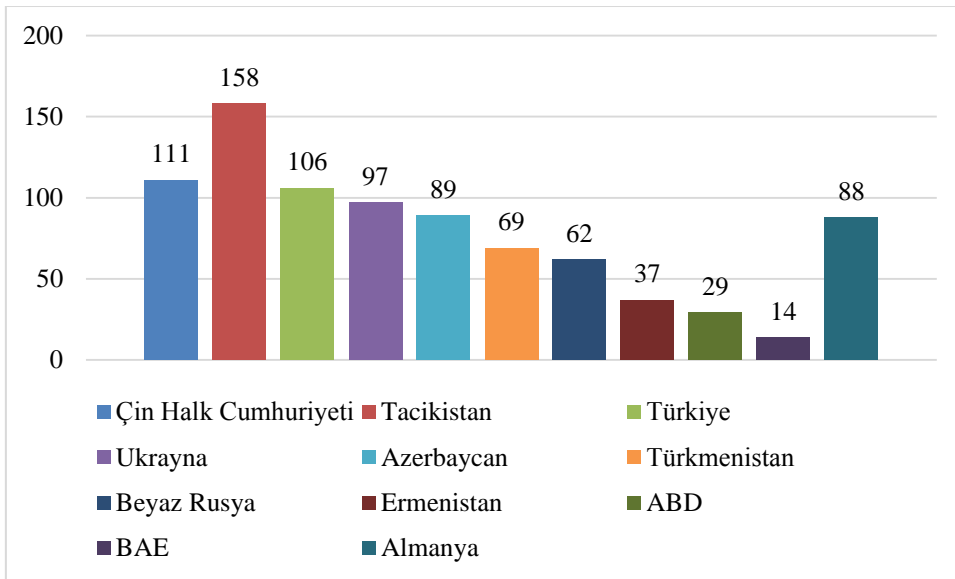
Kazakistan'a gelen turistlerin çok büyük bir çoğunluğunun havayolunu tercih ettiği Şekil 2.4'den de anlaşılmaktadır. Kalan yüzde 10'luk payı ise diğer ulaşım türleri takip etmektedir. Komşu ülkelerden gelmekte olan ziyaretçilerin bir kısmı bu ulaşım türlerini kullanmaktadır.

Şekil 2.5 Kazakistan'a En Çok Ziyaretçi Gönderen Ülkeler (Milyon Kişi)

Kaynak: Kazakistan Cumhuriyeti Milli Ekonomi Bakanlığı İstatistik Komitesi ,Turizm, 2016: 12

2016 verilerine göre Kazakistan'a en fazla turist çevre ülkelerden gelmektedir. Eski Sovyetler Birliği ülkelerinin vatandaşları Kazakistan'ı en fazla ziyaret eden turistlerdendir. Özbekistan 2,7 milyon kişi ile Kazakistan'a en fazla turist gönderen ülke olmuştur. Bunu 1,7 milyon ile Rusya ve 1,35 milyon ile de Kırgızistan takip etmektedir.

Şekil 2.6 Ülkelere Göre Kazakistan Aktif Dış Turizm Dağılımı (Bin Kişi)

Kaynak: Kazakistan Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı Milli İstatistik Komitesi, Turizm 2016: 22

Kazakistan'ın aktif dış turizmde en yüksek payı 158 bin kişi ile Tacikistan oluşturmaktadır. Bunu Çin Halk Cumhuriyeti ve Türkiye takip etmektedir. Ukrayna ve Azerbaycan da diğer önemli aktif dış turizm seçeneklerindedir. En düşük aktif dış turizm rakamlarını ise Birleşik Arap Emirlikleri, Amerika Birleşik Devletleri ve Ermenistan teşkil etmektedir.

2.3 Kültürel Miras Turizmi ve Kazakistan'da Kültür Turizmi Türleri

Kültür, hem turizm için bir kaynak hem de turizmi etkileyen ve turizmden etkilenen bir kavramdır. İnsanların değişik kültürleri öğrenme arzusu onların başka yer ve bölgelere gitmelerine neden olmuş bir etkidir.

İnsanların geçmiş medeniyetlere ait kalıntıları, bölgeleri, eserleri görmek, araştırmak ve öğrenmek amacıyla o bölgelere giderek ziyaretlerde bulunmasına kültürel turizm denilmektedir (Gabitov, 2008: 104). Lips ise bu kavramı; “kendi kimliklerine ait güçlü bir bilince sahip insanlar ve mekanlar aracılığıyla, diğer bir kültüre katılma sanatıdır” şeklinde tanımlanmaktadır (Stepanovich, 2001: 196).

Kültür turizmi, bu alanda faaliyetlerde bulunan kişilere elit, estetik ve kaliteli bilgi ve deneyimler sunmaktadır. Bu nedenle bu tür faaliyetlere katılmakta olan ve bu faaliyetlere katılmak isteyen kişiler bu tarz deneyimler arayan, bilgiye meraklı, araştırmacı ve genel kültür seviyesi yüksek ya da yükseltmek isteyen kişiler olmaktadır.

Dünya Turizm Örgütü'ne (WTO) göre uluslar arası turistlerin % 37'si kültür amaçlı seyahat etmektedir. Dolayısıyla kültür, genel bir tema olarak hemen tüm turist gruplarından belli bir payı içine çekmektedir. Gelecek yıllarda kültüre dayalı özel ilgi turizmi türlerinin giderek önem kazandığı yıllar olacağı öngörülmektedir (Huh, 2002: 7-8).

Kitle turizmine ev sahipliği yapan halkların etnik davranışlarını tecrübe etmek isteyen ziyaretçilerden esinlenilerek değişik kültür turizmi ürünleri ve hizmetleri geliştirdiği de gözlenmektedir. Yörenin içkilerini içmek, bölgenin yemeklerinin nasıl yapıldığını öğrenmek, fil, deve v.b farklı hayvanlara binmek, folklorik danslarını öğrenmek düğün ve bayramlarına katılmak bu tür ziyaretçilerin tecrübe etmek istediği şeylerden bazılarıdır. Bu nedenle de kültür turizmi hizmeti veren bölgelerde bunlara yönelik aktiviteler, festivaller, şenlikler düzenlenmektedir.

2.3.1 Dark Turizm

Tarihte her halkın yaşadığı elem dolu zamanlar, büyük felaketler ve keder dolu yıllar olmuştur ve bu bölgelere ya da yerlere gidilerek o anlar tekrar düşünülmektedir. Yahudilerin Ağlama Duvarı, Japonların Hiroşima ve Nagazaki şehirleri, Türkler için Çanakkale cepheleri bunlara örnek verilebilecek yerlerdendir. 1990'lı yıllardan sonra bu tür alanlara yapılan gezi programları yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu tür turizm faaliyetlerine de dark turizm denilmektedir. Lennon bu tür turizmin yaygınlığı ile ilgili bir soruya “güdülerin anlaşılması güç ve çözülmesi zordur; ancak buradaki güdü, saygı duyma ve gözlem yapmanın bir karması

ve belki de ölüme bu derece yakın olmanın verdiği heyecandır” diyerek cevap vermiştir (Kozak ve Bahçe, 2009: 152-153).

Kazakistan tarihinde ise, düşünüldüğünde acıların hissedildiği olayların başında Aljir ve Karlag esir kampları gelmektedir. Bu kamplar Stalin zamanında rejime karşı gelen aydın Kazak insanların ve ailelerinin tutulduğu yerlerdir. Rejim karşıtı erkekler Karlag kampına götürülürken eşleri de Akmola’da bulunan Aljir kampına gönderilmiştir. Olaylar 1937 yılının Ağustos ayında yaşanmış ve bu kişileri taşıdıkları vagonlara da “Stalin” adı verilmiştir. Kamplarda çok sayıda insana işkenceler yapılmış ve zulüm görülmüştür. Kamplarda Sovyet halklarının dışında Alman, Polonyalı, Gürcü, Koreli, Azeri, Ukraynalı ve Litvanyalı insanlarda bulunmuştur. Kamp 1953’te Stalin’in ölmesi sonucu kapatılmıştır. Günümüzde ise müze olarak faaliyet göstermektedir. Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev 31 Mayıs tarihini “Siyasi Kurbanları Anma Günü” ilan etmiştir. Kampın açılışının 70. Yıldönümünde alana “Keder Kapısı” adında bir de anıt dikilmiştir (Aydingün, 2007: 96-104).

Şekil 2.7 Siyasi Mahkumların Kamplara Götürülmek Üzere Vagonlara Bindirilişi (Solda)

Kaynak :<http://Mysl.Kazgazeta.Kz/?P=1699>, (erişim tarihi: 02.02.2016)

Harita 2.6 Karlag ve Aljir Kamplarının Harita Üzerinde Yeri

Kaynak: <https://www.google.com.tr/search?q=karagandi+aljir>, (erişim tarihi: 17.02.2014)

2.3.2 Etkinlik Turizmi

Turizmin ülkeler için büyük bir ekonomik kazanç alanı olması, ülkelerin turistik bölgelerinden ve şehirlerinden mümkün olan en yüksek seviyede yararlanma arzusunu doğurmaktadır. Bu nedenle de hem ülkenin genel ve yerel yöneticileri hem de turizm sektörü idarecileri bu alanda çeşitli stratejiler geliştirmek zorunda kalmışlardır. Turistik faaliyetlerin belirli bir strateji ile planlanarak, katılımcılarının en yüksek sayıya çıkartılması amacıyla yapılmakta olan etkinliklere de etkinlik turizmi denilmektedir. Spor faaliyetleri, sanatsal etkinlikler, fuarlar ve festivaller, bayramlar, gösteriler bu etkinliklere örnek olarak verilebilmektedir. Bahsedilen Etkinliklerin o bölge ile anılması istenilen hedeflerin başında gelmektedir (Richards ve Palmer, 2010: 2)

İnsanlar çok çeşitli nedenlerle etkinliklere katılmak istemektedirler. Getz (1997) etkinliklere katılma güdülerini üçe ayırmıştır. Birinci grupta, yeme-içme, egzersiz, rahatlama, konfor gibi fiziksel güdüler yer almaktadır. İkinci grup ise aile ve arkadaşlarla sosyalleşme, gruplara dahil olma, kültürel ve etnik kökenlerle bağlantılar, toplumsallık ve milliyetçilik hislerinin dışavurumu, statü kazanma ve tanınma isteği gibi sosyal ve kişilerarası güdülerdir. Üçüncü grupta ise yeni deneyimler arama, bilgi arayışı, anlaşılma isteği, tutkularını gerçekleştirme gibi kişisel güdüler yer almaktadır (Timur vd., 2014: 58).

Kazakistan'da uzun yıllar tüm dünyadan genç yorumcuları toplayan uluslararası "Azya Dausı" (Asya'nın Sesi) festivalinin ana fikri halkın müzik geleneklerine ilgi çekmektir. Tüm bölgenin kültür yaşamında en büyük önemli etkinlik olan festivalin tarihi boyunca 70 dil ve lehçelerde şarkılar seslendirmektedir. 2003 yılında "Azya Dausı" organizatörlerinin yeni projesi: ilk uluslararası Kazak türküleri yarışması "Astana-2003" start almıştır. Program çerçevesinde çeşitli ülkelerden popüler ses sanatçıları anadillerinde Kazak türküleri ve şarkılarını yorumlamaktadır. Kazak toprakları daima yetenekli kişilerle zengin olmuştur. Her yıl ülkenin yetenekli gençlerini toplayan "Jas Kanat", "Jiger", "Altın Alma", "Şabıt" vd. gibi festivaller bunun kanıtıdır. 1999 yılından itibaren Almatı'da "Kızgılt Jal" "Al Yele" uluslararası modern dans festivali düzenlenmektedir. Festivale Kazakistan'ın tüm bölgelerinden, Rusya, İngiltere, Fransa, Türkiye, Finlandiya, Çek ve Litvanya'dan çeşitli dans tarzlarında profesyonel dansçılar katılmaktadır. Son yılların en büyük olaylarından biri binlerce Kazakistanlı gence vokal yeteneklerini sergileme olanağı tanıyan SuperStar.kz projesi olmuştur.

Tablo 2.22 Kazakistan'da 2015 Yılında Etkinlik Turizminden Elde Edilen Gelir (Milyon)

	TENGE	USD	YTL
Film Festivalleri	14 460,7	43,81	88,49
Konferans ve Fuarların Organizasyonu	12 162,0	36,85	74,437
Tiyatro Etkinlikleri	1987,0	6,02	12,4
Konserler	9499,1	28,78	58,14
Sirk Etkinlikleri	355,7	1,0	2,02
Kütüphane ve Sergi Salonları	190,2	0,57	1,15

Kaynak: Kazakistan Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı Milli İstatistik Komitesi. Turizm, 2016.

Kazakistan'ın etkinlik turizminden elde ettiği gelirlere bakılacak olursa 2015 yılında en yüksek geliri film festivallerinden elde ettiği görülmektedir. Tablo 2.22'ye göre bunu konferans ve fuar organizasyonları takip etmektedir. Bir diğer önemli etkinlik geliri de konserlerden sağlanmıştır.

2.3.3 İpek Yolu Turizmi

İpek yolu tarihte doğu ile batı arasında hem ticari hem de kültürel bir köprü görevi görmüştür. Doğu'da Çin topraklarından başlayarak Orta Asya Türk Devletleri'nden, Hindistan'dan, İran ve Anadolu'dan geçerek Avrupa medeniyetlerine kadar uzanmaktadır. Bu yolun güzergahında bulunan medeniyetler gelişmiş, kültürel ve ekonomik açıdan zenginleşmiştir. İpek Yolu'nun önemini kaybetmesi üzerine ise bölgedeki pek çok ülke ve şehir ya yıkım ya da fakirleşmiştir. Günümüzde ise çok farklı ticaret yolları kullanılmasına karşın tarihi İpek Yolu'nun üzerinden geçtiği topraklara hala maddi ve manevi kazançlar sağladığı bir gerçektir. Tarih boyunca bu güzergahı kontrol etmek için birbirleriyle savaşan ülkeler ve imparatorlukların ardında bıraktığı hatıralar insanların hala ilgisini çekmektedir (Mirzayev, 2005: 44).

Kazakistan hükümeti de İpek Yolu turizmini canlandırmak adına 1998 yılında Milli İpek Yolu şirketini kurmuştur. Bu kapsamda yolların yenilenmesi, ipek yolu boyunca konaklama tesisleri inşası, yiyecek ve içecek tesislerinin yapılması (Saprunova, 1997: 58)

İpek Yolu güzergahlarında yeni anayollar ve turistik rotalar planlamaları yapılmıştır. Örneğin anayollar için;

- Taşkent – Şimkent – Taraz – Almatı – Horos;
- Şimkent – Kızılorda – Aktöbe – Oral – Samara;
- Almatı – Karağandı – Astana – Petropavl;
- Astrahan – Atırau – Aktau – Türkmenistan sınırı;
- Omsk – Pavlodar – Semey – Maykapçağay;
- Astana – Kostanay – Çelyabinsk – Ekaterinburg

rotaları belirlenmiştir. Turistik amaçlı rotalar için de;

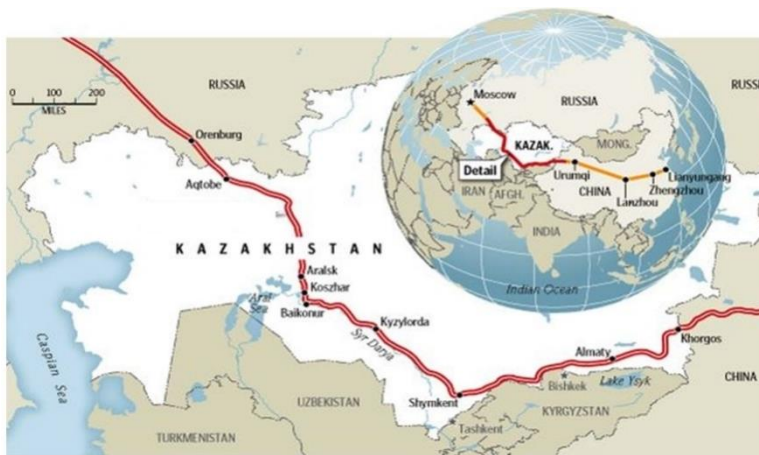
- Almatı-Taraz-Şımkent-Taşkent-Samarkand-Ürgenç-Bişkek-Rabiçe-Almatı
- Amlatı-Tegeran
- Almatı-Pekin

güzergahları belirlenmiştir (Ableyeva, 2013: 34-35).

Kazakistan'da İpek Yolu tarihinden kalma 115 unsur bulunmaktadır ve bunlardan 70'i restore edilmiştir. Almatı bölgesinde yapılan arkeolojik araştırmalarda antik köy ve kasabalar ortaya çıkartılmıştır. Bunun yanı sıra Yedisu bölgesindeki tarihi İpek Yolu güzergahları turizme açılmış, Taraz şehrinde de orta çağın göçebe Türk halklarının Türk Hakanlık idari merkezinin oluşturulması üzerine çalışmalar yapılmaktadır (Kobeshova, 2013: 77-78).

İpek Yolu'nun bir turizm merkezi haline getirme projesi sadece Kazakistan'ın üstlendiği bir proje olmaktan çok öte bir projedir. İpek Yolu'nun üzerinden geçtiği Orta Asya Türk Devletleri de İpek Yolu'nu bir cazibe merkezi haline getirmeye çalışmaktadır. Bunlar arasında Kırgızistan, Özbekistan hatta Türkiye de vardır. Hatta Afganistan ve Pakistan gibi Türk olmayan ancak İpek Yolu üzerinde bulunan ülkeler de bu projeyi desteklemektedir (Mirzayev, 2005: 44).

İpek Yolu projesi üzerinden geçtiği ülkeleri sadece turizm açısından geliştirmekle kalmayarak, yeni ve modern ulaşım yolları da kazandıracaktır. Ülkelerin arasında sadece ticari olarak değil kültürel ve bilimsel olarak da alışverişin artması sağlanmış olacaktır. Bu ülkeler arasında serbest dolaşım imkânlarını sağlayacak bir birliğin kurulması dahi planlanmaktadır (Purtaş, 2011: 52).

Harita 2.7 İpek Yolu'nun Haritadaki Yeri

Kaynak: <http://www.bakimliyiz.com/soru-cevap/134647-ipek-yolu-haritasi>, (erişim tarihi: 15.07.2012)

2.3.4 Gastronomi Turizmi

İnsanların yeme içme gereksinimlerini sağlayabilmek adına birçok firma ve şirket yerel ya da küresel alanda hizmet vermektedir. Bu sektör günden güne de büyümeye ve gelişmeye de devam etmektedir. Gastronomi ise yeme içme kültürünün bilimsel bir şekilde incelenmesi olarak da tanımlanabilmektedir.

Yeme içme alışkanlıkları insanların kültürleri ile doğrudan ilişkili bir durumdur. Toplumun geçmiş yaşantısı, yaşadığı bölge, inançları gibi pek çok faktör insanların ne yiyip içtiğini belirleyebilmektedir. Kazaklar gibi geçmişinde göçebe hayatı bulunan toplumların bu konuda geçmişinden etkilenmesi fazlasıyla normal bir durumdur. Kazakların çoğunlukla hayvansal gıdaları tüketmesi de bunun bir göstergesidir.

Kazaklarda misafire büyük bir konukseverlik gösterilmektedir. Bu nedenle misafirlere çeşitli ikramların sunulmasından da kaçınılmamaktadır. Kıymız, ayran, çay, borsak, kuru yemiş, irimşik ve kurt ikramların başlıcalarıdır. Yemek olarak da koyun ve at etinden yapılan jal, karta, kaburga, jaya, sujuk örnek olarak sunulmaktadır Yassı ekmeklerinin yanı sıra Kazak yöntemi ile pişirilen etler de meşhurdur. Bu etlerin pay edilişi de Kazakistan'ın güneyi ve kuzeyinde farklılıklar göstermektedir. Kuzeyde bu görev sofranın en büyüğüne aitken güneyde ise ev sahibi sofraya getirmeden önce bu pay edilişi yapmaktadır. Kazak destanlarında da sıklıkla görülmekte olan “konakaşı” misafir ağırlamada önemli bir yeri olan bir yemektir. Yemeğin sunumunda hayvanın başı, kalça kemiği ve kaburgası da yemek kabına konularak sunulmaktadır (Batu, 2016: 12-13).

Kazakların başlıca yemek ve içecekleri saymak gerekirse et yemeklerinden mantı, kurt, beşparmak, tuşpara, kazı, kurdak, balkaymak ve köje olarak belirlenebilir. Ayrıca kıymız ve şubat başlıca içeceklerdir. Hamur işleri olarak, şelpek, kuymak, bağırsak ve taba örnek olarak gösterilebilir. Jas, ak ve külşe çorbası ile bozbaş çorba çeşitlerindedir. Cent, taklan ve bökpe ise tahıl yemeklerindedir. Tatlı olarak ise şak şak ve şekerli ceviz en bilindiklerindedir (Doğan, 2007: 35-36).

Tablo 2.23 Kazakistan'da Bulunan Restoren, Kafe, Bar ve Kantin Sayısı

	2012	2013	2014	2015
Restoranlar	20 208	20 738	23 380	19 472
Kafe, barlar	1 831	1 910	1 765	2 008
Kantinler	6 516	8 730	9 516	8 210

Kaynak: Kazakistan Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı Milli İstatistik Komitesi. Turizm, 2016.

Tablo 2.24 Kazakistan'da Gastronomiden Elde Edilen Gelir

	2015		
	TENGE	USD	YTL
Gastronomiden gelen toplam gelir (milyon tenge)	321 919,0	9 602.25	32 606.24

Kaynak: Kazakistan Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı Milli İstatistik Komitesi, Turizm, 2016: 54

Tablo 2.23 ve 2.24'e Kazakistan'ın gastronomi rakamsal değerleri gösterilmektedir. Tablo 2.25'de ise Kazakistan'ın gastronomi sektöründen elde ettiği gelir gösterilmiştir. Kazakistan 2015 yılında gastronomi sektöründen 321 bin 919 Tenge yani 9 bin 602 dolar gelir elde etmiştir.

2.3.5 Müze Turizmi

Tarihi eserlerin, belgelerin ve geçmişe tüm buluntu ve kalıntıların saklanması, sunulması ve incelenmesi için yapılmış kurumlara müze denilmektedir. Bu kurumlar ziyaretçilerinin bilinçlenmesini sağlayarak kültürel gelişimin bir parçası konumundadır (Kültür Bakanlığı, 1999: 8).

Müze sözcüğü Latince, Mousa'lar (esin perileri) tapınağı demek olan 'museum' ve Eski Yunanca 'mouseion'dan gelir. Antikçağ'da İskenderiye'de I. Ptolemaios'un Müze'lere adadığı Mouseion isimli bir tapınak yaptırmış olması ve bu tapınakta ünlü İskenderiye Kütüphanesinin bulunuşu, aynı zamanda tapınağın, bilginlerin istediği kadar konaklayabileceği, eğitim verebileceği, araştırma yapabileceği bir bilim merkezi oluşu müze kavramının ve müzenin niteliğinin ne olduğu konusunda ilk ipuçlarını vermektedir (Boyar, 2006: 28-29).

Müzeler sunduğu belge ve kalıntıların türlerine göre tematik olarak ayrılmaktadırlar. Tarihi eser kalıntılarının sunulduğu arkeoloji, kültürel öğelerin yer aldığı etnografya, askeri malzemelerin sergilendiği askeri, sanat eserlerinin yer aldığı sanat, coğrafi buluntular ve öğelerin yer aldığı jeoloji, bilimsel buluşların ve malzemelerin sergilendiği bilim müzeleri gibi müzeler bunlara örnek olarak gösterilmektedir. Bunların yanı sıra eski yapıların da müzeye dönüştürülmesi oldukça yaygın bir kullanımdır.

Kazakistan'da 147'den fazla müze ve SİT alanı bulunmaktadır. Bunların başlıcaları ise; Kazakistan Cumhuriyeti Altın ve Değerli metaller Devlet Müzesi, Atsana Çağdaş Sanat Müzesi, Saken Seyfullin Müzesi, Tamgalı Devlet Tarih, Kültür ve Doğa SİT alanı Devlet Müzesi'dir (<http://www.kubraoney.tr.gg/>, erişim tarihi: 10.11.2016).

Tablo 2.25 Kazakistan'ın 2015 Yılında Müze Turizminden Elde Ettiği Gelir (Milyon)

	TENGE	USD	YTL
Müze İşletmeleri	118,4	0,35	0,70

Kaynak: Kazakistan Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı Milli İstatistik Komitesi. Turizm, 2016: 57

Tablo 2.25'te görüldüğü üzere Kazakistan, müze turizminden yıllık 118 milyon tenge civarında gelir elde etmektedir.

2.4 Kazakistan'ın UNESCO Mirasları

UNESCO 1946 yılında kurulmuştur. Londra'da 1945 yılında tüm dünyadan 44 ülkenin temsilcisinin yer aldığı bir toplantıda UNESCO'nun kurulması kabul edilmiştir. İngilizce United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization kelimelerinin baş harflerinin kısaltmasından oluşan UNESCO adının Türkçesi ise Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu'dur. Merkezi Paris'te bulunan kuruluşun sekreterlik, genel konferans ve yürütme konseyi olarak üç organı bulunmaktadır (UNESCO, 2009: 9-10). Ancak UNESCO'nun 1972 tarihli sözleşmesinde bahsedilen kalıtlar somut miras olarak görülmektedir. Kültürel kalıtların bir de somut olmayan mirasları söz konusudur. Bu sebeple 17 Ekim 2003 tarihinde "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi" de hazırlanıp onaylanmıştır. Buna göre anlatılar, yetenekler, temsiller ve bunlarla ilgili mekan, araç ve gereçlerde somut olmayan kültürel miraslar olarak kabul edilmiştir (kultur.gov.tr, erişim tarihi: 02.11.2010).

Toplumların kültür ve doğal kalıtlarının değeri son 10-15 yıl içerisinde daha da anlaşılır ve bilinir bir hal almıştır. Bu konuda yapılmakta olan evrensel faaliyetlerin sayısı da her geçen gün artmaktadır. Yapılan bu eylemlerden en önemlisi Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO) tarafından 16 Kasım 1972 tarihinde onaylanan "Doğal ve Kültürel Dünya Mirasının Korunması Sözleşmesi"dir. Bu sözleşmeye göre "estetik veya bilimsel açıdan nadide evrensel değer taşıyan fiziksel ve biyolojik oluşumlar veya oluşum grupları" kültür mirası olarak kabul edilmiştir (İsmayılov, 2007: 14).

UNESCO'nun ve farklı kurum, kuruluş ya da örgütlenmelerin kültürel miraslar ile ilgili yaptığı bu faaliyetler kültür mirasının toplumlar açısından ne kadar önemli olduğunun da bir kez daha altını çizmektedir. Bu nedenle bu varlıkların muhafaza edilmesi, onarılması ve turizm sektörüne bir artı değer olarak kazandırılması oldukça önemli bir kazanç olacaktır.

UNESCO Dünya Mirası içerisinde Kazakistan Cumhuriyeti tarafından 2012 yılı itibarıyla 3 öge bulunmaktadır. Buna ek olarak, 2012 itibarıyla, Kazakistan topraklarından 12 tesis Dünya Miras Listesine dahil olmak üzere adaylar arasında yer almaktadırlar.

Harita 2.8 Kazakistan'da Bulunan UNESCO Dünya Miraslarının Haritadaki Yeri

Kaynak: <http://www.bing.com/search?q=kazakistan+haritas>, (erişim tarihi: 03.05.2011)

Harita 2.9 Kazakistan Hükümeti Tarafından UNESCO Dünya Miras'ına Aday Olarak Sunulan

Nesnelerin Haritadaki Yeri

Kaynak: <http://www.bing.com/search?q=kazakistan+haritas>, (erişim tarihi: 03.05.2011)

2.4.1 Tarihi Kurganlar

Kazak kültürünün kökleri tıpkı Kazakların tarihi gibi çok eski zamanlara dayanmaktadır. Geçmiş kendini eski yazıtlar, kent harabeleri, minyatür heykellerle hatırlatmaktadır. Kazakistan topraklarındaki geçmiş abidelerinin en yaygın olanı kurganlardır. Bu sanatsal yapılar günümüzde bile bozkır ve dağ eteklerinin manzarasını canlandırmaktadır.

2.4.1.1 Issık Kurganı

Issık Kurganı Kazakistan'ın Almatı şehrinin 50 kilometre doğusunda, Issık Nehri kenarında yer almaktadır. Kurgan Issık mezarlığı denilen 45 büyük kurganı da barındıran 3 kilometrelik bir alanın içinde bulunmaktadır. Bu mezarlıkta bulunan kurganlar genellikle hakanların gömüldüğü kurganlardır. Kurganda bulunan mezar odası diğer hun kurganlarında olduğu gibi karaçam ağaçları ile kaplanmıştır. Kurgan ve gömü odasının iyi bir şekilde tasarlanmış olması sayesinde kalıntıların incelenmesi de oldukça rahat bir şekilde yapılabilmektedir. Yapılan kazılarda bulunan cesedin üzerinde neredeyse tüm kıyafetlerinin altın ile kaplı olduğu görülmüştür. Mezarda dört bine yakın da altın ve değerli madenlerden yapılmış eser ortaya çıkartılmıştır (Diyarbakirli, 1973: 294-296).

Mezarlığı çevreleyen arkeolojik manzara dikkate değerdir. Esik mezarlığı bu bölgede tek değildir, kuzey 'Alatau' dağlarından 'İl' nehrine dökülen dağ ırmakların kenarlarında birçok mezarlık alanı bulunmaktadır. Esik mezarlığından batıya doğru, Talgar nehri kenarında 'Novoalekseev mezarlığı', Büyük ve Küçük Almatı, Kaskelen ve Kurtı nehirlerinin kenarlarında kurganlar bulunmaktadır (Arık, 2008: 18).

Yapılan arkeolojik çalışmalardan elde edilen bulgulara göre bu bölgede geniş bir alanda ortak bir kültür var olmuştur (Akişev, 197: 5). Issık Kurganı'nın önemi ise Türk kültürü ve tarihi açısından önemli bulgular elde edilmesini sağlamış olmasıdır. Çünkü diğer kurganlar yağmacılar ve mezar hırsızları tarafından zarar verilmiş olmalarına karşın Issık Kurganı neredeyse hiç bozulma olmadan bulunmuştur. Kurganda bulunan eserler de sanat tarihi açısından oldukça önemli bulgular olmuştur. Bunun yanı sıra Kazakistan topraklarında yaşamış olan ve bugünkü Türklerin ataları sayılan Türk halklarının dillerine aitte bir takım bulgular elde edilmiştir. Önceleri sadece göçebe yaşayan ve kültürel açıdan zengin bir birikime sahip olmadığı düşünülen Türklerin Issık Kurgan'ında bulunan bulgular sonucu düşünülenin aksine zengin bir kültürel mirasa sahip olduğu ortaya çıkarılmıştır.

Esik kurganı kalıntıları mükemmel derecede korunması bakımından tek'tir ve emsalsizdir. Öyle ki bu kalıntılar bilim adamlarına en iyi şekilde reproduksiyon(aynısını yapma, tıpkısını meydana getirme) yapma, ölü gömme seremonisinin (geleneğinin) resmini çizme, başlıkların, giysilerin ve ayakkabıların rekonstrük edilme fırsatı ve sayısız süs eşyalarının bu giysiler üzerinde nerede kullanıldığını anlama fırsatı sağladı. Aynı zamanda kalıntılar keşfedilmiş ve çok sayıdaki altın buluntunun sanatsal seviyesini göstermesi bakımından mükemmeliyete varacak ölçüde tek'tir (Arık, 2008: 21).

Altın Adam cesedinin üzerinde bulunan kuşaktan (bozkır kültüründe bele takılan kuşak rütbe belirtmektedir) mezarda yatan kişinin hangi boya ait olduğu ve hagi statüye ait

olduğu anlaşılabilir. Yanında bulunan hançer ve kılıcı da kuşağı gibi altınla kaplanmıştır. Bu da Hunlar ve Göktürkler’de de olduğu gibi Türk geleneklerindedir. Mezarda altın ile kaplanmış ok ve yay da bulunmuştur ki bu da eski Türk geleneklerinden biridir. Kazaklarda bu geleneğe “altın yalattı” denmektedir. Mezarda bulunan gümüş kase üzerindeki tasvirler Kazakistan topraklarında bulunan en eski yazı dili buluntusudur (Arık, 2008: 21-23).

Issık Kurgan’ında bulunan eserlerin Hun geleneklerine uygun olması bu bölgede yaşayanların Hunlarla aynı kültüre sahip halklar olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Yani Issık Kurgan’ında bulunan ceset eski bir Türke aittir. Bu ceset üzerinde yapılan incelemelerde kişinin 18 yaşlarında olduğu ve M.Ö. 5 veya 4. Yüzyılda yaşadığını göstermektedir (Diyarbakirli, 1973: 298). Baştan aşağı altın kaplama kıyafetlerle donatıldığından ötürü adı “Altın Adam” ya da “Altın Elbiseli Adam” olarak kalmıştır.

Şekil 2.8 Altın Elbiseli Adam

Kaynak: <http://www.bing.com/images/search?view=detailV2&ccid>, (erişim tarihi: 14.01.2011)

2.4.1.2 Besşatır Mezarlığı

Saka döneminden kalma Besşatır Mazarlığı Yedisu’da İli Irmağı’nın üst taraflarında yer almaktadır. Yaklaşık iki kilometrelik bir alan üzerinde 8 ila 70 metre çaplarında bazılarının yüksekliği 2 metreye yaklaşmakta olan 18 kurgan bulunmaktadır. Toprağın altında ise Tien Şan camından yapılmış daha karmaşık yapılarda mezarlar yerleştirilmiştir. Kurganların üst tarafları ise dikkat çekici şekilde farklı biçimlere sahiptir. Bunun nedeni ise üst taraflarının kesilmiş gibi görünmesidir. Batı kanadında kuzey güney hattında 45 taş duvardan oluşmakta olan bir yapı bulunmaktadır. Uzmanlara göre bu yapı bir takım törensel amaçlar için yapılmış olabilecektir. Taşın üzerinde hayvan resimlerinin yanı sıra av ve

gündelik yaşamdan bazı anları içeren resimler de yer almaktadır. Bu kurganların etrafında ise İngiltere’de bulunan Stonehenge benzeri menhir, megalitik yapılar dikkat çekmektedir (Çoruhlu, 2016: 188-191)

Harita 2.10 Tarihi Kurganların Haritadaki Yeri

Kaynak: [https://www.google.com.tr/kazakistan-turk-yurdu%](https://www.google.com.tr/kazakistan-turk-yurdu%2C), (erişim tarihi: 28.01.2010)

2.4.2 Kazakistan’ın Antik Kentleri

Kazakistan sınırlarında ezelden beri gelişmiş tarımla büyük tarihi-kültürel bölgeler, ortaçağda ise kent yaşamı var olmuştur. Bunlardan biri Güney Kazakistan ve Yedisu idi. Güney Kazakistan veya Sır Derya coğrafik alan tüm bölgenin kent kültürü merkezi olmuştur.

Sogd gelenekleriyle eşzamanlı olarak Yedisu, Kazakistan’ın güneyi ve Maverannehir’de, arkeolojik belgelerde metal tabak-çanak ve asker teçhizat, runik yazılarla eşyalar gibi buluntularla temsil edilen Türk kültür sistemi yayılmıştır. Bunun sonucunda VI. yüzyıl – IX. yüzyılın birinci yarısında Yedisu ve Orta Asya’da Türk-Sogdu olarak tanımlayabileceğimiz özgün bir sentez oluşmuştur. Arkeolojik araştırmalarla Kazakistan’ın güneyinde kent harabeleri olarak kabul edilen VI-IX. yüzyıllara ait katmanlarla 25 kent kaydedilmiştir. Bazılarının isimleri bilinmektedir: İsficab, Şarab, Buduhket, Otrar (Farab). Şavgar. Yedisu’da (Cu ve Talas vadileri) 27 kent tespit edilmiştir. Bu kentler tarihi Taraz, Kulan, Atlah, Camukat ve Merke kentleriyle özdeşleştirilmektedir. Güney Kazakistan kentleri genellikle uç bölümden oluşuyordu: ark (kale içi), şehristan (şehir içi) ve rabad (ticari banliyo).

2.4.2.1 Otrar Şehri

Ortaçağın ulvi düşünürü Ebu Nasr Al-Farabi'nin doğduğu yer olarak geniş çapta un salmıştır. Otrar (Farab) ortaçağlarda Otrar-Farab bölgesine başkentlik etmiştir. Şu anda bu kesim Güney Kazakistan eyaletinin Otrar ilçesidir (Margulan, 1961: 14).

VII-VIII. yüzyıla ait Otrar katmanlarındaki kazılar, burasının artık oluşmuş bir kent olduğunu kanıtlamaktadır. Kazı alanında ham tuğladan oluşan inşaat yapıları kanıtları bulunmuş, dar ağızlı sürahilerin hakim olduğu tabak-çanak koleksiyonu, direk şeklinde ayaklı şamdanlar, yerli dokum sikkeler toplanmıştır. Otrar Şehri'nin büyümesi 13. yy.'da Moğol saldırıları nedeniyle duraklamıştır. Ancak daha sonra yeniden önemli bir şehir haline gelmeyi başarmıştır. Özellikle ekonomik faaliyetlerin odağı bu şehir olmuş ve darphane de bu şehirde kurulmuştur. (Nuskabay ve Canibek, 1997: 54)

2.4.2.2 Türkistan Şehri

Güney Kazakistan'ın diğer bir kenti Türkistan Ekim 2000 tarihinde UNESCO'nun himayesi altında 1500 yıldönümünü kutlamıştır. XVI. yüzyıla kadar Yassı olarak bilinen bu kentin tarihi Orta Asya'daki etno-kültürel temasların gelişimi, Türk kökenli halklarının İslamlaştırılma süreçleri ve Kazak Hanlığının ilk başkentinin oluşması ile sıkıca bağlıdır. Eski kent mimarlığı abidesi olarak uluslararası öneme sahip olan Türkistan günümüzde dünyanın her yerinden buraya Ortaçağ mimarisinin eşsiz şaheseri - Hoca Ahmet Yesevi türbesini ziyaret etmek için gelen turistlerin hac yeri olarak kabul edilmektedir.

1167 yılında Yesevi'nin defnedildiği küçük türbe daha sonra Müslümanların toplu hac ve ibadet yerine dönüşmüştür. Türbenin uç kere ziyaret edilmesi Mekke'ye hac'a gitmeye eşdeğer kabul edilmiştir. Ulvi Sufinin mezarı üzerinde şu anda yükselmekte olan türbe ölümünden 233 yıl sonra Emir Timur'un emriyle inşa edilmiştir. Türbe, dev uzunlamasına-eksenine portal-kubbe yapı şeklindedir. Merkez bölmesinde – kazanlık – Türkler için birlik ve misafirperverliğin simgesi olan dev kazan bulunmaktadır. Kazan yedi metal alaşımından yapılmıştır. Çapı 2,45 m., ağırlığı ise 2 tondur. Kazanlık Orta Asya'da korunan en büyük 18,2 metre çapındaki tuğla kubbe ile örtülüdür. Türbe duvarları, yüksek seviyede teknoloji ile elde edilen pişmiş tuğladan örülmüştür. Kuzey portalın kaplaması, oymalı, ince kemik işlemeli mezarlık kapısı ihtişamı ile büyülemektedir. (Tuncer, 1993: 12)

Şekil 2.9 Türkistan Şehri Hoca Ahmet Yasevi Türbesi

Kaynak: Atasoy, 2013: 14

2.4.2.3 Sıgnak Şehri

Sıgnak, özellikle orta çağda büyük değere sahip bir liman şehridir. Ekonomik anlamda da büyük önemi bulunan Sıgnak Kazakistan'ın güneyinde yer almıştır. Sıgnak XIII. yüzyılın başında büyük ve müstahkem bir kent olmuştur. Sıgnak XIV. yüzyılda, ticaret merkezi, kale ve imarına devam edilen bir başkenttir.

Sıgnak ile ilgili daha ayrıntılı bilgiler XVI. yüzyıla aittir. İbn Ruzbihan'ın "Mihmanname-i Buhara" adlı eserinde söz konusu kentle ilgili ilginç bilgiler bulunmaktadır. Eserde kent SırDerya'nın aşağısındaki en uç kent olarak değerlendirilmektedir. İbn Ruzbihan kenti "Bandari Deşt-i Kıpçak", yani Kıpçak bozkırlarının "limanı" şeklinde tanımlanmaktadır. Şehir her ne kadar Moğol saldırıları ile büyük hasarlar görmüş ise de zamanla büyümesini sürdürmüş ve 14. yüzyıl'da Ak Orda'nın başkenti olmuştur. Daha sonraki dönemlerde ise şehir yönetimi Kazaklar ve Özbeklerin arasında sıklıkla değişmiştir. 16 Yüzyıl'dan sonra ise şehir önemini yitirmeye başlamış ve zamanla insanlar şehirden ayrılmışlardır. Ancak İpek Yolu üzerinde bulunması nedeniyle tarihsel değerini bir şekilde korumuştur (Klyashtorni ve Sultanov, 2003: 17).

2.4.2.4 Savran Şehri

Savran – Büyük İpek Yolu üzerindeki ikinci kenttir. Savran hakkındaki ilk bilgiler X. yüzyılda Arap tarihçi İstahri'nin yazılarında ortaya çıkmıştır. Uzun yıllar boyunca kent hakkında Rus tüccarlar ve elciler seyahatnamelerinde yazmışlardır. Savran, tüm zamanlar

hem Orta Asya hükümdarları, hem Kazak hanları için büyük lokum olan kale kent olarak kabul edilmektedir. Şeybani Han döneminde Savran gelişiminin zirvesine ulaşmıştır. Bu dönemde, kentte bulunan tüm gezginlerin hayranlıkla yazdıkları muhteşem güzellikte medrese inşa edilmiştir. Ne yazık ki, söz konusu yapı günümüze kadar ulaşmamıştır. Şeybani Han Savran'da “sallanan minareli” camii inşa etmiştir (Baypakov vd., 1993: 258)

Arkeologlar, kent seramik üretim merkezinin bulunduğunu tespit etmişlerdir. Savran'ın yakınlarında hiçbir nehrin bulunmaması ilginçtir. Kente su yer altı su kanalı - kariz sistemi üzerinden temin edilmiştir. Hattın uzunluğu 7 kilometreden fazlaydı. Kale duvarları çevresindeki hendek suyla doldurulmuştur.

2004 – 2005 yıllarında yapılan kazılar sonucunda eski Savran'ın yerinde arkeologlar iki cami harabelerini, kent merkezi –registanı ortaya çıkartmıştır.

2.4.2.5 Taraz Şehri

Taraz hakkındaki ilk bilgiler 568 yılında ortaya çıkmıştır. Kent gelişiminin zirvesini Karahanlı devletinin başkenti olarak XI-XII. yüzyıllarda yaşamıştır. Söz konusu hanedan hükümdarlarından birinin mezarı üzerine inşa edilen Karahan türbesi bu döneme aittir. Türbe, içerisinde basamaklı mezar taşının korunduğu tuğladan portal-kubbe şeklinde inşa edilen yapıdır. İkinci küçük türbe: Şah-Mansur, türbe içindeki taş levha üzerinde korunan yazıta göre 1262 yılında öldürülen Moğol hanın bölge hükümdarlarından birinin gömüldüğü yer üzerine inşa edilmiştir.

Harita 2.11 Kazakistan Antik Kentleri

Kaynak: <http://haber.sol.org.tr/dunya/kazakistanda-antik-kenti-kalintilari>, (erişim tarihi: 11.01.2015)

2.4.3 Kazakistan'ın Tarihi Resimleri: Petroglifler

Türklerin tarih boyunca granit taşlara kazıdıkları özel işaretler Türk Kültürüne; Türklerin sosyal yazışmalarına ve Türk tarihine ışık tutar niteliktedir. Bu şekillere ad olarak verilen Tamga kelimesi sözlük anlamı olarak bir şeyin üzerine bir nişan basmaya yarayan araç, bu araçla basılan nişan, bir kimsenin herkesçe bilinen lekesi, şeklindedir. “Tamga” kelime anlamı olarak bugün türkçemizde kullandığımız “Damga” kelimesinin karşılığı olsa da, taşıdığı mana ve derinlik “damga” kelimesinden çok daha önemli ve kıymetlidir. Tamga ya da tamgalar ve buluntuları türk tarihine ışık tutan en önemli bulgulardır (Alyılmaz, 2002: 614).

Kazakistan'ın eski ve ortaçağ nüfusunun muhteşem kültür abideleri petrogliflerdir. Kazakistan'ın spesifik rölyefi, dağ kütlelerini oluşturan kaya cinslerinin özellikleri geniş çapta taş oyma resimlerinin yaygın olmasını sağlamıştır. Teknojen etkinin bulunmaması sayesinde Kazakistan sınırlarının geniş alanında taş üzeri yazılar bozulmadan korunmuş ve bugün uzmanlar tarafından başarıyla incelenmektedir. Bilim adamlarının kanaatine, Kazakistan petroglifleri eski Kazakistan sakinlerinin tasviri sanatının ustalığını ve ihtişamını sergileyen hakiki bir “resim galerisidir”.

Türkler'in en eski izlerinden biri olarak bilinen kaya üzeri tasviri sanatın merkezleri: Yedisu'da Tamgalı dağ boğazı, Koksü nehri vadisi, Şolak, Kindik-tas, Anrahay ve Bayan Jurek dağlarında bulunmaktadır. Aynı yerlerde petrogliflerin yanında diğer arkeolojik abideler: yerleşim birimleri, mezarlar, kurban kesme yerleri veya tapınaklar yerleşmiştir.

Geniş bir bölgeye yayılan Tamgalı Boğazı'ndaki yeşil alanda yaklaşık 5.000 petroglif (kaya resimleri) bulunmaktadır. Bu petrogliflerin, milattan önce 2. yüzyılın ortası ila 20. yüzyılın başlangıcından kalma olduğu tespit edilmiştir. Bu petrogliflerin çevresinde, bölgede hayvancılık yaparak geçimini sağlayan halkların yaşamış olduğuna işaret eden 48 yerleşim yeri ve mezarlık yer almaktadır. Bu kaya resimleri ile beraber bölgede yaşamış insanlara ait yerleşim yerleri, çoğunlukla çok katmanlı olduğundan çeşitli çağlara ait kalıntılar bulunmaktadır. Bu kalıntılardan bazıları; çok sayıda eski mezar, içinde sandıkların gömülü olduğu, taşlarla çevrili alanlar (Orta ve Geç Tunç Çağı) ve taş ile topraktan yapılmış “kurgan” adı verilen tepelerdir (Erken Demir Çağı'ndan günümüze olan zaman). Burada bulunan vadide, bölgenin diğer kısımlarına oranla çok daha yüksek sayıda kaya resmi bulunmaktadır.

Türk tarihinde büyük bir değeri bulunan Tamgalı Say'ın bu değeri yazıyı ilk kullanan ve gerçek anlamda medeniyetle tanışan ilk Türk toplumlarından olmalarından kaynaklanmaktadır. Bölgede Türk tarihi ve kültürünü yansıtan bin civarında resim yer almaktadır. Tamgalı Say gibi Kazakistan'da, Almatı'nın kuzeydoğusunda, Göksü (Köksü)

nehri vadisinde, Şolak, Kındıktaş, Anrakay ve Bayan Yürek (Bayan Zhurek) dağlarında, çoğunluğu Tunç Devrinden kalan, binlerce petroglifin kayalara kazılı olduğu, eski avcı göçebe Türklerin kutsal alanıdır. 2004'den beri UNESCO dünya mirası listesindedir. Petrogliflerin ve bölgenin kutsallığından yola çıkarak bu vadide aynı zamanda kurganların ve kutsal mezarların gömülü olduğu düşünülmektedir.

Tunç devrine ait Yedisu petrogliflerinde en çok evli çiftlerin resimleri, loğusa kadınlı sahneler, gebe inek, okuz, keçi, yaban koyunu resimleriyle ifade edilen bereket kültü yaygındır. Bereket kültürüyle sıkıca güneş kültü ilişkilidir. İyilik ve kötülük güçlerinin mücadelesinin timsali olarak maskeli insanların ve “dev”ler, araba ve kutsal hayvanların resimleri de kült niteliğindedir. Göktürk kaya resimleri Orhon ve Tula bölgesinde, Trans-Baykal, Güney Sibiry, Yakutistan ve Anadoluya kadar olan çok çeşitli bölgelere yayılmıştır (Kıyar, 2008: 26).

Asya'dan Avrupa'ya birçok kıtada bugün farklı dönemlerde farklı Türk boyları tarafından vücuda getirilmiş petrogliflerin büyük bölümü yazının bulunuşundan önceki dönemlere (Mezolitik ve Neolitik dönemlere) ait olan bu eserlerdir. Tıpkı yazıtlar, dikili ve damgalı taşlar, kurganlar, anıt mezarlar, heykeller, balballar, süs ve kullanım eşyaları eski Türk kültür ve medeniyetinin en değerli maddî varlıkları içinde yer alır. Zira bu eserler, Türk yaşayış ve inancı hakkında derin izler taşımakta; Türk kültür ve medeniyetinin özellikle Saka, Hun, Avar, Kırgız, Köktürk ve Uygur dönemlerine ait birçok bilinmezin aydınlatılmasına ışık tutmaktadır. Farklı Türk boylarına ait petrogliflerin binlerce kilometre mesafedeki bölgelere görülmesinde Türk akınlarının, egemenliğinin yanı sıra İpek Yolu'nun ve göçlerin de rolü büyüktür. Azerbaycan'da, Türkiye'de (özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde), Afganistan'da, İran'da, Irak'ta, Suriye'de, Ukrayna'da, Bulgaristan'da, Yunanistan'da, Macaristan'da, Fransa'da bulunan petroglifler aynı özellikleri taşımasıyla dikkat çekmektedir (Alyılmaz, 2004: 158) .

Şekil 2.10 Tamgalı Taş Resimleri

Kaynak: <https://onturk.org/2011/03/02/sibiryadan-hakkariye-tastaki-turkler>, (erişim tarihi: 24.04.2012)

2.4.4 Kazakistan'da Bulunan Türbeler

Kazakistan köklü geçmişi ve kültürel mirasıyla günümüze kadar pek çok düşünür ve alime ev sahipliği yapmıştır. Kazakistan'da yaşamış ve dünya kültürüne büyük izler bırakmış pek çok düşünürün mezarı da günümüzde Kazakistan'da türbe olarak bulunmaktadır. Hoca Ahmet Yesevi, Aşa-Bibi, Cuci Han bunlardan sadece birkaçıdır (Atasoy, 2013: 24)

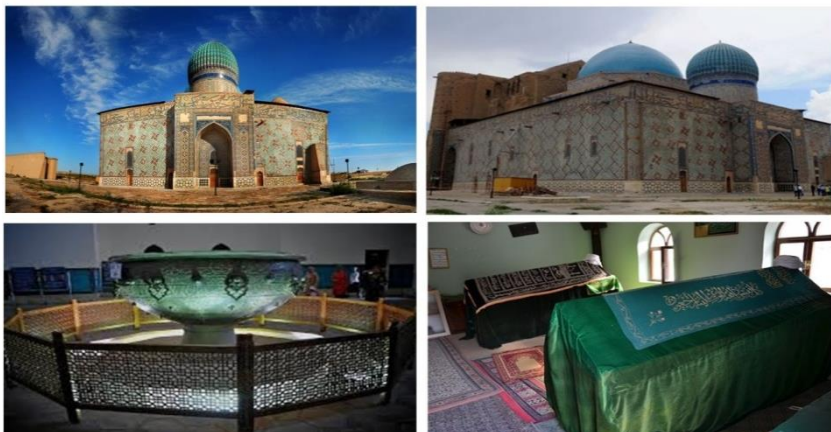

Harita 2.12 Kazakistan'da Bulunan Türbeler

Kaynak: <http://haber.sol.org.tr/dunya/kazakistanda-antik-kenti-kalintilari>, (erişim tarihi: 11.01.2015)

2.4.4.1 Hoca Ahmed Yesevi Türbesi

Timur zamanında 1389 yılında Kazakistan'ın güneyinde yapılan Hoca Ahmet Yesevi Türbesi, Türkistan Şehri'nde yer almaktadır. Hoca Ahmet Yesevi babasının vefatının ardından Yesi'ye yerleşmiş ve Arslan Baba adındaki Türk şeyhten dersler almaya başlamıştır. Ahmet Yesevi eserlerini Oğuz-Kıpçak Türk dilinde yazan ilk mümtaz şairdir. Ahmet Yesevi'nin "Divan-i Hikmet"(Hikmetler kitabı) adlı ahlaki tasavvuf şiirler kitabı halk diliyle yazılış tarzıyla çok değerlidir. Şiirlerde, İslam'ın temel kuralları ve normları, obur dünyada saadeti sağlayacak kişisel zevklerden arınmaya, dış dünyadan vazgeçmeye ve sabırlı olmaya çağrı vardır. Hümanist olan Ahmet Yesevi insanları adalet, dürüstlük ve iyiliğe çağırmıştır. Hoca Ahmet Yesevi düşünceleri ve öğretileri ile günümüze kadar ulaşabilmiş büyük bir alimdir. Öyle ki, özellikle Kazaklarda ve Özbeklerde türbe ziyareti ikinci bir hac olarak görülmektedir. "Medine'de Muhammed, Türkistan'da Hoca Ahmet" deyişi bile halk arasında yerleşmiş bir deyiş olmuştur (Yaman, 2005: 29). Kendisi için yapılan türbede günümüze kadar ulaşması bakımından ne derece başarılı bir ustalık eseri olduğunu kanıtlamaktadır. Eser Moğolların Anadolu'dan Asya'nın tamamına kadar büyük bir alanda hakimiyet sağlamış olmasından kaynaklı pek çok kültürün etkisini de üzerinde taşımaktadır. Hoca Ahmet Yesevi'nin İslam dünyası üzerindeki etkisinden kaynaklı eser Türk-İslam dünyasının ortak hazinesi olarak görülmektedir. Son olarak restorasyon işlerini Türkiye Cumhuriyeti üstlenmiştir. Yapı UNESCO tarafından da 2002 yılında dünya tarihi eseri olarak kabul edilmiştir. Hoca Ahmet Yesevi Türbesi, yılda bir milyondan fazla kişi tarafından ziyaret edilmektedir (Nurmuhammedoğlu, 1993: 20).

Şekil 2.11 Hoca Ahmet Yesevi Türbesi

Kaynak: <http://www.evliyalar.net/hoca-ahmed-yesevi/#>, (erişim tarihi: 15.09.2011)

2.4.4.1.1 Hoca Ahmet Yesevi'nin Türk - İslam Tarihindeki Yeri

Büyük Selçuklu Devleti'nin son haşmetli dönemlerinde yaşayan; "Pîr-i Türkistan", "Hâce-i Türkistan", "Hazreti Sultan", "Sultânu'l-Evliyâ" ve "Evliyâlar Serveri" gibi unvanlarla anılan, Anadolu'nun manevî fatihi Ahmet Yesevî, Müslüman-Türk tarih, kültür ve medeniyetinde tesirleri günümüze kadar gelen önemli mutasavvıf, şair, gönül, fikir ve düşünce erenidir. Anadolu'da ve Türkler arasında İslâmiyet ile Türk dilinin var olması ve yayılmasında büyük bir fonksiyon icra etmiştir. Türkler arasında İslâm'ın geniş kitleler halinde kabul edilmesi hadisesinde Ahmet Yesevî'nin rolü büyüktür. Ahmet Yesevî, Türkistan'ın geniş bozkırlarında hayat süren göçebe halk kütlelerine İslâm'ı ve tasavvufu tanıtmaya yollarını iyi kavramış bir şahsiyettir. XII. yüzyıl Türk boylarının çok iyi anlayacakları sade bir dille hitap ederek halkın çabuk öğrenip hemen tekrarlayabileceği bir vezin ve şekil kullanarak, Orta Asya'da tasavvufî bir halk edebiyatı kurmuştur (Akkuş, 1991: 135).

Ahmet Yesevi İslam dinini aydınlatma adıyla tarikat üstenmiştir ve ona da "Yesevilik Tarikatı" denmektedir. Yesevilik, Adını Nakşibendî'ye tarikatı şeyhi Hâce Yûsuf el-Hemedânî'nin müritlerinden Hoca Ahmet Yesevî'den alan, İslam'da kadın-erkek denkliliğini yaşatan, Anadolu Alevîliği üzerinde bir hayli tesirleri olan, Bektâşî Tarikatı'nın da beslediği tasavvufî yol ve Türk tarikatıdır (Ocak, 1993: 583-587). Yeseviyye tarikatı, önce Seyhun nehri havzasında Taşkent ve çevresinde yerleştikten sonra, Aral gölünün güneyindeki Harezm bölgesine yayılmış, aynı zamanda Seyhun ile Ceyhun nehrinin sınırlarını çizdiği Mâveraünnehr'de geniş bir kitleye yayılmıştır. Diğer taraftan Türkistan'ın kuzeybatı bozkırlarından Kıpçak lehçesinin hakim olduğu İdil-Ural bölgesine uzanan Yeseviyye tarikatı, Pir-i Türkistan'ın işareti ile yola çıkan dervişleri tarafından Horasan, Azerbaycan ve Anadolu ya kadar ulaşmıştır (Altıntaş, 1993: 607- 610).

Türk dünyasının istikbaldeki din, dil ve kültür hayatının ve milli kimliğinin şekillenmesi açısından en önemli sosyo-dini hadiselerden birisidir. İslam'ın Türkler arasında yayılmasını gerçek anlamda sağlayan Yesevi ve ona bağlı kişilerin tebliğ ve irşada yönelik mücadeleleri olmuştur. Kendi doğup büyüdüğü ve Oğuz Devletinin payitahtı, yani Türk dünyasının merkezi olan Yesi'de tarikatını kurup İslam'ı yeterince bilmeyen Türklere İslam'ı öğretmek onun kökleşmesine hizmet etmişlerdir. Yesevi'nin başlattığı bu Müslümanlaştırma faaliyeti zamanla Orta Asya, Kafkaslar, Anadolu ve Balkanlar'a kadar çok geniş bir bölgeye yayılmıştır. Hoca Ahmet Yesevi'nin bir önemli özelliklerinden biri Türk dilinin gelişmesindeki tarihi rolüdür. Zamanında Arapça ve Farsça dillerinin edebiyat dili olmasına ve kendisinin de bu dilleri çok iyi bilmesine rağmen kendi çalışmalarında Türkçe kullanmayı özellikle tercih etmiştir. Tarihteki en büyük misyonundan biri İslam'ı henüz tanımayan veya

yeterince ruhuna sindirememiş olan Türkleri İslam dini ile kavuşturmak (Yılmaz, 1993: 10-14).

2.4.4.1.2 Divani Hikmet

Ahmet Yesevi, Türk tasavvuf edebiyatının ilk büyük ismidir. Divani Hikmet ise Ahmed Yesevi'nin söylediği "hikmet" adlı şiirleri bir araya getiren Türk tasavvuf edebiyatının bilinen en eski örneklerini içeren kitaptır. Onun eseri dinî, tasavvufî ve öğretici şiirlerden oluşmaktadır. XII. yüzyılda Ahmet Yesevi tarafından dörtlüklerle ve hece ölçüsüyle yazılmış dini, tasavvufî, öğretici bir eserdir. Dörtlüklerin her birine "hikmet" adı verilerek Orta Asya ve Anadolu'ya yayılarak halkı derinden etkileyen eserlerdir. Genel olarak dervişlik hakkında övgülerden bu dünyadan şikayetten cennet ve cehennem tasvirlerinden, peygamberin hayatından ve mucizelerinden bahsedilmektedir. Eser Karahanlı Türkçesinin Hakaniye lehçesiyle yazılmıştır. Hoca Ahmet Yesevi'nin Divan-ı Hikmet adlı yapıtı İslamiyet'in Ural-Altay kültürü ile yorumlanmış bir biçimdir. Bu yapıtın ortaya çıkmasından bir süre sonra İslamiyet göçebe Türk toplulukları arasında yayılmaya başlamıştır. Hoca Ahmet Yesevi'nin görüşleri Anadolu gizemciliğinin temelini oluşturmaktadır. Alevi Kültürünün temeli bu yapıttadır. Yunus Emre'nin, Hacı Bektaş Veli'nin, Pir Sultan Abdal'ın, kaygusuz Abdal'ın düşüncelerinin kaynağı Ahmet Yesevi düşüncelerine dayamaktadır (Çakan, 2005: 203 -205).

Tarihi kitabın ana fikirlerinden biri olarak Allah aşkı Peygamber sevgisi işlenmiştir, dolayısıyla, Hikmetler dini tasavvufî şiirleri olarak ta bilinmektedir. Genel olarak Dİvani Hikmet kitabının özellikleri aşağıdaki gibi sıralanabilmesi mümkündür.

- Kitapta Allah aşkı ve Peygamber sevgisi birlikte ele alınmıştır.
- Eser sade ve yalın bir şekilde yazılmıştır.
- Aruz ve hece ölçüsü kullanılmıştır.
- Şiirler dörtlük ve beyitle yazılmıştır.
- Kitap 144 hikmet ve 1 münacat'tan meydana gelmiştir.
- Şiirler, Karahanlı Türkçesinin hakaniye lehçesiyle kaleme alınmıştır.
- Şiirler, tasavvuf edebiyatına kaynak teşkil eder.
- Kitapta ki şiirlerde Allah'a yakın olma arzusu duyulur.
- Şiirlerde ulusal öğeler ve din ile tasavvuf konuları beraber işlenmiştir
- Eserin kafiye uyumu şöyledir; abcd dddb eeeb.
- Eser didaktik türde bir manzumedir (www.turkedebiyati.org/divani-hikmet-ve-ozellikleri, erişim tarihi: 14.01.2005)

2.4.4.2 Babacı-Hatun Türbesi

Taraz şehrinden 18 kilometre uzaklıkta tepe üzerinde iki emsalsiz anıt yükselmektedir. Biri, Babacı-Hatun türbesi sadeliği ve mimari kompozisyonunun anıtsallığı ile göze çarpmaktadır. Neredeyse kup içimindeki bina yontulmuş silindirle ve şu anda tahrip edilmiş olan on altı kanatlı konik kubbe ile süslenmiştir. Cephe duvarının yüzeyi şekilli örme ile uygulanmış niş ve gül pencerelerle düzenlenmiş, türbenin ana cephesi parapetinde ise Arapça: “Bu türbenin ismi Abacı-Hatun. İnşa eden...” şeklindeki yazı korunmuştur. Türbenin kapsamlı kompozisyonunun sağlamlığı ve taş plakalardan derz dolgu ile taş temel üzerine inşa edilmesi abidenin iyi durumda korunmasını sağlamıştır (Senigova, 1972: 182).

Şekil 2.12 Babacı Hatun Türbesi

Kaynak: <http://abai.kz/post/view?id=7150>, (erişim tarihi: 23.05.2012)

2.4.4.3 Ayşa-Bibi Türbesi

Kazak kültür mirasları içerisinde önemli yeri olan daha bir türbe ise Ayşa-Bibi Türbesidir. Ayşa-Bibi türbesi her şeyden önce mimari motifler, bina konstrüksiyonu ve bezeme dekorunun mükemmel uyumu ve bütünlüğünden dolayı mimari-yapı ve dekoratif sanatının incisi olarak adlandırılmaktadır. MimarT. K. Basenov Ayşa-Bibi türbesi için: “Kazakistan mimarisinin temel bezeme hazinesinin bir arada toplandığı ve bazı bezeme motiflerinin geleneksel şekilleri, evrim ilkeleri ve uyumunu anlama anahtarını içeren bir nevi müze” yorumunda bulunmuştur. Yapının terrakotta desenlerinde, geometrik, Babacı-Hatun ve Ayşa-Bibi türbeleri özgün mimarisinin yanı sıra doğulu güzel Ayşa ile cesur asker Kara han’ın aşkını anlaktan tarihi efsaneleriyle turistlerin büyük ilgisini çekmektedir. Ayşa’nın unlu doğulu bilge Zengi-Baba’nın kızı olduğu kabul edilir. Efsaneye göre, Ayşa sevdiği Karahan’ın yanına giderken yolda yılan sokmasından olmuştur. Yapının köşe kolonlarının

üzerindeki yazıların arasında şu satırlar dikkat çekicidir: “Sonbahar, bulutlar...hayat güzel”. Rivayete göre Babacı-Hatun Ayşa'nın dadısıdır. Kendisi Ayşa'ya trajik yolculuk sırasında eşlik etmiştir. Ayşa'nın ölümünden sonra dadı uzun süre sevgili süt kızının mezarında ateş yakmıştır. Her iki türbe mimari yapılar olmalarının yanı sıra toplu hac yerleridir, zira Müslüman dünyasında kutsal yerler olarak kabul edilmektedir (Babur, 2005: 29-43).

Şekil 2.13 Ayşa Bibi Türbesi

Kaynak: Babur, 2005: 29-43

2.4.4.4 Cuci Han Türbesi

Orta Kazakistan'da sayısız kült yapıları korunmuştur. Bunlardan biri olan Cuci Han Türbesi (1228-1230) Kara-Kengir nehrinin tepeli sahilinde bulunmaktadır. Kapsamlı kompozisyonu bakımından turbe kırmızı pişmiş tuğladan tek bölmeli portal-kubbeli yapıdır. Çok kaburgalı silindir, konik-küre kubbe, portal nişinin oklu kemeri önceki Karahanlı döneminin inşaat şekillerinin tekrarıdır (Ahmet Yesevi Üniversitesi, 2015: 34)

Şekil 2.14 Cuci Han Türbesi

Kaynak: Ahmet Yesevi Üniversitesi, 2015: 34

2.4.4.5 Alaşa-Han Türbesi

Orta Kazakistan'ın diğer abidelerinin arasında mimari-sanatsal özelliği bakımından Alaşa-Han Türbesi (XIII. yy) ayrı bir yerde bulunmaktadır. Kompozisyon elemanlarının katı orantıları, başarılı uyumu ve ağırbaşlı mimari dekoru sayesinde, yüksek noktadaki elverişli konumundan dolayı yapı bir bütün ve heybetli anıt olarak görünmektedir (Ahmet Yesevi Üniversitesi, 2015: 35).

Şekil 2.15 Alaşa Han Türbesi

Kaynak: <http://kazakhs.kazakh.ru/?PAGEN: 34>, (erişim tarihi: 29.06 .2012)

2.4.4.6 Kozi-Korpeş-Bayan-Sulu Mezarı

Orijinal mezar taşı abidelerinin arasında efsanelerle sarılmış Kozi-Korpeş-Bayan-Sulu mezarı ve daha önceki dönemlere ait Dombavıl mezarı bulunmaktadır. Kozi-Korpeş-Bayan-Sulu mezarı tahminen X-XI. yy. ile tarihlenmektedir. Mezar Semey ilinin Ayagoz nehrinin sahilinde bulunmaktadır. Mezarın toplam yüksekliği 11,65 metredir. Türbeye giriş önüne, halk efsanesine göre Kozi-Korpeş, Bayan-Sulu, kız kardeşi ve gelinini simgeleyen çift olarak dört heykel dikilmiştir. İki gencin trajik aşkının olumsuzluğunun, insani ruhun yüksekliğinin sembolüdür (Kazakistan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği, 2011: 114).

Şekil 2.16 Kozi-Korpeş-Bayan-Sulu Mezarı

Kaynak: <http://e-history.kz/ru/map/view/98>, (erişim tarihi: 25.08.2011)

2.4.4.7 Şakpak-Ata Camisi

Özgün kült yapıları Kazakistan'ın batısında: Mangıstav, Ustyurt ve Emba nehri vadisinde de bulunmaktadır. Binlerce hac adayları eski tapınak ve türbelerin uğurunu hissetmek ve ebediyete dokunmak için her yıl bu sert ve muhteşem bölgeye akın etmektedir. Günümüze kadar binlerce kült yapılar ve mezar taşları ulaşmıştır. Bunların arasındaki en eskisi, IX-X. Yüzyıllarla tarihlenen yer altı Şakpak-Ata camisidir. Ölçüleri bakımından cami altı kanatlı göçebe çadırından biraz daha büyüktür. Cami duvarları kabuklu kayadan orulmuş, tavanı taşıyan kolonlar girift bezemeye süslenmiştir. Düşman saldırıları zamanında Sufi Şokpak-Ata talebeleriyle birlikte bu taş camide gizlenmiştir. Yaşamının son yıllarında inzivaya çekilmiş ve bir daha yeraltı barınağını terk etmemiştir (<http://turkbilimi.com/sal-pak-ata-yeralti-camisi>, erişim tarihi: 27.01.2012).

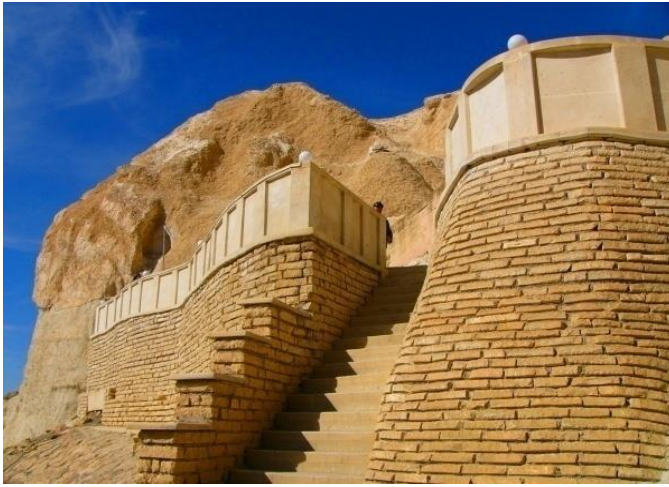

Şekil 2.17 Şakpak Ata Camisi

Kaynak: <http://asiarussia.ru/news/11800/>, (erişim tarihi: 28.01.2012)

2.4.4.8 Beket-Ata

Müslüman dünyasında kahin ve aziz olarak bilinen, Varoluş Kitabının açıldığı Beket-Ata tasavvuf yolculuğuna başlamıştır. Beket-ata insanlara şifa dağıtmış, tartışmalı konuları çözmeye yardımcı olmuş, inançlılara adil olmayı ve iyilik yapmayı öğretmiş. Bilge ve aziz insan halkın anılarında düşmanlarla savaşlarda kahramanlıklar sergileyen savaşçı olarak da yer edinmiştir. Şopan-Ata üzerinden geçen yoldan ulaşılan Beket-Ata mezarlığı sadece Mangıstav değil, tüm Kazakistan’ın manevi, tarihi ve mimari abidesidir (Ahmet Yesevi Üniversitesi, 2015: 30).

Şekil 2.18 Beket Ata Camisi

Kaynak: <http://www.google.com.tr/url?Beket-Ata&psig>, (erişim tarihi: 22.03.2014)

2.4.4.9 Abat-Baytak Türbesi

Kobda ilçesinin Taldısay köyünden 12 km. uzaklıkta eşsiz Abat-Baytak türbesi bulunmaktadır (XIV. yy. sonu – XV. yy. başı). Türbe, çift örtülü “çadır” tipi potral-kubbeli bir yapıdır. Abat-Baytak, Kazakistan sınırlarında bu tarzdaki tek türbedir. Türbe pişirilmiş ve ham tuğlanın karışımından yapılmıştır. Tarihçiler, bu tür türbelerin Müslümanlığın aktif olarak bozkırlara yayıldığı zamanlarda dönemin unlu kişilerinin mezarları üstüne inşa edildiği kanaatindedir. Örneğin, efsanelerden birine göre, Abat-Baytak türbesi XV. yüzyıldaki ünlü Kazak filozof-ütopisti Asan Kaygı’nın oğlu Abat Batur’un olduğu yerde inşa edilmiştir. Üzüntüyü paylaşan yöre halkı çok kısa süre içerisinde el birliğiyle bu eşsiz abideyi dikmişler, türbenin isminin ikinci “Baytak” – “ulusal” sözcüğü bundan kaynaklanmaktadır. Kazaklar bu yere daima hürmet etmişlerdir. XVIII-XIX. yüzyıllarda türbenin yanında büyük bir kabristan oluşmuştur (Kazakistan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği, 2011: 112).

Şekil 2.19 Abat Baytak Türbesi

Kaynak: http://silkadv.com/en/monuments_kz, (erişim tarihi: 17.08.2013)

Arslan Bab'ın Türk - İslam tarihindeki yeri büyüktür. Kendisinin Yeseviye tarikatının kurucusu Hoca Ahmet Yesevi'nin ilk hocası olarak bilinmektedir. Arslan baba Kazakistan ve Türkistan dolaylarında uzunca bir ömür yaşamış evliyalardandır. Doğumu ve ölümüyle ilgili kesin bir bilgi bulunmamaktadır, fakat uzun bir ömür geçirdiği söylenen Arslan Baba'nın peygamberden 300 yıl önce doğduğu rivayet edilmektedir. Arslan Baba'nın 33 dini çok iyi bildiği sonradan İslamiyet'i seçtiği yönündeki bilgilerle Salman-ı Farisi iddiasıyla çeliştiği söylenmektedir. Arslan baba kimi anlatımlara göre 400 yıl kimine göre 700 yıl kimine göre ise 850 yıl yaşadığı belirtilmektedir (Hasan, 2009: 1)

Anılara göre Hz Muhammed (s.a.v) bir gün sahabelerine bende bir emanet var bu emanetin bizden yıllar sonra yaşayacak olan çocuk yaşta birine ulaşması gerektiğini bu emaneti alanın ömrü çok uzun olacağını söyler. Peygamberin bu söylemi üzerine emaneti sahibine ulaştırma görevini Arslan Baba'nın kabul ettiği söylenir. Hz. Peygamber (s.a.v) cebinden çıkardığı hurmayı ve hırkayı Arslan Babaya teslim ederek bu emanetleri o çocuğa ulaştır dedikten sonra senin ömrün uzun olsun diye de dua eder. Arslan Baba uzun yıllar dolaştıktan sonra Yesi Şehrine daha çocuk yaşta olan Ahmet Yesevi'ye ulaşır. Ahmet Yesevi Arslan Babayla ilk karşılaşır karşılaşmaz kendisine emanetlerimi getirdiniz mi diye sorar. Arslan Baba önce cebinde itinayla sakladığı hurma tanesini çıkartır ve Ahmet Yesevi'nin dilinin altına koyduktan sonra Hırkayı kendisine giydirir. Yesevi yirmi yıl kadar Arslan Baba'nın hususi irşat ve terbiyesi altında yetişerek, ömrünü Allah yoluna adayan büyük bir mürşit haline gelmiştir (Muminov, 2001: 15)

Arslan Bab'ın türbesi Otrar şehrinde bulunmaktadır. Bu büyük zatın kabri Emir Timur tarafından yaptırılmıştır. Bilgilere göre Emir Timur, Ahmet Yesevi'nin kabri üstüne muhteşem bir türbe yaptırmaya niyet eder. Lakin her ne kadar çalışsalar da, yapılan bina her gece yıkılır. Emir Timur'a bir gece rüyasında önce Arslan Bab'a, ondan sonra da onun

talebesi Hoca Ahmet Yesevi'ye türbe yaptırması gerektiği bildirilir. Emir Timur Arslan Bab'a türbe yaptırdıktan sonra Hoca Ahmet Yesevi'nin kabri üstüne türbe yaptırmayı başarır. Emir Timur tarafından inşa ettirildikten sonra tabii etkilerle yıpranan Arslan Baba Türbesi, Kazak hanları tarafından tamir ettirilmiştir. Bugün Türkistan'da halk arasında bu olay dikkate alınarak hala Ahmet Yesevî türbesi ziyarete edilmeden önce 70 km. mesafede olan Otrar yakınındaki Arslan Baba türbesinin ziyaret edilmesi yaygın bir uygulamadır. Bu türbe ziyaret edilmeden Yesevî türbesinin ziyaret edilmesi yöre halkı tarafından hoş görülmemektedir. Bu hassasiyet, menkıbelerle nakledilen sözlü rivayetlerin halk bilincinde nasıl yer edip kök saldığı somut bir örneği olarak görülmektedir (Kozha, 2006: 37).

2.5 Gelenek ve Görenekler

2.5.1 Evlilik Adetleri

Kazak kültürüne göre en büyük zenginlik öncelikle sağlık daha sonra ise iyi bir eş gelmektedir. Mal mülk ise bunlardan sonra gelmektedir. Kazaklarda evlilikle ilgili gelenek ve görenekler oldukça çeşitlidir. Kazaklarda görülen evlenme biçimleri bel kuda, beşik kertme karşı kuda, kalın yani başlık parası ödenerek, kız kaçırma ve görücü usulü ile yapılan evliliklerdir.

Bel kuda Kazakların en eski evlilik biçimlerindedir. Bel kuda evliliğinde de hamile iki yakın arkadaşın doğacak olan çocuklarının kız ve erkek olması durumunda birbirleri ile evlendireceklerine söz vermektedirler. Bu şekilde gerçekleşen evliliklere “bel kuda” denilmektedir. Buna Türkiye’de de “beşik kertmesi” denilmektedir. Kalın olarak adlandırılan başlık parası karşılığında ya da her iki ailenin de kızı olması ve bu kızlarla evlendirebilecekleri oğulları olması durumunda karşılıklı anlaşarak kızlarını birbirlerine vermesine de “karşı kuda” denilmektedir. Yani kızlar değiş tokuş yapılmaktadır. Kazakistan’ın geleneklerinde yer alan bir diğer evlenme usulü ise kızın evlenmek istemesi ancak ailesinin izin vermemesi durumunda erkeğin kızı kaçırmasıyla sonuçlanan evlilik türüdür. Ancak bu durumun tersi olarak Kazak geleneklerinde görülmektedir. Yani ailelerin uygun görmesi ya da soruşturup araştırarak uygun kişinin bulunması ile tanıştırılan ve ailelerin rızasıyla evlendirilen çiftler de “görücü usulü” ile evlendirilebilmektedir. Bu tür evliliklerde kalın ödemesi gerçekleşmektedir (<http://www.kazakirgiz.com/>, erişim tarihi: 22.08.2016).

Evlilik türlerinin yanı sıra evliliğin yapılması sırasında da Kazak kültüründe uygulanmakta olan pek çok gelenek bulunmaktadır. Örneğin evlilik çağına ulaşan kızların başına kırmızı tülbent ve karkaralı takke takmaları onların bekar olduğunu belli etmektedir.

Kıza görücü olarak görmeye gelmeye ise “kız körü” ya da “jar tandru” yani yar seçme denilmektedir. Damat adayının babası kızı beğenirse kamçısını evin karşısına asarak “sözün başı bu olsun” diyerek söz kesmiş olmaktadır. Bunun ardından ise “kuda tüsü toyu” yani söz kesme tayu yapılmaktadır. Bu toy esnasında ak koyun karaciğeri pişirilir ve dünürlere “kuyruk-bayır” çorbası pişirilmektedir. Söz kesilmesinden sonra kız tarafı bir buçuk yıl kadar beklemektedir. Ancak bu sürede erkek tarafından bir haber gelmez ise kız tarafı kamçıyı geri yollamaktadır. Kız ve erkek tarafının tüm bu aşamalardan geçmelerinin ardından kız tarafının tüm akrabaları bir araya gelerek kızı uğurlamaktadır. Düğünden birkaç gün önce sağdıç ve damat ile birlikte birkaç kişi süt hakkı ve düğünde kesilecek kurbanlık hayvanı, hediyeelik eşyaları kız evine gitirmektedir. Bu aşamada da damat töreni ile karşılanmaktadır. Düğünün de eğlenceli ve gösterişli olabilmesi için çaba harcanmaktadır. Düğünde eğlence amaçlı geleneksel ve milli oyunlardan “mırşım”, “baltam tap”, “körşi” ve at yarışı gibi oyunlar oynanmakta ve atışma türküleri söylenmektedir. Son olarak kızın aile ve yakınları ile vedalaştığı “tanısu” töreni yapılmaktadır (<http://www.kazakirgiz.com/> erişim tarihi: 23.08.2016).

2.5.2 El Sanatları

Kazakların ekonomisindeki ev sanatının en yaygın türü ezelden beri keçe yapımı, halı dokuma ve nakış işleme olmuştur. Keçe yapımı belirli bilgi birikimini gerektiren karmaşık süreçtir. Yapımı; yün hazırlama, hasır üzerine serme, sıcak su püskürtme, sıkıştırma ve hazır keçe elde etme gibi birkaç aşamadan oluşmaktadır. Kazaklar yünü farklı renklere boyamak için XIX. yüzyılın ortasına kadar çeşitli bitki, kok ve mineral tuzlardan kaynatılarak elde edilen boyalar kullanmışlardır. XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Kazakistan’a doğal boyaları kullanımını kaldıran anilin boyalar getirilmeye başlanmıştır.

Keçe eşyaların yapımına sadece tek bir ailenin değil, tüm koyun kadınları katılmıştır. Keçe öncelikle çadır örtüsünün çeşitli kısımlarının elde edilmesi için önemliydi. Keçeden: semer yastığı (tokım) yapılmış, keçe başlıklar (kalpak), kabanlar (kebenek), çizme için keçe çoraplar (baypak), kazan tutamağı (kol kap) dikilmiştir. Fakat keçe eşyalarının çoğunluğu çadırın, evin iç dizaynı için kullanılmıştır. Bu eşyalar Kazakların dekoratif-uygulamalı sanatının birer örneğini temsil etmektedir.

Kazakistan el sanatlarından ülke ekonomisine de gelir sağlamaktadır. Özellikle hediyeelik eşya ve deri ürünlerinden yüksek gelirler elde edilmektedir. Bu ürünleri sırasıyla kuyumculuk ve saat ile antika eşyalar takip etmektedir. Tablo 2.26’da da hangi ürünlerin ne kadar gelir getirdiği gösterilmektedir.

Tablo 2.26 2015 Yılına Göre El Sanatlarından Gelen Toplam Gelir

	TENGE (Milyon)	USD	YTL
Deriden Yapılanlar	23 954,8	71 418	125 24,07
Saat ve Kuyumculuk	47 476,9	141 45	479 694
Hediyelik Eşya	17 594,6	52 155	1 77 771
Antikalar	1 749,7	52 164	176.79

Kaynak: Kazakistan Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı Milli İstatistik Komitesi, İstatistik Yıllığı, 2016: 34

2.5.2.1 Tekemet

XX. yüzyılın başına kadar Kazakların yaşamında genellikle çadır, evin zeminine döşedikleri keçe halı – tekemet yaygın yer almıştır. Tekemetin yapım şekli, yarı keçeleşmiş renkli kumaşların (taldırma) hazırlanmasıdır. Bu kumaşlardan motifler kesilerek, yun tabakasına yuvarlatılarak giydirilmiştir. Kesme motifler güney-doğu Kazakistan, Yedisu bölgesi, doğuda: Semey bölgesi ve Akmola eyaletinin bazı yerlerinde yaygın olarak kullanılmıştır. Tekemetin yapımında desenli aplikasyon uygulanmıştır. Bu yöntemde, tek ton keçe temelin üzerine çeşitli malzemeden: cuha, kadife, pamuklu kumaştan desenler işlenmiştir. Bu tür tekemetler “oyulu tekemet”, yani “oymalı tekemet” olarak bilinmektedir (MEGEP, 2009: 53).

2.5.2.2 Sırmak

Sırmak, Kazakların çok değer verdikleri keçe halının bir türüdür. Tekemet zemine serilmişse, sırmak çadır ve evlerin duvarlarını süslemiştir. Sırmakın yapımı basittir, çok emek gerektiren bir uğraştır. Sırmak yapımında dört yöntem kullanılmıştır: çeşitli renklerde keçe parçalarından mozaik, beyaz keçe üzerine tek ton kumaşla uygulama, tek ton keçenin üzerine iplikle dokunmuş örgü ve renkli iplikle motif işleme. Tekemetten farklı olarak sırmaklar sıklıkla bitki desenleri ve hayvan biçimlerinden bitkilere geçiş yapılmış desenlerle süslenmiştir (Şahanova, 1998: 48).

2.5.2.3 Keçe Tuskiyizler (Duvar Halıları)

Keçe tuskiyizler (duvar halıları) çadır ve evlerin sadece duvarlarını süslemiştir. Tuskiyizler mozaik, aplikasyon ve işleme şeklinde yapılmıştır. Tuskiyiz motifleri iç dikdörtgeni çerçeveleyen П-şeklinde bordüre sahiptir. Motiflerde hem hayvan şekilleri, hem de bitki desenleri kullanılmıştır. Keçe halıların haricinde Kazak kadınları keçeden ahşap tabak-çanak saklama çantası (ayak kap), keçe bavullar (şamadan), hurçlar (ten) hazırlamışlardır. Çadırın iç dizaynına çadır keregesinin başlığındaki kancalara asılan ayak kaplar özel bir hava vermiştir. Ayak kaplar genellikle çadırın ev araç-gereçlerinin bulunduğu kısma – girişin sağ tarafına yerleştirilmiştir (MEGEP, 2009: 8)

2.5.2.4 Halı Yapımı

Halı yapımı Kazakların dokumacılığının önemli alanını teşkil etmiştir. Havlı ve havsız olmak üzere iki tur halı dokunmuştur. Havlı halılar (tükti kilem) tiftik düğümlerinin halı temeli ipliğine bağlanması ve her sıranın düz örgüsünü sıralamak suretiyle yatay tezgahlarda dokunmuştur, bu yöntemle halı temelini sağlamlığı ve havlı yüzey elde edilmiştir. Belirli bir düzende desenli renkli iplikle örülerek düz yüzeyli halı elde edilmiştir. Eskiden yaygın olan halı turu alaşa tezgahta (örmek) dokunmuştur. Alaşa en ucuz maliyetli halı türü olduğu için Kazakistan'ın tüm bölgelerinde dokunmuştur. Genişliği 40-50 cm ve üzeri, uzunluğu ise ustanın sabrına ve iplik sayısına bağlıdır. Şerit eşit kısımlara kesilerek, bir birine dikilmiştir. Alaşa motifleri genellikle hayvan şekilleri ve geometrik desenlerden oluşmaktadır. Alaşa zemine serilmiş veya çadır keregesine, evin duvarına asılmıştır. Kazaklar, giysi parçaları olarak kullanmanın yanı sıra, ev araç-gereçleri, at takımı ve göçebe takımının pek çok elemanlarının yapımında kullandıkları deri işlenmesinde de büyük ustalık sergilemişlerdir (MEGEP, 2009: 5)

2.5.2.5 Hasır Örme

Kazakların en eski uğraşlarından biri hasır örme olmuştur. Kazaklar örme için genellikle bozkır kamışı - şiy sapını kullanmıştır. Hasır örmesinin uç turu mevcuttur: öre şiy – kamış saplarının basit şekilde örülmesi; şabak şiy – kamış sapları renkli yünle sarılmış ve bir bütün olarak bakıldığında renkli şeritlerin sıralaması şeklinde görünmektedir; şim şiy – çadır keregesi ve tuvirliği arasına yerleştirilen desenli örme kamış. Şim şiyin bir turu olarak şim esik – çadır kapısının keçe örtüsüne dikilen desenli hasır mevcuttur. Kazakların ev işlerinde yaygın olarak kullanılmıştır. Üzerine yün serilmiş ve temizlenmiş, keçeleştirme sırasında içine yün sarılmıştır. Hasır üzerinde süt ürünleri kurutulmuştur. Şabak şiy, çadırın mutfak kısmını (girişin sağı) örten perde, bazen kerege örtüsü olarak kullanılmıştır. Şim şiy – desenli kamışla çadırın temeli (kerege) kaplanmıştır (Kazakistan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği, 2011: 244).

Tablo 2.27 Halı Dahil Olmak Üzere Kazakistan'da 2015 Yılında Tekstilden Elde Edilen Gelir (Milyon), (Halı Dahil)

	TENGE	USD	YTL
Tekstil Ürünleri	57 640,6	174,7	352,8

Kaynak: Kazakistan Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı Milli İstatistik Komitesi, İstatistik Yıllığı, 2016: 34

Tablo 2.27’de görüldüğü üzere Kazakistan’da tekstil sektöründen yıllık ortalama 57 milyon tenge civarı bir gelir elde edilmektedir.

2.5.2.6 Kuyumculuk Sanatı

Kuyumculuk yapım özelliğinden dolayı Kazakların uygulamalı sanatının ev uğraşı / ev zanaatı şeklindeki diğer türlerinden farklı olarak profesyonel özellikteydi. Kazak kuyumcuları – zerger bireysel çalışmış, ustalıklarını nesilden nesle aktarmışlardır. Zergerin yaptığı ürün çeşidi oldukça genişti: kadın takıları, giysi takıları, yemek takımları, çadırın ahşap karkasını, mobilya, ahşap ve deri tabak-çanak, müzik enstrümanları, silah, at takımı süsleri. Zergerler madenin güzelliğini ortaya çıkartmayı çok iyi biliyorlardı. Gümüş dövüldükten sonra parlaklık kazanıyor, taşlama sayesinde ışılıyor, küçük dairelerle savatlandığında pırıltılı görüntü alıyor, zikzak çizildiğinde canlı ve hareketli izlenimi yaratıyor. Madenin asaleti değerli ve yarı değerli taşlarla: yakut, safir, zümrüt, pırlanta, firuze, agat, krisopraz, kırmızı akik, inci, mercan, sedefle taçlandırılmıştır. Emaye ve renkli camlar kullanılmıştır Zergerlerin temel ürünü, sadece estetik doğasının belirlenmesi değil, gelenekler, örf-adetler, tüm ideolojik-dini sistemin belirli fonksiyonel öneminden dolayı toplumun tüm kesimlerinde rağbet gören kadın ziynet takıları olmuştur (Kazakistan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği, 2011: 246).

Tablo 2.28 Saat ve Kuyumculuktan 2015 Yılında Elde Edilen Gelir

	TENGE (Milyon)	USD	YTL
Saat ve Kuyumculuk	47 476,9	141 45	479 694

Kaynak: Kazakistan Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı Milli İstatistik Komitesi, İstatistik Yıllığı, 2016: 34

Saat ve kuyumculuk sektöründen ise neredeyse tekstil sektörüne yakın bir gelir elde edilmektedir. Tablo 2.28’de görüldüğü üzere bu alanda Kazakistan ekonomisine yıllık ortalama 47 milyon tenge gelmektedir.

2.5.2.7 Taş ve Ahşap

Kazak ustaları büyük yaratıcılıkla ahşap ve taş işlemişlerdir. Taş ve ahşap malzemeden yapılan el zanaat ürünleri geçtiğimiz dönemlerin maddi abideleri olmakla sınırlı değildir. Onlar eli değmiş ustanın iç dünyasını ve hatta tüm halkın maneviyatını anlatmaktadırlar. Usta, balta (şapa şot), oyma kalem takımı (kaşav) ve bıçak (pışak) takımı, biz ve kışkaç (kışkaş), testere (ara) ve raspa (egev) gibi çeşitli araç-gereçten oluşan takımla atölyeye sahiptir (Kazakistan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği, 2011: 240).

Tablo 2.29 2015 Yılına Hediyeelik Eşya Geliri (Taş Ahşap İşlemleri Dahil)

	TENGE (Milyon)	USD	YTL
Hediyeelik Eşya	17 594,6	52 155	1 77 771
Antikalar	1 749,7	52 164	176.79

Kaynak: Kazakistan Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı Milli İstatistik Komitesi, İstatistik Yıllığı, 2016: 34

Kazakistan 2015 yılında hediyeelik eşya sektöründen 17 milyon tenge civarında gelir elde etmiştir. Hediyeelik eşya sektörü her ne kadar tekstil ve kuyumculuk sektörünün gerisinde kalsa da turizm gelirlerinin önemli kalemlerinden birini teşkil etmektedir.

2.5.3 Kartalla Avcılık

Yaklaşık altı bin yıllık bir gelenek olan kartal ile avlanma Türklerin de en eski avlanma şekillerinden biridir. Kartal ile avlanmayla ilgili kaya resimleri Kazakistan'ın Tanbalı Tas ve Bayancürek adlı tarihi alanlarında bulunmaktadır. Kartalı yakalayıp eğiten kişilere de kuşbeği ya da bürkitçi denilmektedir. Kartal yakalamanın ise başlıca beş yöntemi bulunmaktadır. Bunlardan ilki, kartalın avını yemesini bekleyerek tok bir şekilde uçmakta zorlanmasını fırsat bilip yakalamaktır. Her ne kadar tok kartal uçmakta zorlansa da bu yöntem her zaman işe yaramamaktadır. Çünkü bazen kartalın uçarak kaçmayı başardığı da görülmektedir. Bir diğer yöntem ise evcilleştirilmiş bir kartalı vahşi kartalın üzerine salarak onu düşürmek ve düşen kartalı yakalamaktır. Bunun dışında yere sahte bir av yerleştirilerek ağ ile tuzak kurulması da bir diğer yöntemdir. Yükseklerle çıkılarak kartal yuvalarından yavru almak da bir diğer yöntemdir. Ancak bu yöntem ana kartalın saldırı tehlikesi olduğundan dolayı tehlikeli bir yöntemdir. Bunun için avcılar yanlarında kalkan gibi bir takım savuna araçları da taşımaktadırlar. Son yöntem ise kapanla avlama yöntemidir ancak bu yöntem de kartalın bacağının kırılması gibi sakatlanmalara sebep olduğundan pek tercih edilmemektedir (Kara, 2006 : 1-2).

Sovyet döneminde ihmal edilen ve kaybolmaya yüz tutan kartalla avcılık, 1991'de Kazakistan'ın bağımsızlığını kazanmasından sonra, tekrar canlanmaya başlamıştır.2006 yılı itibarıyla Kazakistan'da 70 kadar profesyonel kuşbeyi bulunmaktadır. Kazakistan'da kartalla avcılığı geliştirmek için Kartal Federasyonu kuruldu. Federasyon Kazakistan'daki kuşbeyleri yarışmalarını uluslar arası seviyeye çıkarmak için çalışmalar yapmaktadır. Öncelikle Moğolistan, Özbekistan ve Çin kuşbeyleri arasında müsabakalar tertiplenmesi planlanmaktadır. Ayrıca Karagandıda bir kartalla avcılık okulu açılmıştır. "Kayrat" at sporu okuluna bağlı olarak açılan "Sayat" Kartalla Avcılık okulunda lise seviyesindeki gençlere

eğitim verilmektedir. İki, üç yıl süren eğitimde, önce ata binme ve daha sonra kartal avcılık öğretilmektedir (Tarhan, 1979: 360).

Kazakistan'da kartal ile avcılık müzesi de bulunmaktadır. Bu müze de kartallarıyla ünlü olan Nura'da açılmıştır. Müzede çeşitli görseller, av kartalı takımları gibi eşyaların bulunmasının yanı sıra ziyaretçiler için bürkitçi eşliğinde kartal avı etkinlikleri de bulunmaktadır.

2.6 Kazakların Milli Bayramları

Kazaklarda da tüm Türklerde olduğu gibi doğanın inançlara ve kültüre etkisi büyük olmuştur. Bu nedenle bayramlarda da doğa ile doğrudan ilişkili bir durum söz konusudur. Nevruz, kıymızmurunduk, sabantoy ve soğumbaşı mevsimlerin dönümlerinde kutlanmaktadır.

2.6.1.1 Nevruz

Baharın gelişini müjdeleyen nevrüz bayramı 21-22 Mart tarihinde kutlanmaktadır. Kazak kültüründe ve genel olarak tüm Türk kültüründe bu tarihler dünyanın uyandığı, bereketin bollaştığı bir gün olarak bilinmektedir. Bu bayram döneminde Kazaklar evlerinde temizlik yapmakta, varsa borçlarını ödemekte, küs oldukları kişilerle barışmakta ve eskilerini kırıklarını tamir etmekte, yeni ve temiz kıyafetler giymektedirler. Bayram öncesindeki son gece yılın bereketli geçmesini sağlamak amacıyla kaplarını süt, kıymız, buğday gibi şeylerle doldurmaktadırlar. Bu tarihlerde nevrüz çorbası da yapılmaktadır. Akşam ise ateş yakılır ve üzerinden atlanır, iki ozan iyilik ile kötülüğün, ölü ile dirinin, sıcak ve soğuk, yaz ve kışın atışmasını canlandırmaktadır. Yeni yılda görünen ilk iki saatin günün hayırlı saati olarak bilinmesinden dolayı sabaha karşı yüksek bir yere çıkılarak güneşi karşılarlar (Kara, 2006: 18).

2.6.1.2 Kıymızmurunduk (Hıdrellez)

Mayıs ayının 10. gününden başlayıp ay sonuna kadar devam etmektedir. Kazaklar yazın gelişini ise kıymızmurunduk bayramı ile kutlamaktadır. Bu mevsimde kısırakların sağılmaya başlaması sebebiyle elde edilen ilk süttten kıymız yapılmaktadır ve tüm yöre halkı birlikte bu kıymızı içmektedir. Yöre halkının bir araya gelmesiyle birlikte dönürleşmeler, sunnet törenleri gibi etkinliklerde yapılmaktadır (Eker, 1999: 10)

2.6.1.3 Sabantoy (Mizan)

Sonbahar ekinoksunda, yani gece ile gündüzün eşitlendiği tarihte sabantoy bayramı kutlanmaktadır. Bu bayram yaz aylarında yoğun bir çalışma süreci geçiren çiftçilerin de

bayramı sayılmaktadır. Kazaklarda son baharın güzel günlerinde altı alaş (millet) temsilcilerini toplayıp, onlara yemek vermek geleneği bulunmaktadır (<https://jakekhankeldi.wordpress.com/2011/07/02/kazak-kulturu>, erişim tarihi: 02.07.2011). Her bayramda olduğu gibi bu bayramda da ozan atışmaları, yarışmalar, güreşler, oyunlar at yarışları gibi Kazak kültüründe yer alan çeşitli oyun ve etkinlikler düzenlenmektedir. Hatta yılın en iyi hasatını yapan çiftçilere de armağanlar verilmektedir.

2.6.1.4 Soğumbası

Soğumbası bayramı ise Kazakların kışı karşıladıkları bayramdır. Yeryüzüne ilk karın düşmesi ve soğuk havaların gelmesiyle bayram da başlamaktadır. Kazaklar göçebe kültürden geldikleri için başlıca geçim kaynakları da hayvancılık üzerinedir. Bu nedenle de kış mevsimi Kazak halkı için oldukça sıkıntılı bir dönemdir.

Onlar, kışın sert ayazından hayvanlarını sağ salim çıkarmak için, ilk önce, kış sahipleri olan kamburlu ve titrek ihtiyar kadın ve oğulları Akpan, Tokpan, ve ayaz sahibi Ez efendi için özel kurban kesme töreni yaparlar. Köylüler “soğum başı-ulus aşı” diyerek bir birlerini misafirlğe davet eder. Kışın bu uzun gecesinde türkücülerle türkü, şarkı, masal anlatılarak, ozanlara “Kurt ile çoban atışması”, “Çoban ile koyun atışması”, “Köpek ile kurt atışması” v.s. gibi güzel söz münakaşası yaptırılarak eğlenir. Avcılar, yağın ilk kara “Kansonar” derler. Kansonarda kusbegiler (avcılar) ava çıkarak, çok iyi zaman geçirirler. Halk arasında “soğumbası” bir aya yakın sürer (<https://jakekhankeldi.wordpress.com/2011/07/02/kazak-kulturu>).

Böylece Kazaklar bir yıl dönümünü tamamlamak üzere tekrar Nevroz’un gelişini beklemeye başlamaktadırlar. Geçmiş inanç ve kültürlerini hala yaşantılarının bir parçası olarak sürdürmeyi başarabilmiş olan Kazak halkları bu bayramlarla ve bu bayramlarda düzenledikleri eğlenceler ile kültürlerini yaşatmayı da sürdürmektedirler.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM YÖNTEM

3.1 Araştırma Hakkında Açıklamalar

Araştırmanın bu bölümünde Kazakistan kültür turizminin potansiyelini ölçmeye yönelik yapılan alan araştırmasına yer verilmektedir. Bu bölümde araştırmanın konusu, önemi, amacı, varsayımları, sınırları, modeli, hipotezleri, metodolojisi yer alacak başlıklardır.

3.2 Araştırmanın Konusu

Araştırmanın konusu; Kazakistan turizm sektöründe kültür turizminin etkisini tespit edebilmektir. Araştırmanın konusu Kazakistan'da turizm sektörünün kültür turizmi alanının oldukça geniş bir kaynağa sahip olmasına karşın, henüz yeteri bilinirlik sağlanamamış olmasından dolayı, Kazakistan kültür turizminin tanıtımına literatür açısından bir katkı sağlayabilmek adına seçilmiştir.

3.3 Araştırmanın Amacı

Kazakistan turizmi her ne kadar bağımsızlık öncesinde, birlik içi geçiş serbestliğinin varlığı ile birlik üyesi ülkelerin vatandaşlarının ziyaretleri ile gelişmeye başlamış olsa da Sovyetler Birliği'nin Kazakistan'ı turizm bölgesi olarak görmemiş olması, bölgenin turistik yatırımlar konusunda yetersiz kalmasına neden olmuştur.

Kazakistan'ın bağımsızlığını ilan etmesinden sonra ise turizm konusunda hem planlama hem de yatırım icraatları hızla arttırılmıştır. Kazakistan'da 1992 yılında turizmi hukuki bir zemine taşıyan yasalar çıkartılmaya başlanmış, 1993 yılında ise ulusal program hazırlanmıştır. Daha önceleri Sağlık, Kültür ve Eğitim Bakanlığı'na bağlı olan turizm 2006 yılında ise Turizm ve Spor Bakanlığı kurularak daha da bağımsız bir yapıya kavuşturulmuştur. Bağımsızlıktan bu güne ülkeye yapılan turistik yatırımlar da hızla artmaktadır. Kazakistan'da 1991 yılına kadar üç turistik organizasyona sahipken 1994 yılında 589 turistik organizasyon kurumu var olmuştur (Kobeshova, 2013: 58). Kazakistan 1993 yılında Dünya Turizm Örgütü'ne üye olmuş ve pek çok ülke ile bu alanda çeşitli anlaşmalara imza atmıştır. Ne yazık ki Kazakistan'da bağımsız bir turizm bakanlığı bulunmamaktadır.

Günümüzde Kazakistan ekonomisinin önemli bir kısmını turizm gelirleri oluşturmaktadır. Gün geçtikçe de büyümeye devam eden turizm sektöründe ekoturizm, sağlık turizmi, doğa ve macera turizmi, uzay turizmi, kültür, tarih ve inanç turizmi gibi pek çok turizm kolu oluşmuştur.

Kazakistan turizminin gelişmesinin önündeki engellerin başında ise talep yetersizliği gelmektedir. Ayrıca Kazakistan turizm kaynaklarının, tarihinin ve kültürünün dünyaca yeterince bilinir olmaması da ilk aşamada bir eksiklik gibi görünse de yeni bir Pazar olarak fırsata dönüştürülebilecek bir alan da oluşturmaktadır. Geniş bir arazi üzerine kurulmuş olan Kazakistan yeni yatırımlara ev sahipliği yapabilecek yüksek bir potansiyele sahiptir. Ancak hem hizmet kalitesinin artırılması hem de rekabet ortamının geliştirilerek, ücretlerin düşürülmesi sağlanmalıdır. Bunun için de öncelikle yeterli altyapı ve ulaşım ağının kurulabilmesi gerekmektedir. Ayrıca kalifiye eleman yetiştirilebilmesi içinde gerekli adımların atılması Kazakistan turizm sektörünün büyümesine ivme katacaktır. Bu çalışmanın amacı da bu konulara biraz daha dikkat çekebilmek ve bu konuda çalışma yapacak olanlara bilgi ve öneri sunabilmektir. Araştırmanın sonucunda turizm sektöründe çalışanlar ile kamu kuruluşunda çalışanların da sektör üzerindeki görüş ve düşünceleri analiz edilerek ortak bir sonuç çıkartılması amaçlanmaktadır.

3.4 Araştırmanın Önemi

Kazakistan'ın turizm sektörü üzerine her ne kadar pek çok araştırma yapılmış olsa da kültür turizmi üzerinde yoğunlaşmış çalışma sayısı oldukça azdır. Özellikle Kazakistan'ın köklü bir geçmişe sahip olması, çeşitli kültürel yapıları bünyesinde barındırması ve eski medeniyetlerin beşiği konumunda bulunması Kazakistan kültürünü büyük bir zenginlik haline getirmiştir.

Bu çalışma ile de belki de bu zenginlik içerisinde gözden kaçırılmış ya da yeterince üzerinde durulmamış olan bir takım kültürel ve tarihi öğelerin turizm sektörü için ne kadar büyük bir öneme sahip olabileceği gözler önüne serilebilecektir. Ayrıca çalışmanın yöntem kısmından elde edilecek veriler ile Kazakistan turizm sektöründe çalışmakta olan kişilerinde bu zenginliğe nasıl baktıkları ve ne gördükleri de gözler önüne serilmiş olacaktır.

3.5 Araştırmanın Varsayımları

Bu çalışmada ilgili literatür; araştırma modeli için öngörülün Kazakistan kültür turizminin, hem kamu da çalışmakta olan turizm sektörü personelince hem de özel sektörde çalışmakta olan turizm sektörü çalışanlarınca yüksek potansiyelli bulunacağına dair varsayımları destekler nitelikte olduğu varsayılmaktadır. Ayrıca araştırmaya katılan kişilerin samimi ve doğru cevaplar verdikleri ve veri toplama yöntemlerinin ve kullanılan ölçeklerin araştırmanın amacına uygun olduğu varsayılmaktadır.

3.6 Materyal ve Yöntem

Araştırmanın bu kısmında, araştırma kapsamına alınan evren ve örneklem, araştırmanın modeli ve hipotezleri, veri toplama yöntemi ve toplanan verilerin analizi ile ilgili ayrıntılı bilgiler verilmektedir. Bu bölüm iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısmı Kazakistan kültür turizmi üzerine yapılan SWOT analizi oluşturmaktadır. İkinci kısım ise nicel araştırma bölümüdür. Bu bölüm de kendi içinde iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümü Kazakistan kültür turizminin mevcut durumuna yönelik analizler ikinci bölümü ise Kazakistan kültür turizminin potansiyel gelişimine yönelik analizler oluşturmaktadır. Araştırma hipotezlerinin analizinde t testi ve ANOVA analizi kullanılmıştır.

3.7 Veri Toplama Yöntemi

SWOT analizi için gerekli olan veriler ikinci veri kaynaklarında elde edilmiş ve değerlendirilmiştir. Araştırmada temel veri toplama yöntemi anket olarak seçilmiştir. Verilerin toplanması için hazırlanan anket üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde katılımcıların kişisel bilgileri saptanmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde, Kazakistan'ın kültür turizminin mevcut durumuna yönelik düşünceler belirlenmeye çalışılmıştır. Son olarak üçüncü bölümde ise, Kazakistan'ın kültür turizminin gelişimine yönelik potansiyel durumu ile ilgili düşünceler saptanmaya çalışılmıştır. Anket ölçeği olarak 5'li likert ölçeği kullanılmıştır. Ölçeğe göre katılımcıların cevaplarında kullandıkları 1 numaralı seçenek "Kesinlikle Katılmıyorum", 2 numaralı seçenek "Katılmıyorum", 3 numaralı seçenek "Kararsızım", 4 numaralı seçenek "Katılıyorum", 5 numaralı seçenek ise "Kesinlikle Katılıyorum" anlamında kullanılmıştır. Verilerin normal dağılım gösterip göstermediğini belirlemek için Kolmagorov Smirnov testi kullanılmıştır.

Anket sorularının hazırlanmasında Aigerim Kerimbekova'nın Turistik Ürün Çeşitlendirme Politikası ve Kazakistan Burabay Turizm Bölgesi ile İlgili Bir Uygulama adlı yüksek lisans tezinden faydalanılmıştır.

3.8 Kazakistan'ın Kültür Turizmi Özelinde Turizm Potansiyelini Ölçmeye Yönelik SWOT Analizi

3.8.1 SWOT Analizinin Tanımlanması

SWOT İngilizce strengths(üstünlükler), weaknesses (zayıflıklar), opportunities (fırsatlar) ve threats (tehditler) kelimelerinin baş harflerinden meydana gelen bir kısaltmadır. Bu analiz ister bir şirketin ister bir kurumun isterse de bir bölgenin güçlü ve zayıf yanlarını, ilerde oluşabilecek fırsatları ve tehditleri ortaya çıkarmak ve bunları belirlemek için yapılan bir analizdir (Karadeniz vd., 2007: 197). Türkçe kaynaklarda ise Güçlü yönler, Zayıf yönler,

Fırsatlar ve Tehditler kelimelerinin baş harflerinden oluşturulan GZFT kısaltmasının kullanıldığı da görülebilmektedir.

Doğru bir yöntem ve sentez ile yapılan SWOT analizi ulaşılmak istenilen hedefe ulaşılabilmesi için örgütlere önemli bir destek sağlayacaktır. Ancak bu analizin doğru uygulanmaması ya da doğru sentezlenmemesi yanlış uygulamalara ya da doğru yoldan sapmalara da neden olabilecektir. Bu nedenle SWOT analizi ulaşılmak istenen hedefe doğru giderken en önemli adımlardan biridir.

Bu nedenle ülkelerin turizm stratejilerini geliştirirken de SWOT analizi sıklıkla kullanılan bir yöntemdir. Bu yöntem ile ülkenin ya da turizm bölgesinin güçlü ve zayıf yönlerini, turizm açısından fırsatları ve tehditleri görebilmek uygulanacak olan stratejilerin başarısında önemli bir fayda sağlayacaktır.

Günümüzde ülkelerin en önemli gelir kaynaklarından biri olan turizm sektörü, Kazakistan'da da her geçen gün ekonomideki payını arttırmaktadır. Bu da Kazakistan hükümetlerinin turizm politikalarına daha fazla ilgi göstermesini sağlamaktadır. Bu anlamda da Kazakistan hükümetlerinin ve yerel yöneticiler ile turizm sektörünün ülkenin güçlü ve zayıf yönlerini doğru tespit edebilmesi, fırsatları ve tehditleri görebilmesi oldukça önemli bir unsurdur.

Bir ülkenin turizm politikalarının belirlenmesinde de SWOT tekniğinden yararlanılarak, ülkenin turizm potansiyelinin içsel (güçlü ve zayıf yönleri) ve dışsal (fırsatlar ve tehditler) faktörleri ortaya çıkarılabilmektedir. Ülkenin bulundurduğu turizm potansiyelinin güçlü ve zayıf yönlerinin açıkça bilinmesi ve analiz edilmesi, bölgenin ulaşmak istediği hedeflerine uygun stratejinin seçilmesine yardımcı olacaktır. Ayrıca, ülkedeki turizm potansiyelinin sunmuş olduğu imkânların her zaman değerlendirmeye tabi tutulması ve ortaya çıkan sonuçlar sayesinde, oluşmuş hataların görülmesine ve düzeltilmesine fırsat sağlayan bir araç olacaktır (Güngör ve Arslan, 2004: 68).

Bu çalışmanın amacı da Kazakistan turizminde kültür turizminin konumu saptamaya yönelik SWOT analizi vasıtasıyla Kazakistan turizm stratejilerine katkıda bulunabilmektir.

3.8.2 Kazakistan Turizm Potansiyelinde Kültür Turizminin Artıları

Kazakistan'ın geniş ve kullanıma uygun doğal arazileri, tarihi ve kültürel geçmişi turizminin gelişimi açısından oldukça önemli bir zenginliktir. Ayrıca özellikle Kazakistan'ın güneyi turizm potansiyeli açısından oldukça geniş bir kaynağa sahiptir. Kazakistan güzel manzaralara sahip dağları ile potansiyeli yüksek rekreasyon bölgelerine sahiptir. Bunların yanı sıra Kazakistan'ın şifalı doğal alanları turizm açısından artılardandır.

Kültürel açıdan ise Dünya'nın en eski halklarından olan Türklerin anayurdu olması, Dünya Tarihi açısından büyük öneme sahip İpek Yolu'nun bu topraklardan geçmesi, Dünya tarihini büyük ölçüde etkileyen büyük Türk ve Moğol İmparatorluklarına ev sahipliği yapmış olması Kazakistan'ı köklü ve zengin bir kültürel kaynağa sahip kılmıştır. Bunun yanı sıra yakın tarihe gelindikçe Sovyetler Birliği'ndeki dönemlerinden dolayı Rus kültürüne ait unsurların dışında İslamiyet açısından da oldukça önemli büyük düşünörlere de yurtluk yapmıştır. Bu nedenle inanç kültürü açısından da önemli merkezlere sahiptir.

3.8.3 Kazakistan Turizm Potansiyelinde Kültür Turizminin Eksileri

Kazakistan'daki turizm ekonomisinin yeni alanlar keşfetmesi, alternatif yöntemlerin geliştirilmesine ihtiyacı bulunmaktadır. Bu nedenle de bazı ekonomik reformlara ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca Kazakistan'da iç turizmin henüz tam olarak istenen düzeye gelmemiş olması da bir diğer eksikliklerdir. Bunun yanı sıra Kazakistan'ın turizm kaynakları dünya tarafından da yeteri kadar bilinmemektedir. Bunun nedenleri arasında Kazakistan'ın bağımsızlığından önce Sovyetler Birliği'nin, Kazakistan'ı turistik bir yer olarak görmemiş olması ve bu konuda herhangi bir çalışma yürütmemiş olması da bunun nedenlerindedir. Kazakistan'ın tarihi, kültürü ve doğal güzellikleri dünyaya tanıtılmamıştır. Ancak ülke bağımsızlığını elde ettikten sonra bu çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Ancak Kazakistan'da turizm sektörünün yeni gelişmeye başlamış olmasından dolayı, henüz yüksek kalitede hizmet söz konusu değildir ve kalitesiz turistik hizmet ülke turizmi açısından dikkat çekici bir eksikliklerdir. Ayrıca yeterli konaklama işletmesi bulunmaması da bir diğer sorundur (Abishov ve Ünlönen, 2015: 101-103).

Kültür turizmi açısından ise en büyük eksiklik Kazakistan kültürü ve tarihinin dünyada yeterli seviyede bilinirliğinin olmayışıdır. Bunun yanı sıra ulaşım ağının yetersizliği, yeterli altyapının bulunmayışı, hizmet kalitesinin yetersizliğine karşın fiyatların yüksek olması kültür turizmini de doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyen olumsuzluklardandır. Ayrıca Kazakistan'da turizm ile ilgili doğrudan bir bakanlığın bulunmaması da büyük bir eksikliklerdir.

Tablo 3.1 Kazakistan Kültür Turizminin Güçlü ve Zayıf Yanları

Güçlü Yanlar	Zayıf Yanlar
<p>1. Kazakistan'ın geniş doğal arazileri hem manzarası bakımından oldukça ilgi çekicidir hem de kullanıma müsait, bakir ve doğallığını korumayı başarmış alanlardır. Kazakistan'da 23 688 284,9 hektarlık turistik arazide 115 işletme bulunmaktadır.</p> <p>2. Kazakistan oldukça eski bir tarihe sahip olması bakımından hem tarihi miras açısından hem de kültürel unsurları bakımından oldukça zengin bir geçmişe ve birikime sahiptir. Kazakistan'da 5 büyük antik kent 2 de tarihi Kurgan yer almaktadır.</p> <p>3. Büyük İslam düşünürlerine yurtluk yapmış olması bakımından İslam kültürü ve inancı bakımından önemli merkezlere sahiptir. Kazakistan'da 9 adet önemli türbe yer almaktadır.</p> <p>4. Sovyetler Birliği'nin eski bir üyesi olması bünyesinde farklı Türk devletlerinden ve Rus halkından üyeler barındırmasını bu da çeşitli bir kültürel zenginliğe sahip olmasını sağlamıştır. Sovyetler Birliği döneminde Ruslar tarafından inşa edilen Baykonur Uzay Üssü günümüzde Kazakistan toprakları içerisinde yer almaktadır. Tesis Ruslar tarafından hala kullanılıyor olsa da Kazakistan turizmi açısından da oldukça ilgi çekici bir konumdadır.</p>	<p>1. Kazakistan iç turizmi henüz tam olarak gelişim sağlayamadığı için turizm sektörünün gelişimi henüz yeni gelişme aşamasındadır. 2015 yılında Kazakistan'dan çıkış yapmış olan turist sayısı 11 302 476 kişiyken, giriş yapan turist ise; 6 430 158 kişi olmuştur.</p> <p>2. Kazak kültürü ve tarihi dünyaya yeteri kadar tanıtılmamıştır.</p> <p>3. Turizm hizmet kalitesi düşüktür.</p> <p>4. Yeterli konaklama ve turizm işletmesi bulunmamaktadır. Kazakistan'da 2015 yılında yatak kapasitesi 53126'ya ulaşmış ve bu tesislerde 3807700 kişi konaklamıştır.</p> <p>5. Ulaşım ağı yeterli düzeyde değildir. 2015 yılında taşımacılık sektöründen faydalanan 21 839,1 kişinin 17 920,0'ü karayolunu tercih etmiştir.</p> <p>6. Turistik altyapı gelişimi henüz sağlanamamıştır.</p> <p>7. Kazakistan'da turizm bakanlığı bulunmamaktadır.</p>

Tablo 3.1'de görüldüğü üzere Kazakistan'ın turizm işletmeciliğine uygun geniş ve boş arazilerinin olması, köklü bir geçmiş ve zengin kültürü onun kültürel turizm açısından güçlü yanlarını oluşturmaktadır. Ancak yine de Kazakistan'daki iç turizmin henüz tam anlamıyla gelişmemesi, Kazak kültürünün dünyada yeteri kadar tanınmamış olması, turizm hizmet kalitesinin ve konaklama sektörünün yetersizliği, ulaşım sıkıntıları, altyapı eksikliği ve Kazakistan'da bağımsız bir turizm bakanlığının olmayışı zayıf yanlarıdır.

3.8.4 Kazakistan Kültür Turizmi İçin Fırsatlar

Ayrıca ilk bakışta eksik bir yönü gibi görünen Kazakistan kültürün yeterince tanınmamış olması, kullanılmamış boş ve geniş arazilerin varlığı büyük bir potansiyeli de oluşturmaktadır. Bu nedenle Kazakistan turizmi hızlı bir gelişim içerisinde bulunmaktadır. Özellikle bu yeni atılımların getirdiği ekoturizm olanakları, doğal alanlarda yapılan macera

turizmi, kültür ve tarihi geçmişinin tanınmaya başlanmasıyla gelişmekte olan inanç turizmi, doğal güzelliklerinin yanı sıra şifalı alanları ile sağlık turizmi ve uzay turizmi bu gelişmelerin yaşandığı alanlardandır. Dünyanın ilk turistik uzay limanı Kazakistan topraklarında bulunmaktadır. Özellikle Kazakistan'ın iç ve aktif dış turizminde görülmekte olan gelişim ülke turizmi açısından yeni fırsatlarında kapısının açılacağı habercisidir (Abishov ve Ünlüöner, 2015 : 104).

Dünyada turizm hareketlerinin de yeni alanlara yönelme, yeni yerler ve kültürlerle tanışma, alternatif arayışları gelişmekte ve yeni yeni tanınmakta olan Kazakistan turizmi açısından oldukça iyi bir fırsat teşkil etmektedir. Özellikle kültür ve tarih turizmi açısından İpek Yolu'nun varlığı Kazakistan turizmi açısından çok büyük bir fırsattır.

Bunların yanı sıra Rusya ve Çin gibi hem ekonomik olarak güçlü ve bilinirliği yüksek hem de kültürel açıdan köklü ve zengin iki ülke arasında yer alması, bu ülkelerin turizm potansiyelinden de faydalanabilecek yeni fırsatları da sunmaktadır. Özellikle bu iki ülke arasındaki geçişi sağlaması bakımından coğrafi konumu avantajlı bir yere sahiptir.

3.8.5 Kazakistan Kültür Turizmi İçin Tehditler

Kazakistan'ın turizm potansiyeline yönelik tehditlerin başında pasif dış turizmin aktif dış turizmden fazla olması ve bu şekilde de devam edecek gibi görünmesi gelmektedir. Çünkü aktif dış turizm ülkeye döviz girdisi sağlaması açısından hem ülke ekonomisi hem de turizmin gelişiminin sürdürülebilmesi açısından oldukça önemlidir. Bu sayede turizm altyapısının gelişimi sağlanabilecektir.

Ayrıca ülkedeki otellerin ve konaklama işletmelerinin pahalı oluşu da ülke turizminin gelişimi açısından bir tehdit unsuru olmaktadır. Ayrıca turizm sektörünün yeni gelişmekte olmasına karşın halkın özellikle kültür turizmi kaynaklarının değerini henüz tam olarak algılayamamış olması kültür turizmi önündeki tehditlerdendir. Bu durumun tersine yabancı turistler ile iyi ilişkiler içerisinde bulunan halkın ise geleneksel kültürlerinden yavaş yavaş uzaklaşmaya başlaması da kültür turizmi önündeki bir diğer tehdittir.

Tablo 3.2 Kazakistan Kültür Turizmi İçin Fırsatlar ve Tehditler

Fırsatlar	Tehditler
<p>1. Manzaralı, doğal boş ve geniş arazilerin varlığı ilerde kurulacak olan turizm işletmeleri açısından büyük bir potansiyel oluşturmaktadır.</p> <p>2. Yeni tanınmaya başlanan bir kültür olması alternatif arayışında olan turizm sektörü için ilgi çekici bir konumdadır.</p> <p>3. Aktif dış turizminin gelişme gösteriyor olması, Kazakistan kültür turizmi açısından yeni fırsatlar oluşturmaktadır. Kazakistan'ın aktif dış turizminde en yüksek payı 158 bin kişi ile Tacikistan oluşturmaktadır. Bunu 111 bin kişi ile Çin Halk Cumhuriyeti ve 106 bin kişi ile Türkiye takip etmektedir.</p> <p>4. İpek Yolu'nun güzergahında olması kültür ve tarih turizmi açısından her dönem bir fırsat teşkil etmektedir.</p> <p>5. Rusya ve Çin gibi köklü ve büyük bir kültürel mirasa sahip iki dev ülke arasında geçiş noktasında bulunması, Kazakistan kültürünün de tanınmasını sağlayacak fırsatları doğurmaktadır.</p> <p>6. Turizmin yeni gelişmekte olması halkın turizme olan ilgisini arttırmaktadır.</p> <p>7. Sovyetler Birliği döneminde uygulanmakta olan, başarılı kamu ve özel sektör personelinin ödül olarak tatile gönderilmesi günümüzde Kazakistan hükümeti tarafından da sürdürülmektedir. Bu da Kazakistan kültür turizmi açısından bir fırsat teşkil etmektedir.</p>	<p>1. Pasif dış turizmin yükselmesi en büyük tehditlerdendir. Yapılan pasif dış turizm faaliyetlerinin % 40'a yakını Türkiye, % 15'e yakını Çin ve yine aynı oranda BAE'ne yapılmaktadır.</p> <p>2. Konaklama işletmelerinin ve turizm şirketlerinin pahalı hizmet sunması kültür turizmi açısından da bir tehdit oluşturmaktadır. Kazakistan'ın 2015 yılında konaklama tesislerinden elde ettiği gelir 73.108 Tenge olmuştur</p> <p>3. Turizm sektörünün yeni gelişmekte olmasının meydana getirdiği fırsatın yanı sıra, acemiliğin getirdiği kalifiye eleman sorunu tehdit oluşturmaktadır.</p> <p>4. Yabancı turistlerle iyi ilişkiler içerisinde olan yerli halkın ise zamanla kültürel yaşantısından uzaklaşmaya başlaması kültür mirası açısından büyük bir tehdit oluşturmaktadır.</p>

Kazakistan kültür turizmi için manzaralı boş araziler, yeni tanınmaya başlayan ve ilgi çekici kültürel yapısı, İpek Yolu gibi tarihi bir hatta bulunması, Rusya ve Çin gibi köklü ve gelişmiş uygarlıkların arasında yer alması ve gelişmekte olan turizm yapısıyla pek çok fırsata sahiptir. Ancak Pasif dış turizmin yüksekliği, konaklama işletmelerinin pahalı oluşu, kalifiye turizm elemanı eksikliği en önemli tehditlerdendir.

3.9 Kazakistan'ın Kültür Turizmi Potansiyelini Analiz Eden TOWS Matrisi

Kazakistan'ın kültür turizmi potansiyelini araştırma sırasında bulunan bilgiler ve kültür turizmin geliştirilmesi için sunulan düşünceler neticesinde SWOT (GZFT) analizinden ortaya çıkan TOWS Matrisiyle kültür turizmi potansiyelinin mümkün olan en iyi duruma getirilebilmesi ve daha da iyi bir duruma taşınabilmesi için gerekli uygulamaların bulunmasını kolaylaştırmak amaçlanmıştır.

Yöntemin esası güçlü ve zayıf yönlerin fırsatlar ve tehditler ile eşleştirilmesi yoluyla GF, ZF, GT ve ZT yöntemlerini keşfetmeye dayanmaktadır. GF faydalanılacak güçlü yönlere dikkat çekerken, ZF ise fırsatların kaçmasını önleyebilmek için zayıflıkların yok edilmesini gündeme getirmektedir. GT ise tehditlerin büyümesini engellemek ya da tamamen yok edecek güçlü yönlere dikkat çekmektedir. ZT ise zayıf ve tehdit edici yönleri minimum seviyeye indirmek ve korumaya yönelik bir stratejidir (Cebecioğlu, 2006: 95).

Tablo 3.3 TOWS Matrisi

İş Etkenler / Dış Etkenler	(S) Güçlü Yönler – G	(W) Zayıf Yönler – Z
(O) Fırsatlar – F	SO stratejileri - GF Güçlülüğü, fırsatları avantaja çevirmek için kullanma	WO stratejileri - ZF Fırsatları avantaja çevirerek zayıflığın üstesinden gelme
(T) Tehditler – T	ST Stratejileri - GT Tehditlerden kaçınmak için zayıflığın üstesinden gelme	WT Stratejileri - ZT Zayıflık ve Tehditlerin olumsuz etkisini minimize etme

Tablo 3.4 Kazakistan Kültür Turizmi TOWS Matrisi

GF –Stratejileri	ZF – Stratejileri
<p>1. Kazakistan'ın geniş ve doğal arazilerinin henüz boş olması bölgenin kültürel yapısını ön plana çıkartan turizm işletmelerinin kurulabilmesi için nemli bir potansiyeldedir. Bu nedenle bu bölgelerin kültür turizmine kazandırılabilmesi için yeni fırsatlar sunmaktadır (G1, F1)</p> <p>2. Kazakistan'ın köklü ve büyük kültür ve tarih mirasının yeni tanınıyor olması, yeni arayışlar içerisinde bulunan turizm sektörü için ilgi çekicidir (G2, F2)</p> <p>3. Bünyesinde farklı Türk toplumlarından ve Rus halklarından unsurlar barındırması, ayrıca Rusya ve Çin gibi büyük bir kültür mirasına sahip ülkelerin arasında yer alması kültür turizmi açısından bölgeyi oldukça ilgi çekici bir konuma getirmektedir (G5,F5)</p>	<p>1. Kazak kültürünün dünya tarafından yeterince bilinmemesi merak uyandırması açısından kültür turizmine ilgisi olan kişileri bölgeye çekebilecektir. (Z1, G2)</p>
GT – Stratejileri	ZT – Stratejileri
<p>1. Köklü ve zengin bir kültürel mirasa sahip olması bakımından Kazakistan'ın zamanla aktif dış turizm rakamları da daha iyi seviyelere ulaştırabilecek potansiyeli mevcuttur (G2,T1)</p>	<p>1. Konaklama işletmelerinin sayısı artırılmalı ve böylece fiyatlarında rekabet ile düşürülmesi sağlanmalıdır (Z4, T2)</p> <p>2. Hizmet kalitesinin artırılabilmesi için yeterli düzeyde kalifiye turizm elemanı yetiştirilmelidir. (Z3, T4)</p> <p>3. Kazakistan'da turizm ile ilgili doğrudan yetkili bir bakanlık oluşturulmalıdır.</p>

3.10 Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni Kazakistan eyalet valiliklerinde, seyahat acentelerinde ve 5 yıldızlı oteller çalışanlar oluşturmaktadır. Bunun nedeni hem kamu alanında hem de özel sektörde çalışmakta olan turizm personeline ulaşabilmektir. Kazakistan'da toplam 15 valilik bulunmaktadır ve bu kurumlarda toplam 1174 kişi çalışmaktadır. Ayrıca Kazakistan Turizm Derneğine dahil olan 701 turizm acentesinde 3771 kişi çalışmaktadır. Kazakistan'da bulunan 21 adet 5 yıldızlı otelde ise toplam 3250 kişi çalışmaktadır.

Araştırmanın evrenini meydana getiren ana kitlenin tamamına ulaşmak ve anket yapabilmek pratik açıdan mümkün olamayacağından, örneklem seçme yoluna gidilmiştir. Araştırmanın örneklem seçiminde ise tesadüfi örnekleme yöntemlerinden basit rassal örnekleme yöntemi seçilmiştir. Bu yöntem, ana kütle birimlerinin her birine eşit seçilme şansı veren örnekleme yöntemine denir (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004: .50). Seçilecek örneklem sayısı ise evrenin büyüklüğüne göre aşağıdaki formül ile hesaplanmıştır.

$$N \cdot t^2 \cdot p \cdot q$$

$$n = \frac{N \cdot t^2 \cdot p \cdot q}{d^2 \cdot (N-1) + t^2 \cdot p \cdot q}$$

Formülde p ve q değerleri 0.5 olarak alınmıştır. Örneklemin anlamlılık düzeyi (t) 0.05 için 1.96, örnekleme hatası ise (d) 0.05 olarak alınmıştır. Formüle göre örneklem sayısı 367 kişi olarak belirlenmiştir. Toplam örnek sayısı valilik, otel, acente olarak dağıtılmıştır. Araştırma için 1076 çalışana anket uygulanmıştır. Bunlardan 53'ü valilik çalışanı, 148'i otel çalışanı ve acentelerden ise 168 kişi olacak şekilde belirlenmiştir. Evren büyüklüğüne göre örneklem belirlemede örnek oluşturabilecek tablo aşağıda sunulmuştur.

Tablo 3.5 Evren-Örneklem Tablosu

Evren Büyüküğü	±0.03 örnekleme hatası (d)			±0.05 örnekleme hatası(d)			±0.10 örnekleme hatası(d)		
	p=0.5 q=0.5	p=0.8 q= 0.2	p=0.3 q=0.7	p=0.5 q=0.5	p=0.8 q= 0.2	p=0.3 q=0.7	p=0.5 q=0.5	p=0.8 q= 0.2	p=0.3 q=0.7
100	92	87	90	80	71	77	49	38	45
500	341	289	321	217	165	196	81	55	70
750	441	358	409	254	185	226	85	57	73
1000	516	406	473	278	198	244	88	58	75
2500	748	537	660	333	224	286	93	60	78
5000	880	601	760	357	234	303	94	61	79
10000	964	639	823	370	240	313	95	61	80
25000	1023	665	865	378	244	319	96	61	80
50000	1045	674	881	381	245	321	96	61	81
100000	1056	678	888	383	245	322	96	61	81
1000000	1066	682	896	384	246	323	96	61	81
100milyon	1067	683	896	384	245	323	96	61	81

Kaynak: Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004 : 50

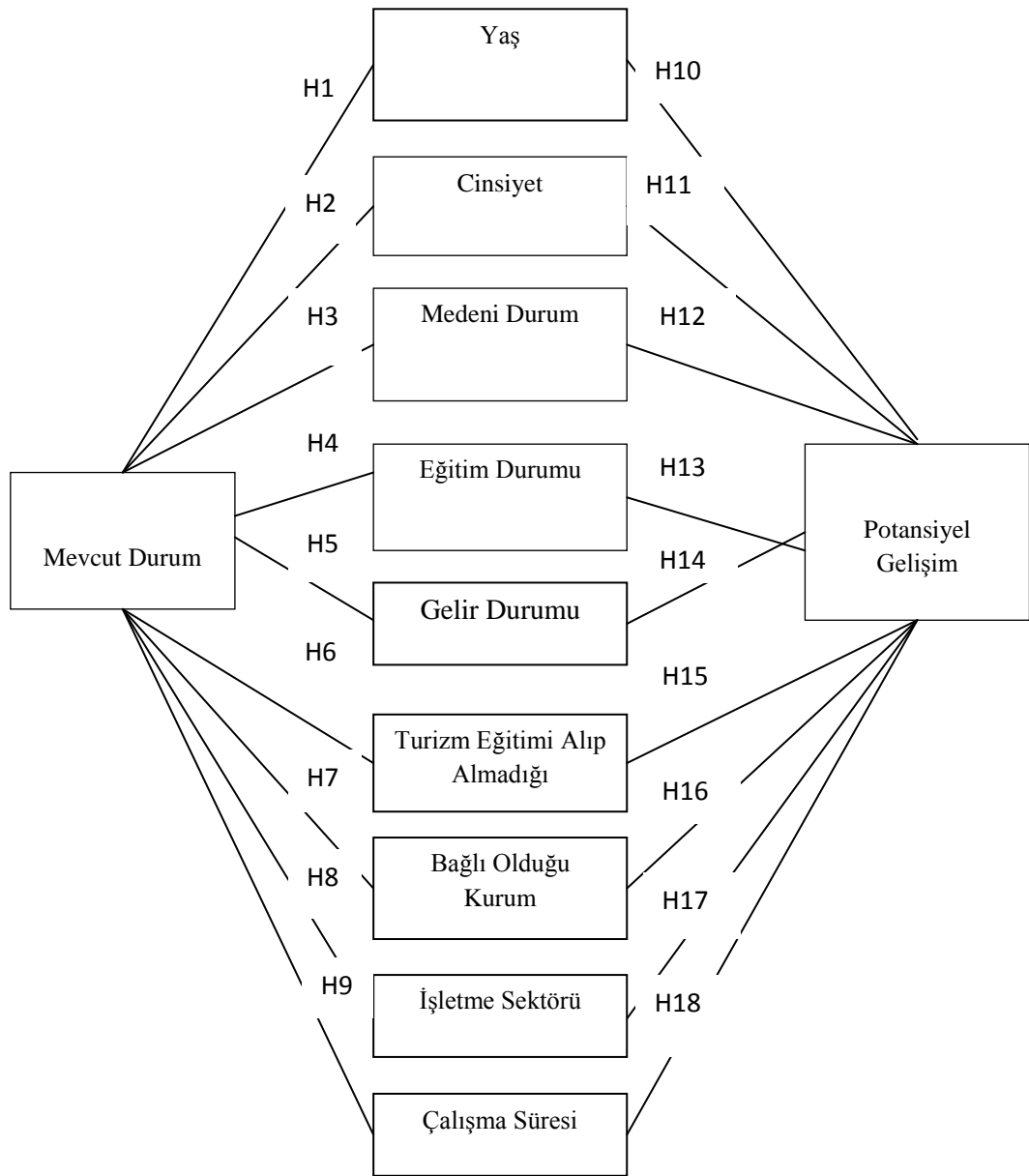
Tablo 3.6 Kazakistan'da Turizm ile İlgili Çalışma Alanları, Bu Alanlardaki Personel Sayısı ve Uygulanabilen Anket Sayısı

Çalışma Alanı	Toplam Çalışan Sayısı	Ulaşılması Gereken	Ulaşılan
Valilikler	1174	53	62
5 Yıldızlı Oteller	3250	148	312
Acenteler	3771	168	702

Yapılan araştırmada Kazakistan valiliklerinde çalışmakta olan 1174 personelden 62 kişi ile anket çalışması yapılırken, 3250 beş yıldızlı otel personeli arasından da 312 personel ile anket çalışması yapılmıştır. Ayrıca 3771 acente çalışanı arasından da 702 kişi ile anket çalışması yapılmıştır.

3.11 Araştırmanın Modeli ve Araştırma Hipotezleri

Araştırma, Kazakistan'da kültür turizminin potansiyelini belirlemeye yöneliktir. Araştırmada Kazakistan kamu kurumlarının turizmle ilgili çalışmalarda da yer almakta olan personelleri ve turizm özel sektöründe çalışmakta olan işçi ve işverenlerin konuyla ilgili düşünceleri toplanmıştır. Bu doğrultuda kamu personeli ya da özel sektör çalışanı olmanın Kazakistan'daki kültür turizmine bakışı nasıl etkilediği ve arada farklılıklar olup olmadığı da görülebilecektir. Bunun yanı sıra Kazakistan kültür turizminin gelişimine etken olan mevcut durumun da katılımcılarca nasıl algılandığı tespit edilecektir. Bu doğrultuda araştırmanın modeli Tablo 3'7de gösterilmektedir. Bu model çerçevesinde araştırmanın hipotezleri ise şu şekilde belirlenmiştir.

Şekil 3.1 Araştırma Modeli

H₁: Araştırmaya katılanların yaşları ile mevcut duruma ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H₂: Araştırmaya katılanların cinsiyetleri ile mevcut duruma ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H₃: Araştırmaya katılanların medeni durumları ile mevcut duruma ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H₄: Araştırmaya katılanların eğitim durumları ile mevcut duruma ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H₅: Araştırmaya katılanların gelir durumları ile mevcut duruma ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H₆: Araştırmaya katılanların turizm eğitimi almış olmaları ile mevcut duruma ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H₇: Araştırmaya katılanların bağlı oldukları kurum ile mevcut duruma ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H₈: Araştırmaya katılanların işletme sektörü ile mevcut duruma ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H₉: Araştırmaya katılanların çalışma süreleri ile mevcut duruma ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H₁₀: Araştırmaya katılanların yaşları ile potansiyel gelişime ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H₁₁: Araştırmaya katılanların cinsiyetleri ile potansiyel gelişime ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H₁₂: Araştırmaya katılanların medeni durumları ile potansiyel gelişime ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H₁₃: Araştırmaya katılanların eğitim durumları ile potansiyel gelişime ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H₁₄: Araştırmaya katılanların gelir durumları ile potansiyel gelişime ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H₁₅: Araştırmaya katılanların turizm eğitimi almış olmaları ile potansiyel gelişime ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H₁₆: Araştırmaya katılanların bağlı oldukları kurum ile potansiyel gelişime ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H₁₇: Araştırmaya katılanların işletme sektörü ile potansiyel gelişime ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H₁₈: Araştırmaya katılanların çalışma süreleri ile potansiyel gelişime ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

3.12 Demografik Bulgular

Araştırmaya katılanların demografik özellikleri Tablo 3.7’de gösterilmiştir.

Tablo 3.7 Demografik Bulgular Tablosu

Değişkenler		f	%	Değişkenler		f	%
Yaş	19-26	283	26.3	Turizm Eğitimi Alıp Almadığı	Evet	483	44.9
	27-34	497	46.2		Hayır	552	51.3
	35-42	159	14.8		Düşünüyorum	41	3.8
	43 üstü	137	12.7		Bağlı Olduğu Kurum	Kamu İşletme	62
Cinsiyet	Kadın	593	55.1	Özel İşletme		1014	94.2
	Erkek	483	44.9	İşletme Sektörü	Valilikler	62	5.8
Medeni Durumu	Evli	714	66.4		Konaklama İşletmeleri	312	29.0
	Bekar	357	33.2		Seyahat Acenteleri	702	65.2
	Boşanmış	5	.4	Çalışma Süresi	2 ve altı	294	27.3
Eğitim Durumu	Lise	155	14.4		3-7	677	62.9
	Önlisans	503	46.7		8-15	7	.7
	Lisans	411	38.2		15-20	98	9.1
	Yüksek Lisans	7	.7	Gelir Durumu	259 YTL (90\$, 30001 Tenge - 430 YTL, 148\$, 50000 Tenge)	296	27.5
Gelir Durumu	431 YTL (149\$, 50001 Tenge - 688 YTL, 237\$, 80000 Tenge)	203	18.9		689 YTL (238\$, 80001 Tenge - 860 YTL, 296\$, 100000 Tenge)	339	31.5
	689 YTL (238\$, 80001 Tenge - 860 YTL, 296\$, 100000 Tenge)	339	31.5		861 YTL (297\$, 100001 Tenge) üzeri	238	22.1
	861 YTL (297\$, 100001 Tenge) üzeri	238	22.1				

Katılımcıların %46,2’si gibi büyük bir kısmı 27-34 yaşları arasındadır ve 26,3’ü de 19-26 yaşlar arasındadır. %14,8’i 35-42 yaşları arasında, %12,7’si de 43 yaş üzerindedir. Cinsiyet farklılıkları açısından katılımcılar arasında sayısal olarak büyük bir fark görülmemektedir. Katılımcıların %55,1’i kadın, %44,9’u da erkektir.

Katılımcıların medeni durumlarına bakıldığında %66,4’ü evli, %33,2’si bekar, %0,4’ü ise boşanmış kişilerdir. Katılımcıların eğitim durumlarına göre %46,7’si önlisans, %38,2’i de lisans ve %0,7’sinin de yüksek lisans eğitimi gördüğü fark edilmektedir. Kalan %14,4’ü de lise mezunudur. Bu verilerden de anlaşıldığı üzere katılımcıların büyük bir çoğunluğu üniversite mezunudur.

Katılımcıların gelir seviyelerine göre da 30 bin-50 bin tenge seviyesinde olanların %27,5’i, 50 bin-80 bin tenge seviyesinde olanların %18,9’u, 80 bin-100 bin tenge seviyesinde olanların %31,5’i oranında olduğu görülmektedir. 100 bin tenge üzerinde gelirleri olanların ise %22,1’i olduğu görülmektedir.

Turizm eğitimi almış katılımcılar ise toplam katılımcıların %44,9’unu oluşturmaktadır. Katılımcıların %51,3’ü de turizm eğitimi almamıştır. Kalan %3,8’i ise turizm eğitimi almayı düşündüğünü belirtmiştir. Katılımcıların %94,2’si gibi çok büyük bir kısmı özel sektörde çalışmaktadır. Kalan %5,8’i de kamu kurumlarında çalışmaktadır. Arada bu kadar yüksek bir

farkın olmasının nedeni ise kamu personeli olarak sadece valiliklerde çalışmakta olan kişilerin yer almasıdır. Özel sektörde ise hem 5 yıldızlı otellerde çalışan hem de turizm acentelerinin personelleri yer almıştır. Ayrıca özel sektörde çalışmakta olanlardan ise konaklama işletmelerinde çalışmakta olan katılımcılar %29'u oranındadır. %65, 2'si de turizm acentelerinde çalışmaktadır.

Katılımcıların turizm deneyimlerine bakıldığında ise 3-7 yıl arası deneyimi olanlar %62,9'u oranıyla en yüksek orana sahiptir. %27,3'ü ile 2 yıl ve aşağısında olanlar ise ikinci sırada gelmektedir. 15-20 yıllık bir deneyime sahip olanlar ise %9,1'i oranında çıkmıştır. %0,7'si ile en az orana sahip olanlar ise 8 ila 15 yıl arası deneyime sahip olanlardır.

3.13 Araştırma Bulguları

Katılımcıların, Kazakistan kültür turizminin mevcut durumuna ve potansiyel gelişimine yönelik tanımlayıcı istatistikler (frekans, yüzde, aritmetik ortalama, standart sapma) aşağıda gösterilmektedir.

3.13.1 Tanımlayıcı İstatistikler (Frekans, Yüzde, Standart Sapma, Aritmetik Ortalama)

Tablo 3.8 Frekans Tablosu

Boyut	Sorular	f	%	\bar{x}	S
Mevcut Durum	Kazakistan'ın Kültür Turizmi Potansiyeli Oldukça Yüksektir	1	0.1	3,85	1,03
	Kazakistan'ın Kültür Turizmi Arzu, Talepleri Karşulamakta Yeterlidir	40	3.7	3,74	0,97
	Kazakistan Kültür Turizmi Altyapısı Yeterlidir	99	9.2	3,48	1,20
	Kazakistan Kültür Turizmi İçin Yapılan Çalışmalar Yeterlidir	9	0.8	4,75	6,60
	Kazakistan Kültür Turizmi İçin Yeterli Kaynak Aktarımı Yapılmaktadır	1	0.1	3,91	0,76
	Kazakistan Zengin Bir Kültür Mirasına Sahiptir	43	4	3,76	1,04
	Kazakistan Kültür Mirasını Korumakta Başarılıdır	9	0.8	3,66	1,06
	Kazakistan Kültür Turizminde Bölgedeki Rakiplerinden Daha Üstündür	68	6.3	3,90	0,78
	Kazakistan turizm sektöründe kültürel turizm arzının çeşitlendirilmesine yönelik çalışmaların etkinlik düzeyi	41	3.8	3,87	0,76
	Turizm kaynak çeşitliliğindeki zenginlik ve dört mevsim turizm potansiyeli Kazakistan'ın kültür turizmi açısından güçlü bir yönüdür	6	0.6	3,91	0,76
	Coğrafi konumu Kazakistan'ın kültür turizmi açısından güçlü bir yönüdür	130	12.1	3,89	0,79
	Rakip ülkelere kıyasla eşdeğer kalitedeki kültür turizm ürünlerinin daha düşük fiyat ile sunulması Kazakistan'ın kültür turizmi açısından güçlü bir yönüdür	22	2.0	3,47	1,18
	Kültür turizm arzında değerlendirilebilecek genç ve dinamik nüfus Kazakistan'ın kültür turizmi açısından güçlü bir yönüdür	47	4.4	4,29	0,61
	Zengin folklorik ve kültürel öğelere sahip olması Kazakistan'ın kültür turizmi açısından güçlü bir yönüdür	4	0.4	4,20	0,50
Potansiyel Gelişim	Kazakistan kültür turizminin gelişmesi devam edecektir	6	0.6	4,25	0,54
	Kazakistan'ın gelişen ekonomisi kültür turizmini de olumlu yönde etkilemektedir	12	1.1	3,99	0,67
	Kazakistan'ın diğer turizm türleri (eko, uzay, sağlık, doğa vb.) kültür turizmini olumlu yönde etkilemektedir	226	21.0	4,04	0,69
	Kazakistan, turizm sektöründe sürdürülebilir gelişimin sağlanması ve katma değer artırılması için turizmin çeşitlendirilerek kültür turizm ürünlerinin geliştirilmesi kritik öneme sahiptir	14	1.3	4,08	0,68
	Turizm sektöründeki küresel tüketim eğilimleri göz önüne alındığında Kazakistan'da kültür turizmin gelişim ivmesi artarak devam edecektir	1	0.1	4,10	0,69
	Çevre hassasiyetine dayalı yeşil tüketici hareketinin gelişimi Kazakistan kültür turizmini de olumlu yönde etkileyecektir	32	3.0	4,04	0,81
	Haberleşme ve ulaşım imkanlarının gelişmesi Kazakistan kültür turizminin daha da gelişmesini sağlayacaktır	49	4.6	4,11	0,71

Boyut	Sorular	f	%	\bar{x}	S
	Özellikle Avrupa ve Kuzey Amerika ve Japonya gibi eğitim seviyesi yüksek halkların kültür turizmine olan ilgisi Kazakistan gibi kültür turizmi potansiyeline sahip ülkelerin bu alanda daha da gelişmesini sağlayacaktır	114	10.6	4,28	0,70
	Kültür turizmi politikaları bu alanda gelişimin devam etmesini sağlayacaktır	29	2.7	4,27	0,69
	Kazakistan'ın kültür turizmi çeşitliliği ülkenin kültür turizm potansiyelini de arttıracaktır	63	5.9	4,36	0,57
	Kazakistan'ın kültürel miraslara sahip çıkması kültür turizmi potansiyelini de arttıracaktır	150	13.9	4,16	0,75
	Kazakistan'ın kültür turizmi açısından komşularına kıyasla rekabette daha güçlü olması bu alandaki gelişimin devam etmesini sağlayacaktır	8	0.7	4,21	0,77
	Bölgede siyasi istikrar ve güven ortamının bulunduğu az sayıda ülkelerden biri olması bakımından Kazakistan'ın kültür turizmi gelişimini sürdürecektir	180	16.7	4,18	0,76
	Kültür turizminin mevsimsel bir sınırlandırılma yaşamaması Kazakistan'ın bu alanda gelişimini de kolaylaştıracaktır	209	19.4	4,20	0,71
Toplam		1076	100	4,16	0,70

Tablo 3.8'deki verilere bakıldığında, katılımcıların mevcut duruma yönelik görüşlerinde en yüksek ortalamayı 4,7574 puanla “Kazakistan Kültür Turizmi İçin Yapılan Çalışmalar Yeterlidir” görüşü almıştır. En düşük ortalamayı ise 3,4796 puanla “Rakip ülkelere kıyasla eşdeğer kalitedeki kültür turizm ürünlerinin daha düşük fiyat ile sunulması Kazakistan'ın kültür turizmi açısından güçlü bir yönüdür” görüşü almıştır. Mevcut duruma yönelik ortalama puan ise 3,9107 olmuştur.

Katılımcıların potansiyel gelişime yönelik görüşlerinde ise en yüksek ortalamayı 4,3671 puan ile “Kazakistan'ın kültür turizmi çeşitliliği ülkenin kültür turizm potansiyelini de arttıracaktır” görüşü almıştır. En düşük ortalama puanı ise 3,9963 puan ile “Kazakistan'ın gelişen ekonomisi kültür turizmini de olumlu yönde etkilemektedir” görüşü almıştır. Potansiyel gelişime yönelik ortalama puan ise 4,1662 puan olmuştur. Buradan da katılımcıların Kazakistan kültür turizminin geleceğine dair görüşlerinin, mevcut duruma nazaran daha iyimser olduğu anlaşılmaktadır.

3.13.2 Kazakistan Kültür Turizminin Mevcut Durumuna Yönelik Hipotezlere İlişkin Bulgular

Katılımcıların, Kazakistan kültür turizminin mevcut durumuna yönelik t testi ve ANOVA analizleri aşağıda gösterilmektedir.

Tablo 3.9 Katılımcıların Yaşlarına Göre Kazakistan Kültür Turizminin Mevcut Durumuna Yönelik Varyans Analizi (ANOVA)

	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	f	Sig.
Gruplararası	203.913	3	67.971	209.739	0.000
Gruplarıçi	347.408	1072	0.324		
Toplam	551.321	1075			

Tablo 3.9 incelendiğinde katılımcıların yaşlarına göre Kazakistan kültür turizminin mevcut durumlarında farklılık gösterdiği ortaya çıkmaktadır ($F_{3;1072}$)= **209.739**, $p<0,05$).

Tablo 3.10 Katılımcıların Kazakistan Kültür Turizminin Mevcut Durumuna Yönelik Görüşlerinin Yaşlarına Göre Dağılımı

Değişkenler	N	\bar{x}	Standart Sapma	Standart Hata	Minimum	Maximum
19-26	283	3.328	0.582	0.034	2.71	4.86
27-34	497	4.295	0.648	0.029	2.93	5.00
35-42	159	3.558	0.447	0.035	2.79	5.00
43 üstü	137	3.520	0.288	0.288	2.93	4.57
Toplam	1076	3.833	0.716	0.218	2.71	5.00

Tablo 3.10 incelendiğinde katılımcıların yaşlarına göre Kazakistan kültür turizminin mevcut durumu ortalamaları 19-26 yaş aralığının ($\bar{x}=3,328$), 27-34 yaş aralığının ($\bar{x}=4,295$), 35-42 yaş aralığının ($\bar{x}=3,558$), 43 üstü ($\bar{x}=3,520$) olduğu görülmektedir. Bu durumda, H_1 “*Araştırmaya katılanların yaşları ile mevcut duruma ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık vardır*” hipotezi desteklenmektedir.

Tablo 3.11 Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Kazakistan Kültür Turizminin Mevcut Durum Farkı (T Testi)

Değişkenler	N	\bar{x}	Standart Sapma	t	p
Kadın	593	3.623	0.630	-11.305	0.000
Erkek	483	4.092	0.730		

Tablo 3.11’e göre araştırmaya katılan erkeklerin ($\bar{x}=4,026$) ve özel sektörün ($\bar{x}=3,822$) Kazakistan kültür turizminin mevcut durum görüşlerinde farklılık gözlenmiştir. t testine göre, kadın ve erkek arasındaki fark ($t=-11.305$, $p<0,05$) anlamlı bulunmuştur. Bu durumda; H_2 “*Araştırmaya katılanların cinsiyetleri ile mevcut duruma ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık vardır*” hipotezi desteklenmektedir.

Tablo 3.12 Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Kazakistan Kültür Turizminin Mevcut Durumuna Yönelik Varyans Analizi (ANOVA)

	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	f	Sig.
Gruplararası	270.429	2	135.214	516.516	0.000
Gruplarıçi	280.892	1073	0.262		
Toplam	551.321	1075			

Tablo 3.12 incelendiğinde katılımcıların medeni durumlarına göre Kazakistan kültür turizminin mevcut durumlarında farklılık gösterdiği ortaya çıkmaktadır ($F_{2;1073}$)= **516.516**, $p<0,05$).

Tablo 3.13 Katılımcıların Kazakistan Kültür Turizminin Mevcut Durumuna Yönelik Görüşlerinin Medeni Durumlarına Göre Dağılımı

Değişkenler	N	\bar{x}	Standart Sapma	Standart Hata	Minimum	Maximum
Evli	714	3.487	0.462	0.017	2.71	4.57
Bekar	357	4.542	0.599	0.031	3.00	5.00
Boşanmış	5	2.785	0.000	0.000	2.79	2.79
Toplam	1076	3.835	0.716	0.716	2.71	5.00

Tablo 3.13 incelendiğinde katılımcıların medeni durumlarına göre Kazakistan kültür turizminin mevcut durumu ortalamaları evlilerin ($\bar{x} = 3.487$), bekarların ($\bar{x} = 4.542$), boşanmış olanların ($\bar{x} = 2.785$), olduğu görülmektedir. Bu durumda, H_3 “*Araştırmaya katılanların medeni durumları ile mevcut duruma ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık vardır*” hipotezi desteklenmektedir.

Tablo 3.14 Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Kazakistan Kültür Turizminin Mevcut Durumuna Yönelik Varyans Analizi (ANOVA)

	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	f	Sig.
Gruplararası	48,211	3	16,070	34,242	0,000
Gruplariçi	503,109	1072	0,469		

Tablo 3.14 incelendiğinde katılımcıların eğitim durumlarına göre Kazakistan kültür turizminin mevcut durumlarında farklılık gösterdiği ortaya çıkmaktadır ($F_{3;1072}$)= **34,242**, $p<0,05$).

Tablo 3.15 Katılımcıların Kazakistan Kültür Turizminin Mevcut Durumuna Yönelik Görüşlerinin Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı

Değişkenler	N	\bar{x}	Standart Sapma	Standart Hata	Minimum	Maximum
Lise	155	3,988	0,077	3,71	3,71	4,43
Önlisans	503	4,006	0,919	0,0409	2,71	5,00
Lisans	411	3,571	0,436	0,021	2,79	4,57
Yüksek Lisans	7	3,428	0,000	0,000	3,43	3,43
Toplam	1076	3,988	0,077	0,006	2,71	5,00

Tablo 3.15 incelendiğinde katılımcıların eğitim durumlarına göre Kazakistan kültür turizminin mevcut durumu ortalamaları lise mezunlarının ($\bar{x}=3,988$), önlisans mezunlarının ($\bar{x}=4,006$), lisans mezunlarının ($\bar{x}=3,558$), yüksek lisans mezunlarının ($\bar{x}=3,428$) olduğu görülmektedir. Önlisans mezunlarının mevcut duruma ilişkin daha olumlu olduğu, yüksek lisans mezunlarının daha olumsuz görüşte oldukları ifade edilebilir. Bu durumda, ***H₄: “Araştırmaya katılanların eğitim durumları ile mevcut duruma ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık vardır”*** hipotezi desteklenmektedir.

Tablo 3.16 Katılımcıların Gelir Durumlarına Göre Kazakistan Kültür Turizminin Mevcut Durumuna Yönelik Varyans Analizi (ANOVA)

	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	f	Sig.
Gruplararası	88,687	3	29.562	68.501	0.000
Gruplarıçi	462,633	1072	0.432		
Toplam	551.321	1075			

Tablo 3.16 incelendiğinde katılımcıların gelir durumlarına göre Kazakistan kültür turizminin mevcut durumlarında farklılık gösterdiği ortaya çıkmaktadır (**$F_{3;1072}$**)= **68.501**, **$p<0,05$**).

Tablo 3.17 Katılımcıların Kazakistan Kültür Turizminin Mevcut Durumuna Yönelik Görüşlerinin Gelir Durumuna Göre Dağılımı

Değişkenler	N	\bar{x}	Standart Sapma	Standart Hata	Minimum	Maximum
259 YTL (90\$, 30001 Tenge - 430 YTL, 148\$, 50000 Tenge)	296	3.902	0.962	0.555	2.71	5.00
431 YTL (149\$, 50001 Tenge - 688 YTL, 237\$, 80000 Tenge)	203	4.048	0.434	0.030	2.79	5.00
689 YTL (238\$, 80001 Tenge- 860 YTL, 296\$, 100000 Tenge)	339	4.016	0.655	0.035	2.79	5.00
861 YTL (297\$, 100001 Tenge) üzeri	238	3.304	0.157	0.0102	2.93	3.93
Toplam	1076	3.833	0.716	0.211	2.71	5.00

Tablo 3.17 incelendiğinde katılımcıların gelir durumuna göre Kazakistan kültür turizminin mevcut durumu ortalamaları 259 YTL (90\$, 30001 Tenge - 430 YTL, 148\$, 50000 Tenge) aralığının ($\bar{x}=3.902$), 431 YTL (149\$, 50001 Tenge - 688 YTL, 237\$, 80000 Tenge) aralığının ($\bar{x}=4.048$), 689 YTL (238\$, 80001 Tenge - 860 YTL, 296\$, 100000 Tenge) aralığının ($\bar{x}=4.016$), 861 YTL (297\$, 100001 Tenge) üzeri ($\bar{x}=3.304$) olduğu görülmektedir. Bu durumda, ***H₅: “Araştırmaya katılanların gelir durumu ile mevcut duruma ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık vardır”*** hipotezi desteklenmektedir.

Tablo 3.18 Katılımcıların Turizm Eğitimi Alıp Almadıklarına Göre Kazakistan Kültür Turizminin Mevcut Durumuna Yönelik Varyans analizi (ANOVA)

	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	f	Sig.
Gruplararası	195,097	2	97,548	293,831	0,000
Gruplarıçi	356,224	1073	0,332		
Toplam	551.321	1075			

Tablo 3.18 incelendiğinde katılımcıların turizm eğitimi alıp almadıklarına göre Kazakistan kültür turizminin mevcut durumlarında farklılık gösterdiği ortaya çıkmaktadır ($F_{2;1073}$) = 293,831, $p < 0,05$).

Tablo 3.19 Katılımcıların Kazakistan Kültür Turizminin Mevcut Durumuna Yönelik Görüşlerinin Turizm Eğitimi Alıp Almadığına Göre Dağılımı

Değişkenler	N	\bar{x}	Standart Sapma	Standart Hata	Minimum	Maximum
Evet	483	3,406	0,551	0,025	2.71	5.00
Hayır	552	4,248	0,616	0,026	2.79	5.00
Düşünüyorum	41	3,285	0,000	0,000	3.79	3.29
Toplam	1076	3.833	0.716	0.716	2.71	5.00

Tablo 3.19 incelendiğinde katılımcıların turizm eğitimlerini alıp almamasına göre Kazakistan kültür turizminin mevcut durumu ortalamaları evet ($\bar{x} = 3,406$), hayır ($\bar{x} = 4,248$), düşünüyorum ($\bar{x} = 3,285$), olduğu görülmektedir. Bu durumda, H_6 “*Araştırmaya katılanların turizm eğitimi almış olmaları ile mevcut duruma ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık vardır*” hipotezi desteklenmektedir.

Tablo 3.20 Katılımcıların Bağlı Olduğu Kurumlarına Göre Kazakistan Kültür Turizminin Mevcut Durum Farkı (T Testi)

Değişkenler	N	\bar{x}	Standart Sapma	t	p
Kamu	62	4,026	0.490	-2,187	0.029
Özel	1014	3,822	0.726		

Tablo 3.20’ye göre araştırmaya katılan kamu sektörünün ($\bar{x} = 4,026$) ve özel sektörün ($\bar{x} = 3,822$) Kazakistan kültür turizminin mevcut durum görüşlerinde farklılık gözlenmiştir. t testine göre, kamu sektörü ve özel sektör arasındaki fark ($t = -2,187$, $p < 0,05$) anlamlı bulunmuştur. Bu durumda; H_7 “*Araştırmaya katılanların bağlı oldukları kurum ile mevcut duruma ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık vardır*” hipotezi desteklenmektedir.

Tablo 3.21 Katılımcıların İşletme Sektörüne Göre Kazakistan Kültür Turizminin Mevcut Durumuna Yönelik Yaryans analizi (ANOVA)

	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	f	Sig.
Gruplararası	36,313	2	18,157	37,829	0,000
Gruplariçi	515,007	1073	0,480		
Toplam	551.321	1075			

Tablo3.21 incelendiğinde katılımcıların işletme sektörlerine göre Kazakistan kültür turizminin mevcut durumlarında farklılık gösterdiği ortaya çıkmaktadır ($F_{2:1073}$)= **37,829**, $p<0,05$).

Tablo 3.22 Katılımcıların Kültür Turizminin Mevcut Durumuna Yönelik Görüşlerinin İşletme Sektöre Göre Dağılımı

Değişkenler	N	\bar{x}	Standart Sapma	Standart Hata	Minimum	Maximum
Valilik	62	4,026	0,490	0,062	2.79	5.00
Konaklama	312	3,547	0,465	0,026	3.21	5.00
Acente	702	3,943	0,785	0,029	2.71	5.00
Toplam	1076	3.833	0.716	0.716	2.71	5.00

Tablo 3.22 incelendiğinde katılımcıların işletme sektörlerine göre Kazakistan kültür turizminin mevcut durumu ortalamaları valilik ($\bar{x}=4,026$), konaklama ($\bar{x}=3,547$), acente ($\bar{x}=3,943$), olduğu görülmektedir. Bu durumda, H_8 “*Araştırmaya katılanların işletme sektörü ile mevcut duruma ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık vardır*” hipotezi desteklenmektedir.

Tablo 3.23 Katılımcıların Çalışma Sürelerine Göre Kazakistan Kültür Turizminin Mevcut Durumuna Yönelik Varyans analizi (ANOVA)

	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	f	Sig.
Gruplararası	213,486	3	71,162	225,808	0,000
Gruplariçi	337,834	1072	0,315		
Toplam	551.321	1075			

Tablo 3.23 incelendiğinde katılımcıların çalışma sürelerine göre Kazakistan Kültür Turizminin mevcut durumlarında farklılık gösterdiği ortaya çıkmaktadır ($F_{3:1072}$)= **225,808**, $p<0,05$).

Tablo 3.24 Katılımcıların Kazakistan Kültür Turizminin Mevcut Durumuna Yönelik Görüşlerinin Çalışma Sürelerine Göre Dağılımı

Değişkenler	N	\bar{x}	Standart Sapma	Standart Hata	Minimum	Maximum
2 ve altı	294	4,544	0,684	0,039	2.79	5.00
3-7	677	3,592	0,532	0,020	2.71	4.86
8-15	7	4,255	0,641	0,242	3.43	5.00
15-20	98	3,335	0,258	0,026	2.93	3.93
Toplam	1076	3.833	0.716	0.716	2.71	5.00

Tablo 3.24 incelendiğinde katılımcıların çalışma sürelerine göre Kazakistan kültür turizminin mevcut durumu ortalamaları 2 ve altı (\bar{x} =4,544), 3-7(\bar{x} =3,592), 8-15 (\bar{x} = 4,255), 15-20 (\bar{x} =3,335) olduğu görülmektedir. Bu durumda, ***H₉“Araştırmaya katılanların çalışma süreleri ile mevcut duruma ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık vardır”*** hipotezi desteklenmektedir.

3.13.3 Kazakistan Kültür Turizminin Potansiyel Gelişimine Yönelik Hipotezlere İlişkin Bulgular

Katılımcıların, Kazakistan kültür turizminin potansiyel gelişimine yönelik t testi ve ANOVA analizleri aşağıda gösterilmektedir.

Tablo 3.25 Katılımcıların Yaşlarına Göre Kazakistan Kültür Turizminin Potansiyel Gelişimine Yönelik Varyans Analizi (ANOVA)

	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	f	Sig.
Gruplararası	65,394	3	21,798	78,452	0,000
Gruplariçi	297,855	1072	0,278		
Toplam	551.321	1075			

Tablo 3.25 incelendiğinde katılımcıların yaşlarına göre Kazakistan kültür turizminin potansiyel gelişimine yönelik farklılık gösterdiği ortaya çıkmaktadır (**$F_{3;1072}$)= 78,452, $p<0,05$**).

Tablo 3.26 Katılımcıların Kazakistan Kültür Turizminin Potansiyel Gelişimine Yönelik Görüşlerinin Yaşlarına Göre Dağılımı

Değişkenler	N	\bar{x}	Standart Sapma	Standart Hata	Minimum	Maximum
19-26	283	3,822	0,457	0,027	3.43	5.00
27-34	497	4,377	0,664	0,029	2.86	5.00
35-42	159	4,308	0,313	0,024	3.43	5.00
43 üstü	137	3,947	0,172	0,014	3.43	5.00
Toplam	1076	4.166	0.581	0.177	2.86	5.00

Tablo 3.26 incelendiğinde katılımcıların yaşlarına göre Kazakistan kültür potansiyel gelişimine yönelik görüşlerinin ortalamaları 19-26 yaş aralığının ($\bar{x} = 3,822$), 27-34 yaş aralığının ($\bar{x} = 4,377$), 35-42 yaş aralığının ($\bar{x} = 4,308$), 43 üstü ($\bar{x} = 3,947$) olduğu görülmektedir. Bu durumda; H_{10} “*Araştırmaya katılanların yaşları ile potansiyel gelişime ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık vardır*” hipotezi desteklenmektedir.

Tablo 3.27 Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Kazakistan Kültür Turizminin Potansiyel Gelişim Farkı (T Testi)

Değişkenler	N	\bar{x}	Standart Sapma	t	p
Kadın	593	3,902	0.549	-19.029	0.000
Erkek	483	4,489	0.438		

Tablo 3.27’ye göre araştırmaya katılan kadınların ($\bar{x} = 3,902$) ve erkeklerin ($\bar{x} = 4,489$) Kazakistan kültür turizminin potansiyel gelişim görüşlerinde farklılık gözlenmiştir. t testine göre, kadın ile erkekler arasındaki fark ($t = -19.029$, $p < 0,05$) anlamlı bulunmuştur. Erkeklerin mevcut duruma ilişkin daha olumlu oldukları ifade edilebilir. Bu durumda; H_{11} “*Araştırmaya katılanların cinsiyetleri ile potansiyel gelişime ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık vardır*” hipotezi desteklenmektedir.

Tablo 3.28 Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Kazakistan Kültür Turizminin Potansiyel Gelişimine Yönelik Varyans Analizi (ANOVA)

	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	f	Sig.
Gruplararası	163,132	2	81,566	437,345	0,000
Gruplariçi	200,117	1073	0,187		
Toplam	363,249	1075			

Tablo 3.28 incelendiğinde katılımcıların medeni durumlarına göre Kazakistan Kültür Turizminin potansiyel gelişimine yönelik farklılık gösterdiği ortaya çıkmaktadır ($F_{2;1073} = 437,345$, $p < 0,05$).

Tablo 3.29 Katılımcıların Kazakistan Kültür Turizminin Potansiyel Gelişimine Yönelik Görüşlerinin Medeni Durumlarına Göre Dağılımı

Değişkenler	N	\bar{x}	Standart Sapma	Standart Hata	Minimum	Maximum
Evli	714	3,895	0,461	0,017	2.86	5.00
Bekar	357	4,717	0,367	0,019	3.64	5.00
Boşanmış	5	3,500	0,000	0,000	3.50	5.00
Toplam	1076	4.166	0.581	0.717	2.86	5.00

Tablo 3.29 incelendiğinde katılımcıların medeni durumlarına göre Kazakistan kültür turizminin potansiyel gelişimine yönelik görüşlerinin ortalamaları evli olanların ($\bar{x}=3,895$), bekar olanların ($\bar{x}=4,717$), ve boşanmış olanların ($\bar{x}=3,500$) olduğu görülmektedir. Bu durumda, H_{12} “*Araştırmaya katılanların medeni durumları ile potansiyel gelişime ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık vardır*” hipotezi desteklenmektedir.

Tablo 3.30 Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Kazakistan Kültür Turizminin Potansiyel Gelişimine Yönelik Varyans Analizi (ANOVA)

	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	f	Sig.
Gruplararası	22,002	3	7,334	23,039	0,000
Gruplariçi	341,247	1072	0,318		

Tablo 3.30 incelendiğinde katılımcıların eğitim durumlarına göre Kazakistan kültür turizminin potansiyel gelişimine yönelik farklılık gösterdiği ortaya çıkmaktadır ($F_{3;1072}$)= **23,039, p<0,05**).

Tablo 3.31 Katılımcıların Kazakistan Kültür Turizminin Potansiyel Gelişimine Yönelik Görüşlerinin Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı

Değişkenler	N	\bar{x}	Standart Sapma	Standart Hata	Minimum	Maximum
Lise	155	4,000	0,000	0,000	4.00	4.00
Önlisans	503	4,315	0,678	0,030	3.43	5.00
Lisans	411	4,054	0,517	0,025	2.83	5.00
Yüksek Lisans	7	3,714	0,000	0,000	3.71	3.71
Toplam	1076	4.166	0.581	0.177	2.86	5.00

Tablo 3.31 incelendiğinde katılımcıların eğitim durumlarına göre Kazakistan kültür turizminin potansiyel gelişimine yönelik görüşlerinin ortalamaları lise mezunları ($\bar{x}=4,00$), önlisans mezunları ($\bar{x}=4,315$), lisans olanların ($\bar{x}=4,054$) ve yüksek lisans mezunlarının ($\bar{x}=3,714$) olduğu görülmektedir. Bu durumda, H_{13} “*Araştırmaya katılanların eğitim durumları ile potansiyel gelişime ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık vardır*” hipotezi desteklenmektedir.

Tablo 3.32 Katılımcıların Gelir Durumlarına Göre Kazakistan Kültür Turizminin Potansiyel Gelişimine Yönelik Varyans Analizi (ANOVA)

	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	f	Sig.
Gruplararası	35,507	3	11,836	38,713	0,000
Gruplariçi	327,742	1072	0,306		
Toplam	363.249	1075			

Tablo 3.32 incelendiğinde katılımcıların gelir durumlarına göre Kazakistan kültür turizminin potansiyel gelişimine yönelik farklılık gösterdiği ortaya çıkmaktadır ($F_{3;1072}$)= **38,713**, $p<0,05$).

Tablo 3.33 Katılımcıların Kazakistan Kültür Turizminin Potansiyel Gelişimine Yönelik Görüşlerinin Gelir Durumlarına Göre Dağılımı

Değişkenler	N	\bar{x}	Standart Sapma	Standart Hata	Minimum	Maximum
259 YTL (90\$, 30001 Tenge - 430 YTL, 148\$, 50000 Tenge)	296	4,290	0,717	0,041	3.43	5.00
431 YTL (149\$, 50001 Tenge - 688 YTL, 237\$, 80000 Tenge)	203	4,159	0,372	0,026	3.43	5.00
689 YTL (238\$, 80001 Tenge- 860 YTL, 296\$, 100000 Tenge)	339	4,292	0,472	0,025	3.43	5.00
861 YTL (297\$, 100001 Tenge) üzeri	238	3,838	0,552	0,035	2.86	4.43
Toplam	1076	4.166	0.581	0.171	2.86	5.00

Tablo 3.33 incelendiğinde katılımcıların gelir durumlarına göre Kazakistan kültür potansiyel gelişimine yönelik görüşlerinin ortalamaları 259 YTL (90\$, 30001 Tenge) - 430 YTL (148\$, 50000 Tenge) ($\bar{x}=4,290$), 431 YTL (149\$, 50001 Tenge) - 688 YTL (237\$, 80000 Tenge) ($\bar{x}=4,159$) 689 YTL (238\$, 80001 Tenge) - 860 YTL (296\$, 100000 Tenge) ($\bar{x}=4,292$) ve 861 YTL (297\$, 100001 Tenge üzeri) ($\bar{x}=3,838$) olduğu görülmektedir. Bu durumda; *H₁₄ Araştırmaya katılanların gelir durumları ile potansiyel gelişime ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık vardır*” hipotezi desteklenmektedir.

Tablo 3.34 Katılımcıların Turizm Eğitimi Alıp Almadıklarına Göre Kazakistan Kültür Turizminin Potansiyel Gelişimine Yönelik Varyans Analizi (ANOVA)

	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	f	Sig.
Gruplararası	111,637	2	55,819	238,039	0,000
Gruplariçi	251,612	1073	0,234		
Toplam	363.249	1075			

Tablo 3.34 incelendiğinde katılımcıların turizm eğitimi alıp almadıklarına göre Kazakistan kültür turizminin potansiyel gelişimine yönelik farklılık gösterdiği ortaya çıkmaktadır ($F_{2;1073}$) = **238,0369**, $p<0,05$).

Tablo 3.35 Katılımcıların Kazakistan Kültür Turizminin Potansiyel Gelişimine Yönelik Görüşlerinin Turizm Eğitimi Alıp Almadıklarına Göre Dağılımı

Değişkenler	N	\bar{x}	Standart Sapma	Standart Hata	Minimum	Maximum
Evet	483	3,809	0,545	0,024	2.86	5.00
Hayır	552	4,459	0,442	0,018	3.43	5.00
Düşünüyorum	41	4,428	0,000	0,000	4.43	4.43
Toplam	1076	4.166	0.581	0.014	2.86	5.00

Tablo 3.35 incelendiğinde katılımcıların turizm eğitimi alıp almadığına göre Kazakistan kültür turizm potansiyel gelişimine yönelik görüşlerinin ortalamaları evet (\bar{x} =3,809), hayır (\bar{x} =4,459), düşünüyorum (\bar{x} =4,428) olduğu görülmektedir. Bu durumda; H_{15} “*Araştırmaya katılanların turizm eğitimi almış olmaları ile potansiyel gelişime ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık vardır*” hipotezi desteklenmektedir.

Tablo 3.36 Katılımcıların Bağlı Olduğu Kurumlarına Göre Kazakistan Kültür Turizminin Potansiyel Gelişim Farkı (T Testi)

Değişkenler	N	\bar{x}	Standart Sapma	t	p
Kamu	62	4,237	0.493	-1,155	0.252
Özel	1014	4,161	0.586		

Tablo 3.36’ya göre araştırmaya katılan kamu sektörünün (\bar{x} =4,237) ve özel sektörün (\bar{x} =4,161) Kazakistan kültür turizminin potansiyel gelişim görüşlerinde farklılık gözlenmiştir. t testine göre, kamu ile özel sektör arasında fark ($t=-1,155p<0,05$) anlamlı bulunmuştur. Bu durumda; H_{16} “*Araştırmaya katılanların bağlı oldukları kurum ile potansiyel gelişime ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık vardır*” hipotezi desteklenmemektedir.

Tablo 3.37 Katılımcıların Turizm İşletme Sektörüne Göre Kazakistan Kültür Turizminin Potansiyel Gelişimine Yönelik Varyans Analizi (ANOVA)

	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	f	Sig.
Gruplararası	4,399	2	2,200	6,577	0,001
Gruplariçi	358,850	1073	0,334		
Toplam	363.249	1075			

Tablo 3.37 incelendiğinde katılımcıların işletme sektörüne göre Kazakistan kültür turizminin potansiyel gelişimine yönelik farklılık gösterdiği ortaya çıkmaktadır ($F_{2;1073}$) = **6,777, $p<0,05$**).

Tablo 3.38 Katılımcıların Kazakistan Kültür Turizminin Potansiyel Gelişimine Yönelik Görüşlerinin İşletme Sektörüne Göre Dağılımı

Değişkenler	N	\bar{x}	Standart Sapma	Standart Hata	Minimum	Maximum
Valilik	62	4,237	0,493	0,062	2.86	5.00
Konaklama	312	4,256	0,318	0,018	3.93	5.00
Acente	702	4,119	0,667	0,025	2.86	5.00
Toplam	1076	4.166	0.81	0.777	2.86	5.00

Tablo 3.38 incelendiğinde katılımcıların işletme sektörüne göre Kazakistan kültür turizmi potansiyel gelişimine yönelik görüşlerinin ortalamaları valilik ($\bar{x}=4,237$), konaklama ($\bar{x}=4,256$), acente ($\bar{x}=4,119$) olduğu görülmektedir. Bu durumda; H_{17} “*Araştırmaya katılanların işletme sektörü ile potansiyel gelişime ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık vardır*” hipotezi desteklenmektedir.

Tablo 3.39 Katılımcıların Çalışma Sürelerine Göre Kazakistan Kültür Turizminin Potansiyel Gelişimine Yönelik Varyans Analizi (ANOVA)

	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	f	Sig.
Gruplararası	159,640	3	53,213	280,166	0,000
Gruplariçi	203,610	1072	0,190		
Toplam	363.249	1075			

Tablo 3.39 incelendiğinde katılımcıların çalışma sürelerine göre Kazakistan kültür turizminin potansiyel gelişimine yönelik farklılık gösterdiği ortaya çıkmaktadır ($F_{3;1072}$) = **280,166**, $p<0,05$).

Tablo 3.40 Katılımcıların Kazakistan Kültür Turizminin Potansiyel Gelişimine Yönelik Görüşlerinin Çalışma Sürelerine Göre Dağılımı

Değişkenler	N	\bar{x}	Standart Sapma	Standart Hata	Minimum	Maximum
2 ve altı	294	4,765	0,397	0,023	3.43	5.00
3-7	677	3,987	0,377	0,014	3.43	5.00
8-15	7	4,326	0,902	0,341	2.86	5.00
15-20	98	3,593	0,759	0,076	2.86	4.43
Toplam	1076	4.166	0.581	0.717	2.86	5.00

Tablo 3.40 incelendiğinde katılımcıların çalışma sürelerine göre Kazakistan kültür turizmi potansiyel gelişimine yönelik görüşlerinin ortalamaları 2 ve altı ($\bar{x}=4,765$), 3-7 ($\bar{x}=3,987$), 8-15 ($\bar{x}=0,902$), 15-20 ($\bar{x}=0,759$) olduğu görülmektedir. Bu durumda; H_{18} “*Araştırmaya katılanların çalışma süreleri ile potansiyel gelişime ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık vardır*” hipotezi desteklenmektedir.

SONUÇ

Kazakistan kültür turizm açısından gelişmeye yönelik bir ülkedir. Yapılan anket sonucu elde edilen verilere göre katılımcıların genç bir nüfusa sahip olduğu görülmektedir. Katılımcılar arasında genç evli kişilerin sayıca çok bulunmasının nedenlerinden biri Kazakistan hükümetinin 27 yaş ve öncesine evlenmiş olan kişilere ev veriyor olması düşünülmektedir. Önlisans mezunu katılımcıların fazla olmasının nedeni olarak ise, öğrenciler için turizm sektörünün iyi bir iş alanı olduğu söylenebilir. Yazın okulların kapanmasıyla turizm sektörünün canlanması öğrencilerin bu sektörde çalışma imkanı sağlamaktadır. Doktora ve yüksek lisans mezunu katılımcıların ise daha çok bakanlık ya da bilim alanında çalışıyor olması sayının az çıkmasında etken olabilir. Katılımcıların yarısına yakını turizm eğitimi almış olsa da turizm eğitimi almayanların çoğunlukta olmasının nedeni olarak da Kazakistan'da turizmin hala gelişmekte olan bir sektör olmasıdır. Ayrıca Kazakistan'da 3 aylık kurs eğitimiyle turizm sertifikası veren kuruluşlarında varlığı kişilerin üniversite eğitimi yerine daha ekonomik ve kısa bir program olan bu kursları tercih etmesine neden olabilmektedir.

Anket çalışmasına katılanların % 94,2'si gibi çok büyük bir kısmı özel sektörde çalışmaktadır. Kalan % 5,8'i de kamu kurumlarında çalışmaktadır. Özel sektör çalışanlarının daha fazla olmasının nedeni ise kamu personeli olarak sadece valiliklerde çalışmakta olan kişilerin araştırmaya dahil edilmesidir. Özel sektörde hem 5 yıldızlı otellerde çalışan hem de turizm acentelerinin personelleri yer almaktadır. Katılımcıların valilik, konaklama sektörü ve acente çalışanlarından seçilmesinin nedeni ise; ülkeye giriş yapmakta olan ziyaretçilerin hangi amaçla geldikleri, nelerin ilgisini çektiğini bu kişilerin daha iyi bilebileceği düşünülmüştür. Valilik çalışanlarının ise bölgeyi, sorunlarını ve olumlu yönlerini çok daha iyi tanıması da bu grubun örneklem içerisinde yer almasında etkenlerdendir. Katılımcıların sezonluk çalışma sürelerine bakıldığında ise tamamının 12 ay süreyle çalıştığı görülmektedir. Bu verilerden de Kazakistan'da, sezonluk olmaktan çok tüm yıl hizmet veren işletmelerin ağırlıkta olduğu anlaşılmaktadır.

Kazakistan turizm potansiyeli ve turizm politikaları çerçevesinde yapılan araştırma sonucunda ülke turizminin güçlü ve zayıf yönleri, tehdit ve fırsatları saptanmaya çalışılarak SWOT analizi yapılmıştır. Mevcut turizm faaliyetleri ve uygulanan politikadaki zayıf yönlerin giderilmesi, tehditlerin fırsata dönüştürülmesi önerileri TOWS matrisi yöntemi ile desteklenmiştir. Kobeshova'nın çalışmasında da bu çalışmaya benzer sonuçlar elde edilmiştir. Aigul Kobeshova'nın (2013: 114) "Kazakistan'da Turizm Potansiyelini

Geliştirmeye Yönelik Politikalar” adlı tez çalışmasında Kazakistan’ın turizm pazarında ve turizm politikasında yaptığı adımlar incelenmekle birlikte turizm politikasını etkileyen ve bu politikalardan etkilenen temel alanlar belirlenip; bu alanların turizm ile olan ilişkileri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Kazakistan’ın genç ve dinamik nüfusunun varlığı ancak bu nüfusun turizm açısında yeterli seviyede olgunlaşmamış olması elde edilen sonuçlardandır. Ancak yine benzer bir sonuç olarak sektörün öneminin gittikçe arttığı saptanmıştır. SWOT analizinden elde edilen verilere göre Kazakistan turizm potansiyelinin güçlü yanları; dünyada yeni bir turizm alanı olarak farklılık yaratması, tarihi İpek Yolu üzerinde bulunması, Avrupa ve Asya yol merkezinde yer alması, zengin doğal güzellikleri, farklı turizm çeşitleri sunması ve geleneksel konukseverliği ile söylenebilecektir. Kazakistan oldukça eski bir tarihe sahip olması bakımından hem tarihi miras açısından hem de kültürel unsurları bakımından oldukça zengin bir geçmişe ve birikime sahiptir. Büyük İslam düşünürlerine yurtluk yapmış olması bakımından İslam kültürü ve inancı bakımından önemli merkezlere sahip olması gülcü yönlerinden biridir.

SWOT analizine göre Kazakistan kültür turizminin zayıf yanları; Kazak kültürünün dünyada yeteri kadar tanınmamış olması, turizm hizmet kalitesinin ve konaklama sektörünün yetersizliği, ulaşım sıkıntıları, altyapı eksikliği ve Kazakistan’da bağımsız bir turizm bakanlığının olmayışıdır.

SWOT analizi sonuçlarına göre Kazakistan kültür turizmi için fırsatlar; ilk bakışta eksik bir yönü gibi görünen Kazakistan kültürün yeterince tanınmamış olması, kullanılmamış boş ve geniş arazilerin varlığı büyük bir potansiyeli de oluşturmaktadır. Yeni atılımların getirdiği ekoturizm olanakları, doğal alanlarda yapılan macera turizmi, kültür ve tarihi geçmişinin tanınmaya başlanmasıyla gelişmekte olan inanç turizmi, doğal güzelliklerinin yanı sıra şifalı alanları ile sağlık turizmi ve uzay turizmi bu gelişmelerin yaşandığı alanlardandır.

SWOT analizine göre Kazakistan’ın turizm potansiyeline yönelik tehditlerin başında pasif dış turizmin aktif dış turizmden fazla olması ve bu şekilde de devam edecek gibi görünmesi gelmektedir. Ayrıca ülkedeki otellerin ve konaklama işletmelerinin pahalı oluşu da ülke turizminin gelişimi açısından bir tehdit unsuru olmaktadır.

Katılımcıların Kazakistan turizminin mevcut durumuna yönelik görüşlerinde yaşa, cinsiyete, medeni duruma, eğitim durumuna, gelir durumuna turizm eğitimine, bağlı oldukları kurumlara, işletmelerine, çalışma sürelerine göre farklılık oluşmuştur. Ayrıca, Kazakistan turizminin potansiyel gelişimine yönelik görüşlerde yaşa, cinsiyete, medeni duruma, eğitim durumuna, gelir durumuna turizm eğitimine, işletmelerine, çalışma sürelerine göre farklılık oluşmuş, bağlı oldukları kuruma göre farklılık oluşmamıştır.

Katılımcıların Kazakistan kültür turizmi mevcut durumuna yönelik vermiş olduğu cevaplar içerisinde “Kazakistan Kültür Turizmi İçin Yapılan Çalışmalar Yeterlidir” ($\bar{x} = 3,48$) en yüksek ortalamaya sahipken, aynı şekilde “Kazakistan Kültür Turizmi Altyapısı Yeterlidir” ($\bar{x} = 3,74$) ifadesi en düşük ortalama puana sahiptir.

Katılımcıların Kültür Turizminin Gelişmeye Yönelik görüşlerinde en yüksek ortalamaya sahip olan “Kazakistan’ın Kültür Turizmi Çeşitliliği Ülkenin Kültür Turizm Potansiyelini de Arttıracaktır” ($\bar{x} = 4,36$) ifadesi görülmüştür.

Katılımcıların Kazakistan kültür turizmi mevcut durumuna yönelik görüşlerinin yaşlarına göre dağılımlarında en yüksek ortalamanın ($\bar{x} = 4,29$) 27-34 yaş aralığında, en düşük ortalamanın ($\bar{x} = 3,32$) 19-26 yaş aralığında olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların kültür turizmi mevcut durumuna yönelik görüşlerinin cinsiyetlerine göre dağılımlarında en yüksek ortalamanın ($\bar{x} = 4,092$) erkek ve en düşük ortalamanın kadın cinsiyetli bireylerin ($\bar{x} = 3,63$) olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların kültür turizmi mevcut durumuna yönelik görüşlerinin medeni durumlarına göre dağılımlarında en yüksek ortalamanın bekar olanların ($\bar{x} = 4,54$) en düşük ortalamanın boşanmış olanlar ($\bar{x} = 2,78$) olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların kültür turizmi mevcut durumuna yönelik görüşlerinin eğitim durumlarına göre dağılımlarında en yüksek ortalamanın önlisans mezunlarının ($\bar{x} = 4,06$) en düşük ortalamanın yüksek lisans mezunları olanlar ($\bar{x} = 3,428$) olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre; eğitim seviyesi arttıkça Kazakistan kültür turizmi mevcut durumundan memnun olmadıkları görülmektedir.

Katılımcıların Kazakistan kültür turizmi mevcut durumuna yönelik görüşlerinin maaş durumlarına göre dağılımlarında en yüksek ortalamanın 431 YTL (149\$, 50001 Tenge - 688 YTL, 237\$, 80000 Tenge) ($\bar{x} = 4,04$), en düşük ortalamanın 861 YTL (297\$, 100001 Tenge) üzeri ($\bar{x} = 3,30$) olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre, gelir seviyesi yüksek olanların Kazakistan kültür turizmi mevcut durumundan memnun olmadıkları anlaşılmaktadır.

Katılımcıların Kazakistan kültür turizmi mevcut durumuna yönelik görüşlerinin turizm eğitimi alıp almamasına göre en yüksek ortalamanın hayır ($\bar{x} = 4,24$) en düşük ortalamanın düşünüyorum ($\bar{x} = 3,28$) olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Turizm eğitimi almamış olanların fazla olması Kazakistan’ bu sektörün gelişme halinde olduğunu göstermektedir.

Katılımcıların Kazakistan kültür turizmi mevcut durumuna yönelik görüşlerinin bağlı olduğu kurumlara göre görüşlerinde en yüksek ortalamanın kamu sektör ($\bar{x} = 4,02$) en düşük ortalamanın özel sektör ($\bar{x} = 3,82$) olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların Kazakistan kültür turizmi mevcut durumuna yönelik görüşlerinin işletme sektörüne göre görüşlerinde en yüksek ortalamanın valilik ($\bar{x} = 4,02$) en düşük ortalamanın konaklama çalışanları ($\bar{x} = 3,54$) olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların Kazakistan kültür turizmi mevcut durumuna yönelik görüşlerinin işletme çalışma sürelerine göre görüşlerinde en yüksek ortalamanın 2 ve altı ($\bar{x} = 4,5$) en düşük ortalamanın 15-20 ($\bar{x} = 3,33$) olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre; Kazakistan işgücü sektöründe devir hızı yüksektir ifadesini vermektedir.

Katılımcıların Kazakistan kültür turizminin potansiyel gelişimine yönelik görüşlerinin yaş aralıkları görüşlerinde en yüksek ortalamanın 27- 34 yaş aralığı ($\bar{x} = 4,37$) en düşük ortalamanın 19-26 yaş aralığında ($\bar{x} = 3,82$) olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların kültür turizminin potansiyel gelişimine yönelik görüşlerinin cinsiyetlerine göre dağılımlarında en yüksek ortalamanın ($\bar{x} = 4,84$) erkek ve en düşük ortalamanın kadın cinsiyetli bireylerin ($\bar{x} = 3,90$) olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların kültür turizminin potansiyel gelişimine yönelik görüşlerinin medeni durumlarına göre dağılımlarında en yüksek ortalamanın ($\bar{x} = 4,71$) bekar ve en düşük ortalamanın boşanmış bireylerin ($\bar{x} = 3,50$) olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların kültür turizminin potansiyel gelişimine yönelik görüşlerinin gelir durumuna göre dağılımlarında en yüksek ortalamanın ($\bar{x} = 4,29$) 689 YTL (238\$, 80001 Tenge- 860 YTL, 296\$, 100000 Tenge) ve en düşük ortalamanın ($\bar{x} = 3,83$) 861 YTL (297\$, 100001 Tenge) üzeri olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların kültür turizminin potansiyel gelişimine yönelik görüşlerinin turizm eğitimi alıp almaması dağılımlarında en yüksek ortalamanın ($\bar{x} = 4,45$) hayır ve en düşük ortalamanın ($\bar{x} = 3,8$) evet olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların kültür turizminin potansiyel gelişimine yönelik görüşlerinin bağlı olduğu kurumlara göre dağılımlarında en yüksek ortalamanın ($\bar{x} = 4,2$) kamu sektörü ve en düşük ortalamanın ($\bar{x} = 3,2$) özel sektör olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların kültür turizminin potansiyel gelişimine yönelik görüşlerinin işletme sektörüne göre dağılımlarında en yüksek ortalamanın ($\bar{x} = 4.2$) konaklama işletmeciliği ve en düşük ortalamanın ($\bar{x} = 4.1$) acente işletmeciliği olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların kültür turizminin potansiyel gelişimine yönelik görüşlerinin çalışma sürelerine göre dağılımlarında en yüksek ortalamanın ($\bar{x} = 4.76$) 2 ve altı, en düşük ortalamanın ($\bar{x} = 3.5$) 15-20 yıl olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kazakistan kültür turizminin gelişimi için sıralanabilecek öneriler şu şekilde belirlenmiştir;

Öncelikle Kazakistan hükümetinde turizm ile ilgili doğrudan yetkili bir turizm bakanlığı kurulmalıdır.

Turizm altyapısı mutlaka geliştirilmelidir.

Ülke içi ulaşım ağı geliştirilmeli ve çeşitlendirilmelidir.

Konaklama imkanları çoğaltılarak rekabet geliştirilmeli, ücretlendirme politikası uygulanmalıdır.

Alternatif turizm çeşitleri zenginleştirilmeli, var olanlar üzerine tanıtım, bilgilendir v.b. çalışmalar ile turistlerin ilgisini çekerek ziyaretçi sayısı arttırılmalıdır.

Ülkeyi ziyaret eden turist sayısının ülke dışına çıkan turist sayısına yaklaşması hedeflenmelidir.

Kazakistan'da bolca manzaralı boş arazi bulunmaktadır. Bu alanlar ülke turizmine kazandırılmalıdır. Turizm yatırımları arttırılmalı ve teşvik edilmelidir.

Turizm çalışanları eğitilmeli ve kalifiye personel istihdamı sağlanmalıdır.

Turizm okulu öğrencileri iyi imkânlar ile sektöre kazandırılmalıdır. Turizm okulları ve imkanları arttırılmalıdır.

EXPO 2017'nin Kazakistan'da düzenlenecek olması ülke turizmi açısından olumlu bir fırsattır. Bu tür fırsatlar iyi değerlendirilmeli ve buna benzer fırsatlar arttırılmalıdır.

Çin ve Rusya gibi iki dünya devi arasında bulunması bakımından komşu ülkeler ile ortak faaliyetler düzenlenerek yeni fırsatlar oluşturulmalıdır.

BDT üyesi olması bakımından, serbest geçiş hakkı gibi imkanlar doğru stratejiler ile turizm potansiyelini arttıracak yeni imkanlar sağlanmalıdır.

Ülkenin kültürel varlıkları arasında markalaşabilecek ürünler çıkartılmalıdır.

UNESCO Dünya Mirasları ve İpek Yolu çok daha etkin kullanılmalıdır. Özellikle tarihi önemi tekrar kazandırılmaya çalışılmalıdır.

Turizm sektörüne yabancı yatırımcılarında ilgisini çekebilecek ekonomik ve politik imkanlar sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Abishov, N. ve Ünlüöner, K. (2015). “Kazakistan Turizminin Mevcut Durumu ve Gelişme Perspektifleri”, *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 4(8): 99-109
- Ableyeva, A. (2013). “Kazakistan Turizminde İpek Yolu’nun Yeri ve Önemi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ahmet Yesevi Üniversitesi. (2015). “*Türk Dünyası Kültürel Mirası Envanter Çalışması*”, Ankara.
- Akgül, A. (2003). “*Turistik Ürün Çeşitlendirmesi Kapsamında Kültür Turizmi, Aphrodisias-Geyre Örneği*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Akişev, K. (1978). “*Kurgan Issık, Kazakistan Sakalarının Sanatı*”, Iskustvo Yayınları, Moskova.
- Akkuş, M. (1991). "Tasavvufun Anadolu'ya Girişi ve İslamlaştırmada Rölü", Seha Neşriyat , İstanbul
- Allahverdiyev, A. (2011). “Method For Determination Of Vehicle Travel Speed On The Basis Of Stochastic Uncertainties”. *International Journal on Technical and Physical Problems of Engineering*, 6: 38-44.
- Altıntaş, H. (1993). "Ahmed Yesevi Düşüncesinin Kurani Kaynakları ", *Türk Dili Dergisi* (504): 607-610
- Alyılmaz, C. (2002). “Gobi Çölünde ve Altay Dağlarında Kaya Üstü Tasvirler”, *Yeni Türkiye Dergisi*. Ankara (46): 614.
- Alyılmaz, C. (2004). "*Petroglifler (Kaya Üstü Tasvirler)*", *Manas Dergisi*. Bishkek. (16): 158
- Arık, M. (2008). “*Esik Kurganı, Buluntuları ve Kültür Tarihi, Açısından Değerlendirilmesi*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Arıkbayev, J. (2004). “*Kazakistan Tarihi*”, Altın Kitap Yayınevi, Astana.
- Arınç, P. C. (2002). “*Selçuk ’ta Kültür Turizmi*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir.
- Atasoy, V. (2013). “*Ahmet Yesevi’nin Yurdu Türkistan*”, *Radikal Gazetesi*. 5(7) Sankt-Peterburg
- Avcıkurt, C. (2003). *Turizm Sosyolojisi, Turist-Yerel Halk Etkileşimi*. Balıkesir Detay Yayıncılık. Balıkesir.

- Avcıkurt, C. (2008). *"Turizm Sosyolojisi"*, Detay Yayıncılık. Ankara.
- Aydingün, A. (2007). "Kazakistan'da Tarihi Canlandıran ve Milli Kimliği İnşa Eden Müzeler". *BİLİG*, 41: 89-108.
- Babur, R. (2005). "Kazakistan, Jambul'da, Ayşe Bibi Türbesi". *Sanat Tarihi Dergisi*, XIV(1): 29-43.
- Batu, A. (2016). "Kazak-Türk Mutfak Kültüründe (Dastarhan) Gastronomi". *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 4: 1-16.
- Baypakov, K., Taymagambetov, J. ve Jumaganbetov, T. (1993) *Arheologiya Kazakstana*, Almatı.
- Baypakov, K. (2000). *"Türkistan"*, Ayna Yayınları. Almatı.
- Birjakov, M. B. (2007). "Turizme Giriş", *Sankt-Peterburg, Gerda*
- Bokayeva, A. (2002). "Kazak Göçebe Kültürünün Karakteri". *Türkler - Türk Dünyası*. (çev. Ö. Çınarlı ve A. Güler). *Yeni Türkiye Yayınları*. Ankara.
- Boyar, H. (2006). *"Bilgi Toplumu Oluşumu ve Küreselleşmenin Kentsel Mekana Etkilerinde Müzeler Örneği"*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Boyd, S. (2001). "Cultural And Heritage Tourism İn Canada: Opportunities, Principles And Challenges". *Tourism and Hospitality Research*. 3: 211-233.
- Bubur, R. (2005). "Kazakistan, Jambul'da, Ayşe Bibi Türbesi", *Sanat Tarihi Dergisi*. XIV(1): 29-43.
- Cebecioğlu, C. (2006). *"SWOT Analizi ve Bir İşletme Üzerine Uygulama"*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gebze.
- Craik, J. (Ed.). (2004). *"The Culture Of Tourism, Tourism, Critical Concepts In The Social Sciences"*. Routledge Taylor & Francis Group, New York.
- Çakan, V. (2005). "Hoca Ahmed Yesevi ve Divân-i Hikmet", *Milli Folklor* 17(68): 203-207
- Çelebi, H. ve Akbasova, A. D. (2011). *"Kazakistan'ın Enerji Hammaddeleri Ülke, Kaynaklar ve Ekonomik Potansiyel"*. Madencilik Türkiye Dergisi. Ankara. (58): 54 -64.
- Çımat, A. ve Bahar, O. (2003). Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisi İçindeki Yeri ve Önemi Üzerine Bir Değerlendirme. Akdeniz Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 6: 1-18.
- Çoruhlu, Y. (2016). "Eski Türklerin Kutsal Mezarları Kurganlar", *Ötüken Neşriyat. İstanbul*.
- DEİK. (2007), *Kazakistan İş Yapma Rehberi 2. İstanbul*.
- Demir, C. ve Çevirgen, A. (2006), "Eko Turizm Yönetimi", *Nobel Yayın Dağıtım*.

- Diyarbakirli, N. (1973), "Kazakistan'da Bulunan Esik Kurganı", *Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul*.
- Doğan, C. (2007), "Kazak Türklerinde Konukseverlik ve Konuk Ağırlandırma", *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 36: 27-44.
- Eker, S. (1999). "Kazak Türklerinde Nevruz". *Anayurttan Atayurda Türk Dünyası Dergisi*, 17: 51-80
- Emekli, G. (2005). Avrupa Birliği'nde Turizm Politikaları ve Türkiye'de Kültürel Turizm. *Ege Coğrafya Dergisi*, 14: 99-107.
- Erdavletov, S. (2003), "Turizm Tarihi: Gelişimi ve Bilimsel Araştırılması". *Rauan Yayınları. Almatı*
- Ergelieva, J. ve Şakuzadaulı, N. (2000). "Kazak Kültürü". KATEV Uluslararası Eğitim ve Kültür Yayınları. Almatı
- Fagence, M. (Ed.). (2003). "Turism In Destination Communities", (Edited By S. Singh, D. J. Timothy and R. K. Dowling), Cabi Publishing, Cambridge.
- Gabitov H. T. (2008). "Kültürel Çalışmalar", Nadirlik Yayıncılık, Almatı.
- Gilek, Y. N. (2005). "Orta Kazakistan'ın Turistik Güzergahları" Karagandı: Kargu Yayınları.
- Güngör, S. ve Arslan, M. (2004). "Turizm Rekreasyon Stratejileri için SWOT Analizi, Görsel Kalite Değerlendirilmesi, Turizm Tesisleri Durum Analizi Uygulaması: Beyşehir İlçesi Örneği", *Selçuk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 18(33): 69
- Günlü, Ü. ve Şahin, N. (Ed.). (2007). "Turizmde Ürün Geliştirme ve Alternatif Turizm" Turhan Kitabevi, Ankara.
- Gürbüz, A. (2002). "Turizmin Sosyal Çevreye Etkisi Üzerine Bir Araştırma". *Teknoloji Dergisi* 1: 49-59.
- Hasan, N. (2009). "Arslan Bâb ve Ahmed Yesevî", *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, 24: 1-10
- Hazar, A. (2014). Rekreasyon ve Animasyon, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Hitchins, K. (2002). "Kazaklar". İslam Ansiklopedisi. İstanbul.
- Hughes, H. ve Allen, D. (2005). "Cultural Tourism In Central And Eastern Europe: The Views Of İnduced İmage Formation Agents". *Tourism Management*, 26: 173-183.
- Huh, J. (2002). "Tourist Satisfaction With Cultural / Heritage Sites: The Virginia Historic Triangle". The Faculty Of The Virginia Polytechnic Institute And State University In Partial Fulfillment Of The Requirements For The Degree Of Master Of Science In Hospitality And Tourism Management, Virginia.

- İncelioğlu, N. (1996). “*Turizmin Çevre Üzerinde Etkisi - Türkiye Örneğinin Özellikleri*”. MSÜ Yayınevi, İstanbul.
- İsmayilov, N. G. (2007). “Modern Sanat Müzeleri ve Toplum İlişkisi” *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Plastik Sanatlar Anabilim Dalı, İstanbul.*
- Kara, A. (2006). “Kazak Trükleri’nde Kartalla Avcılık”. *Türk Kültüründe Av Sempozyumu Bildirisi*. Marmara Üniversitesi Turkiyat Arastırma ve Uygulama Merkezi: 1-9.
- Kara, A. ve Yeşilot, O. (2011). *Avrasya’nın Yükselen Yıldızı Kazakistan*. İstanbul Ticaret Odası Yayınları. İstanbul.
- Kara, A. (2006). *Kazakistan’ın Yeniden Doğuşu: 1986 Aralık Olayları*. Ufuk Ötesi Yayınları. İstanbul.
- Karadeniz, E., Kandır, S. Y. ve Önal, Y. B. (2007). “Seçilmiş Paydaşların SWOT Yöntemiyle Türk Turizm Yatırımlarını Değerlendirmesine Yönelik Bir Pilot Çalışma”. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*. 18(2): 195-205.
- Karataş, M. ve Babür, S. (2013). “Gelişen Dünya’da Turizm Sektörünün Yeri”. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. 15(25): 15-24.
- Kazakistan Milli İstatistik Yıllığı. İşgücü (2016). Astana
- Kazakistan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği. (2011). *Kazakistan Rehberi*. Ankara.
- Kazakistan Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı Milli İstatistik Komitesi. İstatistik Yıllığı. (2016). Astana
- Kazakistan Cumhuriyeti Milli Ekonomi Bakanlığı İstatistik Komitesi. Ulaştırma. (2016) Astana
- Kazakistan Cumhuriyeti Milli Ekonomi Bakanlığı İstatistik Komitesi. Turizm. (2016). Astana
- Kazakistan Cumhuriyeti Milli Ekonomi Bakanlığı. (2015). İstatistik Komitesi.
- Kazakistan Cumhuriyeti Orman ve Tarım Bakanlığı. Fauna Komitesi. (2016). Astana
- Kıyar, N. (2008). “Orta Asya’dan Anadolu’ya Değişen Coğrafyalarda Petroglifler”. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*. (26): 177-190.
- Kızılırmak, İ. ve Kurtuldu, H. (2005). Kültürel Turizmin Önemi ve Tüketici Tercihlerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Çalışma. *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi,1*, 100-120.
- Klyashtorny, S. ve Sultanov, T. (2013). “Türkün Üç Bün Yılı” (çev. D. Batur), Selenge Yayını, İstanbul

- Kobeshova, A. (2013). *Kazakistan'da Turizm Potansiyelini Geliştirmeye Yönelik Politikalar*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Konca, K. A. (2012a). *Kazakistan Ülke Raporu Mart 2012*. Ankara.
- Konca, K. A. (2012b). *Kazakistan Ülke Raporu Aralık 2012*. Ankara.
- Konca, K. A. ve Yılmaz, M. (2013) *Kazakistan Perakende Sektörü Yerinde Pazar Araştırması*, T.C. Ekonomi Bakanlığı İhracat Genel Müdürlüğü. Ankara.
- Kozak, M. ve Bahçe, S. (2009), *Özel İlgi Turizmi*, Detay Yayıncılık. Ankara.
- Kozak, N. (2006). *Turizm Pazarlaması*. Detay Yayıncılık, Ankara.
- Kozak, N., Kozak, M. ve Kozak, M. A. (2008). *Genel Turizm: İlkeler ve Kavramlar*. Detay Yayıncılık, Ankara.
- Kozhanazar, A. (2014). *Space Tourism: An Analysis of Kazakhstani Potential in Space Tourism*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Küçükaltan, D. ve Yılmaz, İ. A. (2011). “Sürdürülebilir Turizm Bağlamında Ekoturizminİğneada Ölçeğinde Uygulanabilirliği”. 12. *Ulusal Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı*. Akçakoca: 157-167
- Küçükaltan, D., Oğuzhan, A., Apak, S. ve Boyacıoğlu E. Z. (2005). “Bölgesel Kalkınmada Kültürel Turizmin Etkisi: Kırkpınar Yağlı Güreşleri Örneği”, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 6(1): 1-22.
- Küçükaslan, N. (2007).*Özel İlgi Turizmi*. Ekin Yayınevi. Bursa.
- Küçüktopuzlu, F. K. ve Çakır, M. (2012). “Kazakistan’da Turizmin Gelişmesini Etkileyen Faktörlerin Analizi”.*International Conference on EurasianEconomies*. (4): 333-337.
- Külebi, O. (1990). “Türkçede Eksilti Tümceleri”. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 7 / 1-2, *Hacettepe Üniversitesi Yayınları*: Ankara: 117-137
- Kültür Bakanlığı. (1999) “Anayurttan Atayurda Türk Dünyası”.(17): 75-80.
- Kvartalnov, V. A. ve Romanov, A. (2000). *Uluslararası Turizm: Gelişim Politikası*. RMAT. Moskova.
- Li, Y. (2014), “Kontinentleri bağlarken”, *Kazahstanskaya Pravda gazetesi*, (02): 15
- Margulan, A. (1961). “Otrar Kalasının Ornında”.*Bilim Jane Enbek Dergisi*. (4): 1-22.
- Mckercher, B. ve Cros H. (2002). *Cultural Tourism, The Partnership Between Tourism and Cultural Heritage Management*, The Hawort Pres, New York.
- MEGEP (2009). “El Sanatları Teknolojisi Kafkas Halı Desenleri”. Ankara.
- Mirzayev, R. (2005). *Büyük İpek Yolu: XXI. Yüzyılın Gerçekleri*. Rusya Diploması Akademisi. Moskova.

- Muminov, A. (2001). "Arslan-Bab, İslam Na Territorii Bivşey Rossiyskoy İmperii", ("Eski Rus İmparatorluğunda İslam Dininin İzleri"), Uluslar arası Bilimsel Konferans Makalesi, Moskova, 15.
- Nikintinskiy, E. (2002). "Formirovaniye İndustrii Turizma Desyatiletuya Gosudarstvennoy Nezavisimostiy Kazakhstana", *Teoriya i Metodika Fiziçeskoky Kulturi Dergisi*, 1: 16
- Nurmuhammedoğlu, N. B. (1993). *Hoca Ahmet Yesevi Türbesi*. Türk EximBank Yayınları. Ankara.
- Nursapayeva, S. (2014). *Kazakistan'da Havayolu Ulaşımı ve Turizm*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Nuskabay, C. ve Canıbek, Ö. (1997). *Ejelgi Otrar*. Rauan Yayınları. Almatı.
- Ocak, Y. (1993). "Anadolu Süffiliğinde Ahmed-i Yesevi ve Yesevilik", *Türk Dili Degisi* (504): 581-587
- Özdemir, Y. (2007). *Kazakistan, Azerbaycan, Türkmenistan ve Özbekistan'ın Enerji Potansiyelleri ve Politikaları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özey, R. (1996). *Tabiatı, İnsanı ve İktisadı ile Türk Dünyası*. Özeğitim Yayınları. İstanbul.
- Öztürk, Y. ve Yazıcıoğlu, G. (2002). "Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Alternatif Turizm Faaliyetleri Üzerine Teorik Bir Çalışma". *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, (2): 183-195.
- Purtaş, F. (2011). *Orta Asya ile Güney Asya Arasında Modern İpek Yolu Projesi*. Ahmet Yesevi Üniversitesi Yayınları. Ankara.
- Richards, G. ve Palmer, R. (2010). *Eventful Cities*. Butterworth-Heinemann.
- Rustemov, S. (2004). "Orımbor Müftilicene Kazaktar". *Kazak Tarihi. 4 Almatı*: 82-88.
- Saprunova, V. B. (1997). "Evrım, Yapı, Pazarlama", *Miysl, Moskova*.
- Selma, M. ve Baykan, E. (2007). "Kültür Turizmi ve Turizmin Kültürel Varlıklar Üzerindeki Etkileri". *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*. (2): 30-49.
- Senigova, T. (1972). *Srenevekovi Taraz*. Almatı: Nauka.
- Sivil, İ. H. (2007). *Avrupa Birliği Turizm Politikaları ve Türkiye Turizmi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Stepanovich, Y. N. (2001). *Kazakistan Turizmi'nin Tarihi*. Rauan Yayınları Almatı.
- Şahanova, N. (1998). "Kazakların Geleneksel Kültür Dünyası". Etnografik Makaleler Toplamı. Mektep Yayınları. Almatı.
- Tarhan, T. (1979). *Eskiçağa Kimmerler Problemi*, TTK Basımevi, Ankara.

- Timur, N., Çevik, S. ve Kıyık, K. G. (2014). "Etkinlik Turizmi: Kültür Başkenti Etkinliklerinin Başarı Unsurları Üzerine Bir Değerlendirme". *AsosJournal*, s: 56-83.
- Tuncer, O. C. (1993). "Hoca Ahmet Yesevi Türbesi Türk Sanatındaki Yeri ve Restorasyonu Problemleri". *Vakıf Haftası Dergisi*. (10): 181-186.
- Turhan, M. (1994). *Kültür Değişmeleri (Sosyal Psikoloji Bakımından Bir Teknik)*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Vakfi Yayınları, İstanbul.
- Tüylüoğlu, T. (2003). *Türkiye'de Turizm Eğitiminin Niteliği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Uygur, S. M. ve Baykan, E. (2007). "Kültür Turizmi ve Turizmin Kültürel Kültür Turizmi ve Turizmin Kültürel Varlıklar Üzerindeki Etkileri". *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*. (2): 30-49.
- Ünal, A. B. (2007). *Türkiye'nin Avrupa Birliği Turizm Politikasına Uyumu*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Üstünova, K. (1998). "*Dede Korkut Destanlarında Cümleden Büyük Birlikler ve Bunların Oluşumunda Tekrarların Rolü*". Alfa Yayınları: İstanbul.
- Yaman, A. (2005). "Türk Dünyasında Ziyaret Kültürünün Ortak Bazı Unsurları Hakkında". *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. (14): 22-31.
- Yılmaz, K. (1993). "Anadolu ve Balkanlar'da Yesevi İzleri", *İlim ve Sanat* 35(36): 10-14
- Zhumagulova, A. (2011). *Uluslara Arası Turizm Pazarında Kazakistan'ın İmajı: Geçmiş, Şimdiki Durumu, Geleceği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Zorin, İ. V. ve Kvartavlov, V. A. (1999). "*Turistik Terminoloji Sözlüğü*", Moskova: Sovetskii Sport.

İnternet Kaynakları

- <http://abai.kz/post/view?id=7150> (erişim tarihi: 23.05.2012)
- <http://abai.kz/post/view?id=7150>, (erişim tarihi: 23.05.2012)
- <http://asiarussia.ru/news/11800/> (erişim tarihi: 28.01.2012)
- <http://asiarussia.ru/news/11800/>, (erişim tarihi: 28.01.2012)
- <http://e-history.kz/ru/map/view/98>, (erişim tarihi: 25.08.2011)
- <http://haber.sol.org.tr/dunya/kazakistanda-antik-kenti-kalintilari>, (erişim tarihi: 11.01.2015)
- <http://haber.sol.org.tr/dunya/kazakistanda-antik-kenti-kalintilari>, (erişim tarihi: 11.01.2015)
- <http://kazakhs.kazakh.ru/?PAGEN:34>, (erişim tarihi: 29.06.2012)
- <http://www.akorda.kz/en/addresses/state-of-the-nation-address-by-president-of-kazakhstan-nursultan-nazarbayev> (erişim tarihi: 30.11.2015)

- <http://www.bing.com/images/search?view=detailV2&ccid>, (erişim tarihi: 14.01.2011)
- <http://www.bing.com/search?q=kazakistan+haritas>, (erişim tarihi: 03.05.2011)
- <http://www.evliyalarm.net/hoca-ahmed-yesevi/#>, (erişim tarihi: 15.09.2011)
- <http://www.kazakirgiz.com/> (erişim tarihi: 23.08.2016)
- <https://jakekhankeldi.wordpress.com/2011/07/02/kazak-kulturu>, (erişim tarihi: 02.07.2011).
- <https://onturk.org/2011/03/02/sibiryadan-hakkariye-tastaki-turkler>, (erişim tarihi: 24.04.2012)
- <https://www.bakimliyiz.com/soru-cevap/134647-ipek-yolu-haritasi>, (erişim tarihi: 15.07.2012)
- [https://www.google.com.tr/kazakistan-turk-yurdu%](https://www.google.com.tr/kazakistan-turk-yurdu%2C), (erişim tarihi: 28.01.2010)
- <https://www.google.com.tr/search?q=kazakistan+eyhalet>, (erişim tarihi: 04.10.2016)
- <https://www.google.com.tr/search?q=kazakistan+eyhalet>, (erişim tarihi: 14.10.2012)
- <https://www.google.com.tr/search?q=kazakistan+uzay>, (erişim tarihi: 01.01.2012)
- <https://www.tursab.org.tr>, (erişim tarihi: 02.04.2016).
- www.turkedebiyati.org/divani-hikmet-ve-ozellikleri (erişim tarihi: 14.01.2005)

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı : Balkumis USPANOVA

Eğitim Durumu

Mezun Olduğu Lise : Obagan Orta Mektebi, Kostanay/KAZAKİSTAN, 2007

Lisans Diploması : Kostanay Devlet Pedagoji Enstitüsü, Turizm ve Spor Fakültesi,
Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı, KAZAKİSTAN, 2011

Yüksek Lisans Diploması : Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm
İşletmeciliği Ana Bilim Dalı, Antalya, 2017

Tez Konusu : Kazakistan'ın Turizm Potansiyeli ve Geliştirilebilir Turizm
Çeşidi Olarak Kültür Turizminin İncelenmesi

Yabancı Diller : Kazakça (çok iyi), Rusça (çok iyi), Türkçe (çok iyi),
İngilizce (orta)

İş Denevimi

Çalıştığı Kurumlar : Kazakistan Cumhuriyeti Alanya Fahri Konsolosu Asistanı,
Asistan, Alanya, (2015 – Devam Ediyor)

E-Posta : balkumis58@gmail.com